

РАЗВІТАННЕ ІТАЛЬЯНЦА З РАСІЯЙ

Эрнест ЯЛУГІН: “Ужо каторы год беларусы замест таго, каб жыць нармальным нацыянальным домам, знаходзяцца ў нейкай перманентнай стадыі “воссоединения” і стварэння новага саюза.

А ніяк не атрымліваецца. Увесь час знаходзяцца новыя і новыя магутныя “ворагі”, якія перашкаджаюць... А не атрымліваецца хутчэй таму, што сама расійская нацыя дзеля выжывання і нармальнага развіцця ў новых гістарычных умовах у гэтым глыбока не зацікаўленая”.

5

СТРАСЦІ ПА ПЯТАЙ ГРАФЕ Ў БЕЛАРУСКІМ ПАЭТЫЧНЫМ ПАШПАРЦЕ

Мікола ВІЧ і Ірына ШАЎЛЯКОВА — пра метафару ў нашай сучаснай літаратуры

6—7

“...ТОЛЬКІ ЖОЎТАЕ СОНЦА...”

Вершы Усевалада ГАРАЧКІ

8

КАНТАМІНАЦЫІ

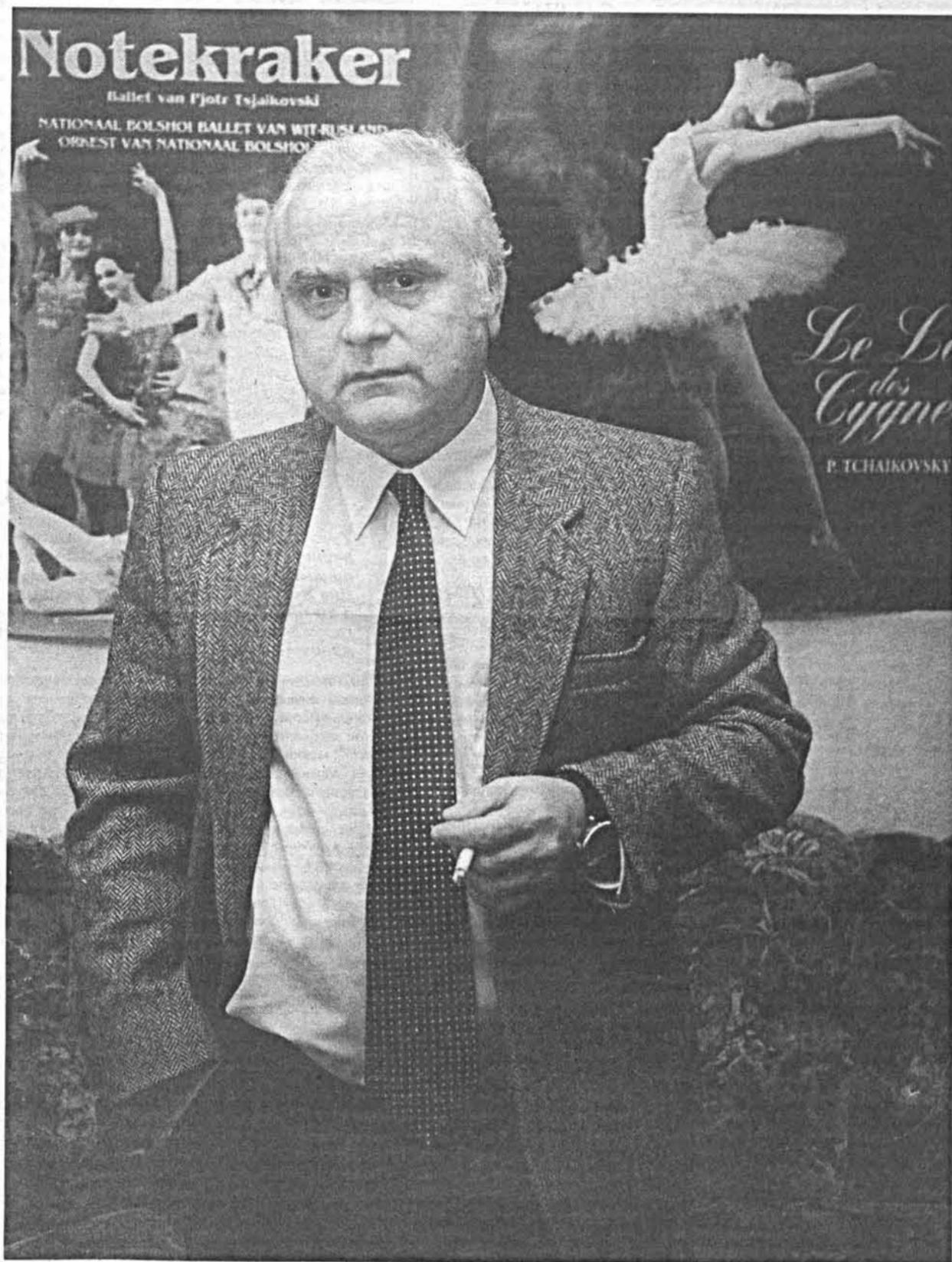
Запісы Адама ГЛОБУСА, зробленыя падчас чытання максімаў Люка дэ Клап’е дэ ВАВЕНАРГА

13

“Я З ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ...”

Успаміны Алеся БЕЛАКОЗА пра Ларысу ГЕНІЮШ

14—15

“...А ў духоўнага МЯЖЫ НЯМА”

31 КАСТРЫЧНІКА Ў НАЦЫЯНАЛЬНЫМ АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ БАЛЕТА — ТВОРЧЫ ВЕЧАР ВАЛЯНЦІНА ЕЛІЗАР’ЕВА

Талент — гэта наш галоўны нацыянальны здабытак. Менавіта так успрымаеш вестку пра святкаванне юбілею народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі,

мастацкага кіраўніка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі Валянціна Елізар’ева.

(Працяг на стар. 10—11)

Фота Віт. АМІНАВА

Падумаць толькі — усяго дзесяць гадоў таму адбыўся “гістарычны” пленум ЦК КПСС, на якім першы сакратар Маскоўскага гаркама партыі Барыс Ельцын выступіў з нечаканай крытыкай эканамічнай і палітычнай дзейнасці КПСС. Тады — усяго дзесяць гадоў таму! — кіруючая партыя яшчэ мела рэальную сілу. Сур’ёзную сілу. І пленум ачысціў шэрагі партыі ад першага высокапастаўленага апазіцыянера і тым самым расчысціў яму шлях у прэзідэнты Расіі. Але гэта было потым. А тады — усяго дзесяць гадоў таму! — ніхто і не думаў, што ў хуткім часе не стане ні той усемагутнай партыі, ні той велізарнай імперыі... Што такое для гісторыі дзесяць гадоў? Імгненне... Дык, можа, мы занадта нецярплівыя ў патрабаваннях да сваёй гісторыі, да нашай краіны, да саміх сябе, калі хочам, каб ужо сёння ў нас было ўсё “як у людзей”, альбо, як кажуць, цывілізавана?.. Аднак, відавочна, дарогі назад, у “светлае мінулае”, няма, як бы некаторыя ні падманвалі сябе ды іншых. Няхай марудней, чым суседзі, няхай азіраючыся назад, але беларусы будуць будаваць сваю дзяржаву. Сама хада гісторыі будзе вымушаць нас рабіць гэта. Нібыта і не сама па сабе, а “за кампанію” Беларусь стала незалежнай, застаецца і застаецца такой — і ў перспектыве ў выйгрышы абавязкова акажуцца тыя, хто зыходзіць у сваіх дзеяннях з гэтай рэальнасці і працуе на яе...

САМІТЫ ТЫДНЯ

22 кастрычніка ў Маскве адбылася сустрэча кіраўнікоў чатырох дзяржаў, якія ўваходзяць у мытны саюз — Расіі, Беларусі, Казахстана і Кіргістана. Галоўная падзея саміту — перадача А. Лукашэнкам паўнамоцтваў кіраўніка “саюза чатырох” прэзідэнту Казахстана Н. Назарбаеву. Акрамя таго, пасля перамоў быў падпісаны шэраг важных, як лічаць прэзідэнты, дакументаў: аб развіцці мытнага саюза, аб адзінай эканамічнай прасторы і інш. А 23 кастрычніка ў Кішыніёве сустрэліся прэзідэнты 11 краін СНД (туркменбашы з-за хваробы прыехаць не змог). Дагэтуль кожная новая сустрэча ў межах СНД толькі пацвярджала нежыццёвасць і часовасць новаўтварэння, а сотні падпісаных пагадненняў і дагавораў не “працавалі”. А таму скептычна ацэньваюць аглядальнікі і вынікі гэтага саміту.

ПАКАРАННЕ ТЫДНЯ

Чарговая акцыя апазіцыі — шэсце супраць голаду і галечы, якое адбылося 12 красавіка, — займела сваё “лагічнае” завяршэнне ў выглядзе судовай і штрафовай арганізацыі. Штраф у 30 мільёнаў рублёў спачатку атрымаў старшыня незалежнага прафсаюза металістаў М. Марыніч, а потым — старшыня Беларускага жаночага руху “Адраджэнне Айчыны”, маці двух непаўналетніх дзяцей і на працягу ўжо чатырох гадоў беспрацоўная Т. Ваніна. Арганізатары шэсця прызнаны вінаватымі ў парушэнні некалькіх пунктаў прэзідэнцкага дэкрэта N 5, у прыватнасці, выкарыстання ўдзельнікамі акцыі незарэгістраванай сімволікі... Можна толькі пазаіздросціць універсальнасці дэкрэта N 5 — правесці нават санкцыянаваны мітынг, не парушыўшы дэкрэт, не ўдалося пакуль нікому. Падобна на тое, што да гэткай жа “універсальнасці” прыведзены і прыняты ўжо парламентам у другім чытанні новы Закон аб друку...

АДМЕЖАВАННЕ ТЫДНЯ

Самую працяглую дзяржаўную мяжу Беларусь мае з Украінай — прыкладна ў тысячы кіламетраў. Ды сёння яна чыста ўмоўная, бо дакладна вызначана толькі на буйнейшых дарогах. Але працу па яе дэмаркацыі ўжо распачалі спецыяльныя міжведамасныя камісіі. Братняя Украіна, услед за Прыбалтыкай, чамусьці аддзяляецца ад беларуска-расійскага саюза памежнымі слупамі.

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Таварыства беларускай мовы ўсур’ез заклапочана тым, што колькасць беларускамоўных класаў у Мінску катастрафічна скарачаецца. Сёння ў сталіцы Беларусі толькі крыху больш за 7 працэнтаў першакласнікаў вучацца па-беларуску, у той час як у 1994 годзе ў пачатковых класах на роднай мове вучылася да 80 працэнтаў школьнікаў. Лічбы сведчаць пра моўную дыскрымінацыю відавочна, але ў адказ на гэта мы бясконца чуюм тэзы пра свабодны выбар...

ЧУТКА ТЫДНЯ

У беларускіх СМІ з’явіліся публікацыі пра тое, што памочнік прэзідэнта Беларусі С. Пасахаў падаў А. Лукашэнку прашэнне аб адстаўцы. Прычым, калі ў адной незалежнай газеце сцвярджаецца, што прэзідэнт адстаўку прыняў, то ў другой, што адмовіў у ёй. Газеты залежныя гэтую тэму не абмяркоўваюць.

АВАРЫЯ ТЫДНЯ

Прайшоў тыдзень пасля страшнага пажару, што адбыўся на буйной нафтабазе пад Фаніпалем, але за гэты час ні амаль міфічная Беларуская вызвольная армія, ні нейкая іншая арганізацыя не ўзялі на сябе адказнасць за яго ўзнікненне. Мусібыць, і сапраўды прычынай пажару стаў не тэркт, а безгаспадарчасць і звычайная халатнасць супрацоўнікаў нафтабазы. Дзякуючы аператыўным і мужным дзеянням пажарных з Мінска і вобласці агонь удалося хутка лакалізаваць і патушыць. Інакш мы маглі б мець рэальную экалагічную катастрофу.

НАДЗЕЯ ТЫДНЯ

Прыгадваючы савецкія часы, даследчыкі найноўшай гісторыі абавязкова сцвярджаюць, што на Беларусі, у адрозненне ад іншых рэспублік СССР, а тым болей краін Варшаўскага дагавора, не было арганізаванага дысідэнцкага руху, не было змагання супраць камуністычнага ладу. З гэтым цяжка не пагадзіцца, бо калі і былі нейкія пачаткі супраціву, дык душыліся яны ў самым зародку і да турмаў ці гучных працэсаў, як у Летуве ці Украіне, а тым болей у Польшчы ці Чэхаславакіі, справа не даходзіла... Зусім іншая сітуацыя сёння. Выступленні апазіцыі маюць пастаянны характар. Сотні людзей па палітычных перакананнях “пабывалі” ў турме, дзесяткі і зараз там. Па масавасці цяперашні “дысідэнцкі рух” на Беларусі можна параўнаць хіба з польскім часоў “Салідарнасці” ў 80-х гадах. Ёсць і “свае” палітычныя эмігранты. Прычым рух гэты носіць свядома нацыянальны характар. З прыкладаў іншых краін мы ведаем, што калі падобны рух нараджаецца ў дзяржаве, знішчыць яго немагчыма. Рэпрэсіўны ўлад супраць актывістаў будзе толькі дадаваць яму папулярнасці. І ў рэшце рэшт — гэты рух, нават нягледзячы на сваю ўяўную малалікасць, перамагае... Гісторыяй наканава на яму перамагчы — і гэта будзе перамога ўсіх беларусаў, нават тых, хто сёння з усіх сіл нацыянальнаму руху замінае...

Сур’ёзныя прафесійнікі, сціплыя таленавітыя аматары... Пра іх часцяком не ведаюць нават у музыканцкім асяроддзі. А ўсё таму, што СМІ, прынамсі, тэлеэкранам, а значыць “грамадскай думкай” завалодваюць менш даравітыя, ды больш удачлівыя, а то й проста нахабныя. “Нахабнікаў у эстрадным жанры хапае”, — уздыхнуў маэстра Міхал Фінберг і абвясціў удзельнікам прэс-канферэнцыі, што новы фестываль ладзіцца дзеля сапраўдных музыкантаў, адданых свайму мастацтву, а не камерцыі. Такім чынам, першы Беларускі фестываль эстрадных аркестраў пройдзе ў Мінску з 27 па 29 кастрычніка. Ініцыятары — Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі на чале з народным артыстам М. Фінбергам. Фінансавая падтрымка — Міністэрства культуры. Месца правядзення — Клубімя Дзяржынскага. Кошт білетаў на канцэрт?.. Білеты будуць толькі запрашалыня, і гэта гарантуе фестывальны настрой ды аншлаг. Аж 24 калектывы ў ліку ўдзельнікаў! Гэта Аркестр Мінскага дзяржцырка (аналагічны калектыв у Гомеля чамусьці адмовіўся далучыцца да фестывалю); віцебскі “Дыксіленд”; гродзенскі “Капрыз”, у складзе якога — толькі дзяўчаты; вакальны “Полацк-анімаквартэт”; біг-бэнд Мінскага музычнага вучылішча; магілёўскі джаз-ансамбль “Імпульс”, Брас-шоу-ансамбль Беларускага інстытута культуры; Эстрадны аркестр культурна-асветнага цэнтра інвалідаў па зроку; баранавіцкі “Дыксіленд”; знакаміты сталічны калектыв “Няміга” ды інш.

Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі будзе каштоўным вяццом гэтага музычнага свята. Свята святам, а тым не менш падчас яго будуць вызначацца шляхі да вырашэння старых невясточных праблем. Бо не ўсё ладна з адукацыяй эстрадных музыкантаў на Беларусі. Першыя досыць пільныя аглядальні таго, што маем, дазваляць вызначыць агульны ўзровень развіцця жанру эстраднага выканальніцтва ў розных яго формах, звярнуць увагу на сталыя таленты і перспектывную моладзь, высветліць хібы ў падрыхтоўцы музыкантаў, у фарміраванні канцэртных праграм. Выдатныя музыканты правядуць заняты клас-клубаў: плануецца такія сустрэчы з трубочом Валерыем Шчырыцам, трамбаністам Дзмітрыем Бударыным, гітарыстам Сярге-

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота Віт. АМІНАВА

Пленэр у Плісе

У мінулую нядзелю ў Плісе — мястэчку ў Глыбоцкім раёне, што на Віцебшчыне, распачаўся пленэр па жывапісе, прымеркаваны да Сусветнага Дня дзіцяці. Пленэр будзе доўжыцца з 19 па 31 кастрычніка, а праводзіцца паводле грамадска-палітычнай праграмы “Прадпрымальнікі — дзецям Беларусі”.

Ініцыятарамі пленэра з’яўляюцца шэраг айчынных арганізацый і прадпрыемстваў, сярод якіх закрытае акцыянернае таварыства “Несці”, міжнародны дзіцячы клуб “Свет вачыма дзяцей” ды некаторыя іншыя. У аркамітэт, акрамя прадстаўнікоў камерцыйных структур, увайшлі таксама намеснік міністра культуры В. Гедройц і мэр Глыбокага В. Сініцкі. Такім чынам, праз спалучэнне прадпрымальніцкага капітала і падтрымкі згаданых ініцыятыў дзяржавай пленэр мусіць адбыцца на дастаткова прыватным узроўні. Добрая справа знаходзіць разуменне паўсюдна. Удзельнікамі пленэра будуць як вядомыя ў краіне мастакі (у Плісу

завітаюць дванаццаць чалавек), так і дзіцячыя мастацкія студыі. Стасункаванне таленавітых дзяцей са сталымі майстрамі, характавае навакольных мясцін павінны стварыць спрыяльную творчую атмасферу. Аднак праграма пленэра далёка не будзе вычарпана толькі гэтым. У рамках яго адбудуцца выступленні салістаў аркестра М. Фінберга, іншых музычных калектываў, сустрэчы з мастакамі, паэтамі, артыстамі, святарамі, будуць наладжаны экскурсіі, а “Белкіна” запрапануе на базавых коштах дзіцячю мастацкую літаратуру... Па заканчэнні акцыі адбудзецца выстава работ, створаных падчас пленэра.

Дарчы, месца правядзення пленэра абрана адмыслова. Мерапрыемства ладзіцца паблізу Плісы, там, дзе на тэрыторыі колішняй вайскавай часці ўзводзіцца Нацыянальны фестывальна-турыстычны комплекс “Горад майстроў”. Мяркуюцца, што гэта будзе нешта падобнае да музейнай забудовы ў Дудутках. Аўтары праекта мяркуюць, што ў “Горадзе майстроў” будзе ажыццёўлена ідэя прадставіць усе віды рамёстваў, як нацыянальных, так і народаў іншых краін, да таго ж ёсць намер захаваць непорушнай прыроду гэтага краю. Менавіта гэта выклікае досыць вялікі сумнеў, бо складана пры здзяйсненні падобных грандыёзных праектаў не нанесці шкоды навакольнаму асяроддзю. “Горад майстроў”, узвядзенне якога каштуе каля 200 млн. долараў, не будзе чымсьці закансерваваным, тут мяркуюцца пастаянна праводзіць разнастайныя мастацкія і музычныя фестывалі, пленэры, спартыўныя мерапрыемствы, экалагічныя сімпозіумы, канферэнцыі... Пленэр па жывапісе стане першай буйной акцыяй у гэтым кірунку.

Кірыла ПАЗНЯК

Куды ідзе сучасная моладзь?

На гэта пытанне паспрабавалі адказаць удзельнікі “круглага стала” “Праблемы і каштоўнасці арыентацыі сучаснай моладзі”, які адбыўся на мінулым тыдні ў рэдакцыі часопіса “Нёман”. Вітаючы яго ўдзельнікаў, галоўны рэдактар Аляксей Жук адзначыў: “Правядзенне такіх “круглых сталоў” па розных сацыяльна значных тэмах — даўня традыцыя часопіса. Цяперашняя гаворка — аб духоўным здароўі моладзі, а значыць, аб нашай будучыні... Моладзь у значнай сваёй частцы страціла арыентацыю, ідэі, ідэалы. У душу ёй закладваецца доллар, а не такія паняцці, як гонар, радзіма...” Супрацоўнікі Цэнтра сацыялагічных і палітычных даследаванняў Белдзяржуніверсітэта Лідзія Новікава і Надзея Галубкова пазнаёмлі прысутных з вынікамі праведзенага даследавання сярод тысячы старшакласнікаў і навучэнцаў ПТВ наконт умоў іх першаснай сацыялізацыі.

Асноўнымі напрамкамі абмеркавання, якія акрэслілі сацыяльны партрэт сённяшняга старшакласніка і студэнта, сталі: адносіны ў сям’і, навучанне ў школе і ВНУ, падлеткавыя кампаніі, жыццёвыя каштоўнасці розных груп моладзі, вольны час і дадатковы заробак, палітычныя і эстэтычныя арыента-

цыі. У дыскусіі прынялі ўдзел прадстаўнікі Дзяржкамтэта па справах моладзі, Нацыянальнага інстытута адукацыі, Міністэрства ўнутраных спраў. Падрабязна з матэрыяламі “круглага стала” можна будзе пазнаёміцца ў адным з бліжэйшых нумароў “Нёмана”.

Генадзь АНУФРЫЁЎ

За крок да закліку

"Гісторыя эканамічнай думкі"

Андрэй Дзні. Мінск, "Тэхналогія", Беларускі Фонд Сораса, 1996.

У серыі "Адкрытае грамадства", якая выходзіла за сродкі Фонду Сораса, паспелі ўбачыць свет самыя разнастайныя кнігі з эканамічнай, гістарычнай, палітычнай еўрапейскай думкі. Выглядалі яны трохі дзіўнавата ў кантэксце дзяржаўнай палітыкі русіфікацыі і, мабыць, з'явіліся адной з прычынаў закрыцця фонду. Дэмакратыя ў Беларусі за пянараўны гады паспела трывала знітавацца з беларушчынай. І таму цяпер, калі церпіць дэмакратыя, разам з ёй церпіць і беларушчына.

Вось і пра гэтую беларускую кніжную серыю мы гаворым, прынамсі, зараз, у мінулым часе. Але ўжо сёння можна сказаць, што навізна тэмаў, якія ахапіла вышэйзгаданая серыя, а ў сувязі з гэтым і нетрадыцыйныя пошукі перакладчыкаў, пакінулі прыкметны след у беларускай культуры, у развіцці сучаснай беларускай мовы, паказалі яе практычна неабмежаваныя магчымасці.

Слухаючы часам развагі тутэйшых і наездных культуртэрагаў пра няразвітасць беларускай мовы, міжволі пачынаеш думаць пра беднасць іхніх мазгавых звільнаў. Бо ж лагічна вынікае, што мова, якая па сваёй структуры, граматычных, лексічных, сінтаксічных магчымасцях сярод еўрапейскай палітры моў нічым у горшы бок не вылучаецца, не можа быць асабліва кепскай ці асабліва беднай. Пра гэта яшчэ сто год таму сказаў для ранейшых асталонаў Ф. Багушэвіч: "Мова наша ёсць такая ж людская і панская як і французская, альбо нямецкая, альбо іншая якая".

Размова можа ісці толькі пра незапатрабаванасць беларускай мовы, пра яе свядомае заціранне і прыніжэнне.

Вось я разгортваю наўгад "Гісторыю эканамічнай думкі" і чытаю: "Калі P/R залежыць ад I/R, дык норма прыбыткаў P/K (K — сукунны капітал) у сваю чаргу таксама залежыць ад роўна інвестыцый. Сапраўды, калі дапусціць, што R/K (стасунак прадукта і капіталу) — гэта нейкая зададзеная велічыня, дык P/K, якое адпавядае (P/R)х(R/K), змяняецца так, як і P/R. А залежнасць, якую ўжо даўно спраўдзілі шматлікія эканамісты, супрацьлеглая: ровень інвестыцый залежыць ад нормы прыбыткаў". І яшчэ раз пераконваюся, што пісаць па-беларуску можна пра ўсё.

З цікавасцю я даведаўся з кнігі, што Т. Мор, бацька утанічнага сацыялізму, быў канцлерам англійскага караўства і падчас сярэчкі Генры VIII з Папам, асудзіў караля за адыход ад каталіцтва адмовіўся ад канцлерства, быў кінуты ў турму і пакараны смерцю. А Т. Кампанэла, камуніст сярэднявечча, напачатку быў законнікам, потым замысліў аддзяліць Калабрыю ад Іспаніі, каб пабудаваць там камуністычнае грамадства, за што 27 гадоў адсядзеў у вязніцы, дзе і напісаў свае асноўныя філасофска-палітычныя і літаратурныя творы.

Кніга гэтая нават для непрафесіянала дае ўяўленне пра эканоміку як пра навуку, якую трэба шанаваць, старацца авалодаць ёю, абыходзіцца з ёю асяржэна і ўдумліва, а не імкнуцца згвалтаваць яе. Бо за насміханне валадароў над яе законамі мусіць распілавацца сваім дабрабытам увесь народ.

Алесь БЯЛЯЦКІ

асобай. А сёння, уздымаючы кулак у неба, ускрыквае: "Жыве Беларусь!"

Не зусім зразумела, навошта спатрэбіліся "папраўкі" беларускім уладам. Вялікай шкоды ім апазіцыйныя СМІ не наносыць, затое на непрыемныя заўвагі Захаду нахонт свабоды слова заўсёды ёсць магчымасць спаслацца на тое, што ў любым кіеску можна купіць апазіцыйнае выданне. З падпісаннем новага варыянта Закона аб друку гэты козыр будзе страчаны.

Вядома, што некаторых вельмі раздражняе крытыка, але трэба ж і наперад зазіраць. Хто пераможа ў вайне прэсы з уладай — пытанне рытарычнае. Здаецца, гэта зразумелі нават міліцыянеры, якія не арыштавалі ў нядзелю ніводнага (!) удзелніка мітыngu. Магчыма, не зяртаць увагу на актыўных грамадзян — новая тактыка праваахоўных органаў? Дык, можа, ідэалагічнаахоўным органам варта было б гэтак жа павесці сябе ў стасунках з прэсай?.. Бо ўжо чуюцца ў вушах асноўны мітыngовы заклік бліжэйшых часоў: "Сва-бо-ду сло-ву!"

Вадзім ДОЎНАР

было. Журналіста можна пасадыць у турму. Мы былі сведкамі і гэтага. Аднак нельга забараніць журналісту быць сумленным чалавекам. Застаецца завязаць яму рот і пазбавіць магчымасці тыражаваць "крамольныя" думкі. Такі сродак барацьбы, магчыма, і прынясе часовы поспех уладам. Але аднойчы пачуўшы ў афіцыйнай прапагандзе ноты хлусні, ранейшы прыхільнік прэзідэнта пачне шукаць альтэрнатыўную крыніцу інфармацыі. Выпадкова "зловіць" радзіе "Свабода", атрымае ад каго-небудзь зацёрты нумар падпольнай "Народнай волі" і... ўжо болей не зможа без праўды. І ён дачакаецца "свайго моманту". Журналісты не змогуць быць проста назіральнікамі і стануць агітатарамі і прапагандыстамі, стануць палітыкамі. А тое, што гэты працэс не прымуціць доўга чакаць, сведчыць прыклад Паўла Шарамета. Яшчэ некалькі год таму ён працаваў на Беларускім тэлебачанні, быў амаль афіцыйнай

ной і нацыянальнай розні" — цяпер у кожным нумары пры жаданні можна ўбачыць "распространение сведений, порочащих честь и достоинство" любога носьбіта ўлады, не кажучы ўжо аб "высших должностных лицах". Учэрвені намеснік генпракурора М. Снягір не знайшоў нічога лепшага, як "афіцыйна папярэдзіць" газету "Наша ніва" за тое, што апошняя надрукавала віншаванні з нагоды Вялікадня Мітрапаліта Беларускай Аўтакефальнай праваслаўнай царквы. Нейкая "рэлігійная тэндэнцыянасць" стала падставай для пераследу. Куды лепей "нарушение официальных норм используемого языка"! А тым часам, калі ўлады абвясцілі барацьбу за чысціню мовы, ля станцыі метро "Кастрычніцкая" можна свабодна купіць аўдыёкасеты з "норматываўнай лексікай". Тых, хто іх распаўсюджвае, закон не карае.

Вядома, журналіста можна збіць, аштрафаваць. Гэта ўжо

Кожны з нас чаго-небудзь чакае. Лабковіч з Шыдлоўскім — калі скончыцца следства па іх "справе", Шарамет — суда. Палата прадстаўнікоў, не пажадаўшы збірацца на пасяджэнне летам, толькі некалькі дзён таму прыняла "папраўкі" ў Закон аб друку. А вось журналістам недзяржаўных СМІ чакаць ужо няма чаго, яны выходзяць на мітынгі з адзіным патрабаваннем — "Свабоду слова на Беларусь!" Не дачакаўшыся разгляду пытання ў Савеце Рэспублікі і прэзідэнцкай рэзалюцыі на Законе, яны завязваюць свае раты хусткамі. І гэта ўжо не сімвал, гэта — тэндэнцыя.

Няма сэнсу пералічваць усе новаўвядзенні, якія будуць прыняты ў самы бліжэйшы час. Усё новае, як кажучы, добра забытае старое. Улічаны памылкі, дапушчаныя ў барацьбе ўладаў з непадкантрольнымі словам. Не атрымалася зачыніць "Свабоду" па абвінавачванні ў "разжыгання социаль-

Ён яшчэ і прарок

15 снежня спаўняецца 180 год з дня смерці Тадэуша Касцюшкі, нацыянальнага героя Францыі, Польшчы, ЗША і Швейцарыі, "народжанага літвінам". Гэтай даце і прысвечана выстава ў Беларускім каледжы мастацтваў, адкрыццё якой адбылося на мінулым тыдні. Як сцвярджаюць арганізатары выставы з грамадскага аб'яднання Дзіцяча-юнацкай творчай асацыяцыі, мэта мерапрыемства — прапаганда мастацкай творчасці падлеткаў. У адкрыцці выставы бралі ўдзел не толькі амбасадары краін, да гісторыі якіх на мінулым тыдні. Як сцвярджаюць арганізатары выставы з грамадскага аб'яднання Дзіцяча-юнацкай творчай асацыяцыі, мэта мерапрыемства — прапаганда мастацкай творчасці падлеткаў. У адкрыцці выставы бралі ўдзел не толькі амбасадары краін, да гісторыі якіх на мінулым тыдні.

Жанам Жакам Русо і датаванае 1743 годам. Патрапіўшы на выставу, вы на свае вочы ўбачыце план паўстання ў Польшчы з узгадваннем Касцюшкі і "Агульныя звесткі аб Польшчы", дзе шмат месца адведзена герою Касцюшкі. Многія дакументы знаходзяцца яшчэ на шляху да беларускіх гледачоў.

У той вечар не ўнікала пытанне: да якой нацыі належыць Касцюшка. Амаль усе выступоўцы падкрэслілі, што такія людзі збліжаюць народы. Амерыканец Спекхард паведамаў пра ролю Касцюшкі ў барацьбе з тыраніяй, польскі аташэ засяродзіў увагу на ваенным таленце і гераізме нашага земляка, а ксёндз Завальнюк прысвяціў прамову месцу Касцюшкі ў духоўным адраджэнні чалавецтва. Натуральна, што калі слова ўзяў беларус, прафесар А. Мальдзіс, словы ўдзячнасці вялікаму суайчынніку суседнічалі з крытыкай афіцыйных уладаў РБ. Акрамя каменя з недакладным надпісам, на радзіме Касцюшкі няма яму ніякага помніка...

Пасля быў канцэрт. Падчас яго гучала музыка не толькі славетных кампазітараў таго часу, але і самога Касцюшкі. Праўду кажучы: таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім. Вось і ўспамінаюцца словы Касцюшкі: "Лёс Літвы (Беларусі, зразумела. — В. Д.) не акрэслены, але будучыня яе светлая". Спадзяёмся, што, акрамя іншага, ён яшчэ і прарок.

В. Д.

ТЭАТР

"Шукаю сёння іншай сутнасці"

... "Дзе шукаў адно няпэўнасці, шукаю сёння іншай сутнасці", — сказаў паэт. Сказаў, як звязаў... Рэжысёры, якім рупіла свая мастацкая адметнасць, шукалі яе 16-17 кастрычніка: у кантэксце традыцыйнай еўрапейскага тэатра, у памяшканні Малой сцэны Гродзенскага абласнога тэатра драмы, у выступленнях пра свае тэатры, — не надта падрыхтаваных па-бальшыні...

Канферэнцыя "Сучасная беларуская рэжысура" рыхтавалася клопатам Саюза літаратурна-мастацкіх крытыкаў; рэжысёры і крытыкі, як было даўно вядома і як пацвердзілася ў кантэксце, у памяшканні ды ў выступленнях, не надта разумеюць адно аднаго. Гавораць на розных мовах. З рознай ступенню мастацкай адметнасці і пераканаўчасці. Добра было б спадзявацца, што і тым, і іншым усё-такі рупіць тэатр.

Напэўна, яшчэ ніколі Валерыі Мікалаевіч Раеўскі не дазваляў сабе такой шчырасці з крытычным цэхам; ён казаў пра сутнасць сваіх пошукаў (чытайце — росшукаў, вышуку) у нацыянальнай драматургіі, і адкрыцці назваў "апазтызаваннем рабства", уласцівага нацыі. Рабства? Але, як... каханя, як любові. "Я стаўлю спектаклі пра нацыю, якая стварае, а не страляе", — і хіба годнасць, з якой Раеўскі трымаў спіну на сцэне, недвухсэнсоўна аспрэчыла заўсёдную рэжысёрава іранічнасць. Ён цытаваў Купалу, згадаўшы досведы яго ўвасаблення яшчэ з Міхасём Стральцовым (тэлевізійная версія мела назоў "Па шчасце, па соцна..."); ён цытаваў з Купалы тое, што толькі з вуснаў пісьменніцкіх перадаецца рэжысёрам, — пра Купалава ацнку ўласнага народа, які аднаго пазта ўтрымаць не ў стане... Ён вяртаўся да свайго апазтызаванага рабства ў тэатры, аналізуючы яго па-рэжысёрску з'едліва, але нешматслоўна... Ён першым звярнуўся да праблемы рэжысёрскай школы, якой выпадае гэта культываваць або — не культываваць, адкідаючы.

Крытыка абвясціла і ягоную рэдкую шчырасць "кракадзілавымі слязьмі беларускай рэжысуры", — пасля выступленняў М. Абрамава, У. Караткевіча, В. Мазынскага. Маўляў, хто ж вам, спадарове, замінае мець ды кшталціць сябе ды наступнікаў, калі кожны з вас меў і мае цэлыя курсы вучняў...

Выхоўваюць не методыкі, не падручнікі па рэжысуры, не курсы лекцый ды практычных заняткаў, рэжысёраў, прынамсі. Хто? Што? Асяродак, атмасфера, асобы. Асо-

бы настаўнікаў, вядома. Гіціс Падэгімас з Каўнаса, які ўсё жыццё займаецца нацыянальнымі літоўскімі адметнасцямі ў кантэксце класікі еўрапейскай і нават выкладае методыку Міхаіла Чэхава на міжнародных чэхавіцкіх лабараторыях у розных краінах, казаў пра асяродак, атмасферу ды асобы. Леанід Хейфец, які вылецеўшы з беларускага гнязда, стварае рускія нацыянальныя адметнасці нават у Парыжы, казаў пра асяродак, атмасферу ды асобы. Андрэй Андросік, Віталь Баркоўскі, Якаў Натапаў, казалі сваё, але мелі на ўвазе і прагаворваліся пра асяродак, атмасферу ды асобы. Не кірункі, не стылі ствараюць майстроў, — майстры ствараюць кірункі ды стылі. Эрэштны паводле старажытных — чалавек і ёсць стыль...

Самым нечаканым і таму самым інтрыгуючым выступленнем сярод рэжысёрскіх і тэатразнаўчых пошукаў і кантэксту сталася выступленне... эканаміста. Эканаміст шукаў іншае сутнасці ў мастакоўскіх стасунках. Перапрасіў, праўда, за тое, што называе спектаклі таварам, гледачоў — пакупнікамі, а рэжысёраў ды крытыкаў — адпаведна... Прапанаваў зразумець, што любы спектакль (лепшы, найлепшы і не найлепшы) мае права быць прададзеным, а, значыць, убачаным публікаю. Распавёў пра нетрадыцыйную рэкламу. Пра псіхалогію вытворчасці, пра здольнасць купіць і пра жаданне купіць менавіта тэатральны тавар. Гамяльчанка Алена Гудым, рэкламіст, эканаміст з прадаюсерскім досведам, зрабіла намаганне вярнуць канферэнцыю ў вельмі й вельмі практычны рэальны кантэкст. Яна знайшла і ў "кракадзілавых слязах" беларускай рэжысуры адметную (іншую) сутнасць: тэатр — адзін на ўсіх. Дзе была адно няпэўнасць, узніклі абсалютна пэўныя, сутнасныя, істотна важныя дачыненні — між актэрамі і рэжысёрамі, між крытыкамі і дырэктарамі, між тэатральнымі журналістамі і адміністратарамі. Хіба можа тэатр застацца нязменным?

Жана ЛАШКЕВІЧ

ІМПРЭЗЫ

Час кніг

16 кастрычніка ў памяшканні абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна, што ў Мінску, адбылося ўрачыстае адкрыццё акцыі "Час кніг-97". Гэтая праграма, якую МЗС Францыі, дарэчы, ладзіць адначасова ў многіх краінах свету, сталася на Беларусі ўжо традыцыйнай. Такім вось чынам папулярнызоўчы французы сваю, няма сумневу, вартую гэтага, культуру, і ў прыватнасці, літаратуру, па-за межамі ўласнай дзяржавы.

У гэты дзень у "пушкінцы" сабраліся прадстаўнікі ад Міністэрства культуры, Дзяржкамдруку, выдавецтваў, дырэктары мінскіх бібліятэк, перакладчыкі з французскай мовы, студэнты лінгвістычнага ўніверсітэта. Дырэктар бібліятэкі Наталля Чуева і Франсуа Ларан, дарадца па культуры французскай амбасады ў нашай краіне, узгадалі, што было здзейснена ў папярэднія гады. Так, падчас правядзення мінулага года "Часу кніг" была адчынена Франка-беларуская зала інфарма-

цыі аб сучаснай Францыі, ладзіліся паэтычныя вечарыны (адна з якіх дастаткова сімвалічна была прысвечана творчасці Піэма Апалінэра), 20 сакавіка адзначаўся Міжнародны дзень франкафоніі, нашыя бібліятэкары стажыраваліся ў бібліятэках Францыі і г.д.

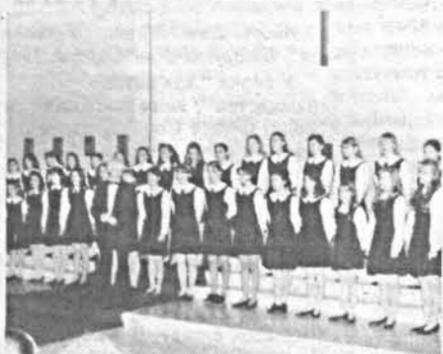
Далей прыведзены быў прэзентаваны гэтак званы "французскі" нумар часопіса "Всемирная литература", дзе прадстаўлены творы сучасных пісьменнікаў і паэтаў Францыі. Гэты дзесяты нумар "Всемирной литературы" выдадзены з дапамогай французскай амбасады паводле праграмы імя М. Багдановіча, што ўяўляе сабой пераклады французскіх кніжак на рускую і беларускую мовы.

Што да "Часу кніг-97", то сёлета праграма мерапрыемстваў, што пройдзе па 31 кастрычніка, даволі насычаная: семінары, конкурсы, канферэнцыі, "круглыя сталы"... Францаўкаўня будучы задаволеныя. К. П.

Гэтыя шляхетныя цымбалы!

"Раніца" —
свая і... далёкая

ШТО МЫ ВЕДАЕМ І ЧАГО НЕ ВЕДАЕМ ПРА ІХ

Народны дзявочы хор ведаюць больш за мяжой, чым на радзіме. Ці магчыма такое?

Тым часам народнаму дзявочаму хору "Раніца" рэспубліканскага палаца культуры "Юнацтва" споўнілася ўжо 10 гадоў. З гэтай нагоды 20-га верасня адбыўся святочны канцэрт. Присутнічалі сябры хору з Германіі, якія выступілі з віншаваннямі, бацькі дзяўчат і проста аматары добрай музыкі.

Сярод слухачоў было дастаткова моладзі, што, па сутнасці сваёй, падаецца дзіўным, бо хлопцы і дзяўчаты на канцэртах у філармоніі збіраецца звычайна няшмат (магчыма, разуменне класічнай музыкі прыходзіць з узростам). Такую цікавасць да мастацтва бяруць растульчыцы тым, што моладзі прыемней бачыць на сцэне сваіх адналетак, такіх жа, як і яны самі, поўных жыццёвай сілы, здольных па-свойму падаць аўдыторыі сур'ёзную музыку. "Раніца" пад кіраўніцтвам Віктара Масленікава выконвала творы Цыглера, Шуберта, Брытэна.

"Раніца" месцілася спачатку ў будынку музычнай школы N 145, але непаразуменні з кіраўніцтвам гэтай навучальнай установы прымусілі Віктара Масленікава шукаць новага месца для заняткаў з хорам. Вандравалі, як кажучы, даволі доўга, аж пакуль у 1993 годзе палац культуры "Юнацтва" не прытуліў, не даў памяшканне. Цяпер і падчас большасці мерапрыемстваў, што праводзіць палац культуры, "Раніца" спявае, віншуе песнямі розныя калектывы, дорыць слухачам радасць.

У хоры п'яцьдзят дзяўчат рознага ўзросту, не старэйшыя за 25. Усе яны маюць музычную адукацыю, спяваюць чатырохгалоссе, творы гучаць па-беларуску, па-нямецку, па-англійску, на рускай мове і лаціне. "Раніцу" добра ведаюць і штогод чакаюць за мяжой. Дзяўчаты давалі канцэрты ў Швейцарыі, ЗША, Францыі, Аўстрыі, але найбольш ведаюць і любяць іхнія спевы ў Заходняй Германіі. Па некалькі разоў на год выступалі яны там у розных гарадах. А на Беларусі ж... спявалі толькі ў Гомелі і час-пачас у Мінску.

Да наступнага лета плануецца яшчэ пяць вандровак у Еўропу. Зразумела, каб наладжваць канцэрты "дома", патрэбныя вялікія грошы. Але гэтым разуменнем не сцешыш сэрца беларуса-патрыёта, засмучанага тым, што нашыя таленты працуюць выключна за мяжой, цешачы іншаземцаў.

Сёлета калектыв ганараваны званнем "народны" — першы сярод дзявочых хораў у рэспубліцы. Між тым, дзяўчаты не лічаць сябе прафесіяналамі, а дзесятыя ўгодкі і атрыманне высокага звання трактуюць як чарговую прыступку на далейшым сваім творчым шляху.

"Мае дзяўчаты шчаслівыя, — казаў Віктар Масленікаў на святочным канцэрте, — бо яны ў свае гады маюць гонар прадстаўляць беларускае мастацтва за мяжой. Мінск у Заходняй Германіі ведаюць і дзякуючы іхняму таленту". Безумоўна, гэта вялікі гонар, але ж ці нармальна тое, што адзіны народны дзявочы хор Беларусі за мяжой ведаюць больш, чым на радзіме?

Абрыдла ўжо гаварыць пра тое, што ў іх, маладых талентах, нашая будучыня, што яны — нашае багацце і вартыя таго, каб іх ведалі і шанавалі не толькі іншаземцы.

Алена ГІЛЕЎСКАЯ
Здымак "Раніцы" зроблены падчас канцэрта ў Германіі. 1996 г.

Чым адметнае аблічча цымбалаў? Трапецыявіднай формай інструмента, шматхорнымі струнамі, гуказдабываннем пры дапамозе лёгкіх драўляных (ці бамбукавых) палачак.

Чым адметная гісторыя існавання цымбалаў? Яна налічвае не адно стагоддзе.

Старажытнае адлюстраванне такога інструмента, як сведчаць вынікі археалагічных раскопак, захаванае на шумерскім помніку — асколку вазы з ляпіс-блакіту, датаванай канцом чацвёртага — пачаткам трэцяга тысячагоддзя да н. э. На вядомым кююрджыкскім барэльфе асірыйскай дзяржавы, што некалі ўпрыгожваў палац Сінахерыба ў Ніневіі (VII ст. да н. э.) паказаны музыкант, які грае на цымбалападобным інструменце, трымаючы палачку правай рукой.

З цягам часу невялікія пляскатыя драўляныя скрыні, простыя ў вырабе і вельмі зручныя ў карыстанні, робяцца папулярнымі ў многіх краінах свету. На працягу доўгіх стагоддзяў яны былі спадарожнікамі вандроўных артыстаў у егіпцянаў, сірыйцаў, рымлянаў, яўрэяў, цыганоў. Сярэднявечная граюра захавава выяву ансамбля такіх музыкантаў.

Першым аўтарам, які даў апісанне трапецыявіднага інструмента Малой Азіі быў Эмір бен Кхидр Малі з Ларэнды (1434). Персідская яго назва — "санцір" ("сантур"). Распаўсюджаны быў у Персіі, Заходнім Туркестане, на Каўказе (у Арменіі), ва ўсходніх абласцях Малой Азіі.

Раньняе адлюстраванне цымбалаў у Еўропе захавалася на фрэсках кафедральнага сабора Санцыяга дэ Кампосцела ў Іспаніі, пабудаванага ў 1184 г. У літаратуры яны згадваюцца ў 1446 і 1447 гг. у Швейцарыі ды Багеміі. Напрыклад, П. Паўлірынус (Прага, 1460) апісвае іх як "Dulce melos" — салодкі (пляшчотны) песняспей. Экземплары XVII ст., упрыгожаныя вытанчанымі выявамі, пацвярджаюць, што гэта ў асноўным быў жаночы інструмент. А ягоную назву ў некаторых краінах вызначаў спосаб ігры — удар палачкамі па струнах. У Італіі — салтэрыю тэдэско, у Францыі — тэмпанон, у Германіі, Швейцарыі — хакбрэт. У Францыі ўвайшла ў моду ігра з плектарам (прылада нахштал напярэстка). Такія інструменты атрымалі назву "псалтэрыум". У Англіі гэтая назва таксама замацавалася за шчыпковымі інструментамі, а ўдарныя інструменты называліся "дальсі-мэ".

Яшчэ да 1500 г. цымбалы зрабіліся папулярнымі ў кантонах Швейцарыі, у Багеміі, Югаславіі, у венгерскай цыганой. Іспанцы завезлі інструмент у Амерыку. З часам ён загнуаў у Кітаі, адтуль трапіў у Японію, Манголію, Бурацію. А вось традыцыі Карэі стрымлівалі распаўсюджванне іншаземнага інструмента да 1725 г.

Як жа трапіў ён на нашы землі? Украінскі вучоны А. Гумянюк выказавае меркаванне, што цымбалы на Беларусь былі завезены нямецкімі феадаламі ў час захопу прыбалтыйскіх ды германскіх краін у 12—13 стст. Рыцары Тэўтонскага ордэна ў 1237 г. захапілі беларускае мястэчка Драгічын. У нямецкім войску былі музыканты, спевакі,

дэкламатары, якіх называлі мінезінгерамі. Магчыма, яны занеслі на беларускія землі старажытны цымбалападобны інструмент, які прыжыўся, быў мадэрнізаваны ў нашым народзе і зрабіўся нацыянальным інструментам. Маглі яго завезці на беларускія землі і вандроўныя музыканты. Цымбалы ж былі ўлюбёным інструментам цыганоў, яўрэяў, якія трапілі на Беларусь у 14 ст. з Германіі ды Польшчы.

У 17 ст. музыка займала значнае месца ў побыце дваранаў, магнатаў. Многія беларускія музыканты служылі пры двары польскага караля Сігізмунда III (1587—1632). Імёны некаторых з іх сёння вядомыя: скрыпач Стэпан Тэўдавінскі, цымбаліст Крыштафор Правінскі... У першай палове 18 ст. на Беларусі набылі папулярнасць самыя розныя інструментальныя капэлы. Так, у рэзідэнцыю мінскага ваяводы Кшыштафа Завішы была выклікана капэла з Мінска. Ён пісаў з тае нагоды: "У мяне была вялізная музычная капэла цымбалістаў з Мінска, рэзалі добра старасвецкія танцулькі".

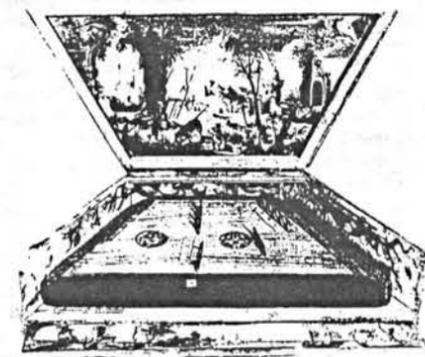
У пачатку 18 ст. шырокая музычная грамадскасць Заходняй Еўропы была ўзрушаная канцэртамі цымбаліста Панталёона Хебенштайта. Готліб Шрэтэр, адзін з вынаходнікаў піяніна, сцвярджаў, што менавіта ігра цымбаліста навяла яго на думку пра стварэнне малаточкавага піяніна. Магчыма, выступленні Хебенштайта стымулявалі І. С. Баха напісаць канцэрты для клавесіна. Такім чынам, клавесін (чэмбала), фартэпіяна вядуць свой радавод ад цымбалаў...

У 1709 г., як вядома, Барталамею Хрыстафоры дэманструе фартэпіяна, у 1716 г. — француз Марыус, у 1717 г. — нямецкі музыкант Шрэтэр. Але даўшы жыццё клавесіну, клавікорду, фартэпіяна, простыя скрыні са струнамі не спынілі сваё існавання, а засталіся як нацыянальны інструмент у многіх народаў: цымбалы, канун, канклес, кантэле, канель, кокле, кюсле, гуслі ды інш.

Што ж датычыць старажытнамаскоўскай інструменталістыкі... Вядомыя імёны цымбалістаў, якія служылі ў час царавання Міхаіла Фёдаравіча: гэта Таміла Бесаў (1614), Міленцій Сцяпанаў (1626—1632). Дайшла да нас звестка пра вяселле цара Міхаіла Фёдаравіча на пачатку лютага 1626 г. Калі на другі дзень вяселля цар выйшаў з сеника ў мыльню, у Гранавітай палаце ігралі на цымбалах "в гасудареву радость". Царыца Ірына Фёдаруна была здзіўленая багатым аздабленнем цымбалаў — падарунка англічаніна Гарсея. Гэты інструмент упрыгожыў пакоі царыцы.

І такі факт. Іосіф Ісаевіч Лялянскі стварыў у Расіі ансамбль цымбалістаў. Ён нарадзіўся ў 1873 г. у Шлісельбурзе. У Пецярбурзе пазнаёміўся з выдатным віцебскім цымбалістам Пушкіным, які навучыў Лялянскага граць на цымбалах. І Лялянскі выпісаў сабе цымбалы з Віцебска, выступаў як саліст і заўсёды меў поспех. Калі падраслі сыны, ён стварыў сямейны ансамбль, вядомы ў 20-ыя гады.

Многія прафесійныя кампазітары любілі цымбалы. Напрыклад, І. Стравінскі выкарыстаў іх у "Рэгтайме для 11-ці інструментаў",

у незавершаных варыянтах "Раскольніцкага напева", у партытуры "Байкі пра Лісу, Пейня, Ката ды Барана". Адмысловы эфект гучання гэтага інструмента дасягаецца ў фартэпіянай рапсодыі N 11 Ф. Ліста...

Вядомы з дахрысціянскіх часоў і распаўсюджаны па ўсім свеце інструмент займае трывалае месца і ў сучаснай музычнай культуры многіх краін. Гэта засведчыў і IV Сусветны кангрэс цымбалістаў, які прайшоў сёлета ў Магілёве.

Надзея МІЦУЛЬ,
аспірантка Беларускага ўніверсітэта культуры

На здымак: выява асірыйскага музыкі; персідскі санцір з музея Брно; цымбалы 17 ст.

Наколькі поўнае і ці дакладнае?

па напісанні і гучанні.

На старонцы 338 у другім томе артыкулы "Басальга Міхаіл Самуілавіч" і "Басальга Уладзімір Самойлавіч". У другім артыкуле ўказана, што Басальга У. С. з'яўляецца братам Басальгі М. С. З гэтага вынікае, што ў аднаго з братаў-мастакоў імя па бацьку ўказана няправільна (толькі васьмь у якога?). І яшчэ. Артыкулы павінны насіць уніфікаваны характар, г.зн. адказваць на стандартны для ўсіх аналагічных артыкулаў набор пытанняў. Гэта значыць, што калі ў Басальгі У. С. ўказана, што яго брат Басальга М. С. і што ў дадзенай энцыклапедыі пра яго ёсць артыкул, то і ў артыкуле пра Басальгу М. С. павінна быць ўказана аб наяўнасці ў яго брата, пра якога ёсць звесткі ў гэтай жа энцыклапедыі. У дадатак і змест артыкулаў пра гэтых мастакоў зусім розны. Калі ў Басальгі М. С. ўказана тэхніка выканання яго твораў, дык у артыкуле пра яго брата гэтаму не прысвечана ніводнага радка.

Хацелі бы выказаць свае заўвагі і па 3-ім томе БелЭН на прыкладзе артыкула "Бергамотная" (стар. 110). З яго вынікае, што "гэта сорт грушы селекцыі Бел. НДІ плававодства. Выведзены скрываўаннем сартоў Сапяжанка і Дуля остзейская". Гэтыя звесткі не зусім поўныя і не зусім дакладныя. Грушы бергамотных сартоў былі і раней (напрыклад, ужо пры-

гаданая Сапяжанка). У гэтай сувязі, думаю, варта было ўвесці дадатковыя артыкулы:

1) "Бергамот":
1:1 агульная назва некалькіх сартоў груш з вінна-салодкімі пладамі, нібы прыплюснутымі ля пладаножкі. На тэрыторыі былога СССР: на Захадзе — Сапяжанка (ці польскі Бергамот); у Цэнтры — чырвоны Бергамот; на Поўдні і Паўднёвым Захадзе — маслінаўка.
1:2 дрэва (Citrus Bergamia) з сямейства рутаевых, блізкае да памяранца. З абалонак пладоў здабываецца эфірны бергамотны алей, які мае шырокі ўжытак у парфуме, у кандытарскай і лікёрнай вытворчасці. Разводзіцца ў Паўднёвай Еўропе, Міжземнамор'і, Індыі, Грузіі і г.д.

1:3 тып цукерак.
2) "Бергамотны алей" (глядзі "Бергамот"). На жаль, па гэтым томе ёсць і іншыя заўвагі. Напрыклад, на апошняй старонцы ў выхадных дадзеных 3-ці том увогуле названы 2-м... Гэтым самым ніяк не хачу крыўдзіць калектывы, які зрабіў вялікую работу. Выданне новае і вельмі патрэбнае. Таму і прыкрыць такія памылкі. На жаль, іх наяўнасць ставіць пад сумненне фундаментальнасць дадзенага выдання і магчымасць рабіць на яго спасылкі.

А. ПЕРАСЯТНІК,
супрацоўнік Міністэрства знешніх эканамічных сувязяў

РАЗМОВА зусім не пра персанажа з калісцы надзвычай папулярнай кінакамеды Эльдара Рязанова. У тым сюжэце савецкая рэчаіснасць Расіі, куды некалькі італьянскіх прахіндзейяў прыехалі таемна шукаць схавааны графскі скарб, паказана хоць і даволі бязладнай, але вясёлай і не пазбаўленай перспектывы на будучыню. Цяпер не кіношны, а сапраўдны італьянец, які каля двух дзесяткаў гадоў пастаянна пражываў у Маскве, вярнуўся на радзіму і напісаў кнігу, што нядаўна выйшла ў Рыме пад неадвухсэнсоўнай назвай "Развітваюся, Расія!"

Ну, напісаў, можна было б сказаць, дык што? Цяпер увогуле модна пісаць успаміны, балазе, попыт на дакументальную літаратуру значна ўзрос. Але гэтая кніга была адразу

тва, якое практычна не рыхтавалася да сацыяльных рэзкіх перамен, заўважае К'еза, адчуць трывогу за ўласнае існаванне. У сённяшніх умовах выстаць супраць разбуральнай плыні і застацца самімі сабой змогуць толькі народы, якія навучыліся абараняць уласную адметнасць і жыць у грамадзянскай еднасці. Але расійцы, на думку італьянца, аказаліся знявольенымі духоўна, пасля таго як стагоддзямі, не па сваёй волі, у якасці прадстаўнікоў аўтарытарнай дзяржавы, былі "турэмшчыкамі" ў імперыі з прэтэнзіяй на "трэці Рым". Цяпер усё, ён канчаткова мусіць згортаць свае ідэі. Першы паў пад ударамі палітычнай варвары, другі — пад ударамі Усходу, які з нараджэння прапітаў яго сваім духам. Гэты "Рым" надзіва хутка знішчаецца на нашых вачах Захадам.

Разглядаючы расійскія (а хутчэй усё ж —

культурнага дэмакратычнага развіцця. Замест гэтага посткамунізм не без актыўнай дапамогі дэмакратычнай інтэлігенцыі спарадзіў новую алігархію, якая хуткімі тэмпамі здолела сабраць у сваіх руках такое велізарнае багацце, што змога цяпер, выдзяляючы мізэрную яго частку для тых, хто будзе абараняць яе ўнутры краіны, утрымацца шмат часу. Ніхто не ведае, колькі такое змога цягнуцца. Але ўсё ідзе да таго, што гэтая саранча з'есць краіну нават задоўга да канца яе натуральнага жыццёвага цыкла".

Д. К'еза не згадаў яшчэ адзін надзвычай адмоўны фактар — імклівае пашырэнне масавага п'янства, якое вядзе да татальнай дэградацыі насельніцтва, але і без гэтага ягоны прагноз змрочны.

Адкажучыся на кнігу Д. К'езы, акадэмік М. Маісеў, сусветна вядомы сваімі працамі

колькасць "буйных" павялічваецца, знойдуцца сярод іх і важакі, з ліку якіх маладая Расія выбера ў кіраўнікі людзей нармальных, жыццёва разважлівых, якія здоліць зацугляць і новую алігархію, якую К'еза вельмі ўдала параўнаў з саранчай, не здольнай, як і ўсялякая саранча, да стваральнай працы. А жывіцца яна за кошт разбурэння таго, што зроблена высылкамі працоўных людзей і прыроды. Савецкі партасактыв, які складае ядро новай алігархіі, упэўнены Г. Лісічкін, са сваім харчразвэрстачным вопытам не доўга пратрымаецца пры ўладзе, паколькі не ўмее кіраваць рынкавай гаспадаркай і на вачах ва ўсяго свету дабівае расійскую эканоміку. Няма ў новай алігархіі ніякай сацыяльнай базы, акрамя, вядома, крывавага. Таму яе прадстаўнікі, як пацукі з карабля, уцякаюць са сваімі капіталамі з роднай краіны.

Яшчэ адну, важную і для нас, выснову робіць вучоная эканаміст. Дарэмна, лічыць ён, Д. К'еза сумее па страце Расіяй тэрыторыі суседзяў. Як і камуністы-рэваншысты, ён бачыць у гэтым пагібель краіны. Мне ж, заўважае Г. Лісічкін, і многім маім калегам здаецца наадварот: адмова ад векавых прэтэнзій стаць "трэцім Рымам", ад сусветных амбіцый, набыццё самастойнасці шэрагам раёнаў, былога СССР пазбавіць Расію ад каласальных невытворных выдаткаў. Чым транжырыць грошы на ўтрыманне замежных авантурыстаў і распіляць іх сярод міжвольных айчынных нахлебнікаў, лепей укладваць грошы ў Расію і будаваць узаемавыгадныя адносіны з блізкімі і далёкімі суседзямі".

Улічваючы не толькі ўласны прэстыж Г. Лісічкіна як вучоная-эканаміста, але і блізкасць да групы маладых рэфарматараў, якая зараз упэўнена ўзыходзіць на вышэйшыя прыступкі дзяржаўнай улады ў Расіі, да ягоных меркаванняў варта ставіцца з усёй сур'ёзнасцю.

Вядома, што зараз Расія тэрмінова імкнецца выпрацаваць агульнанацыянальную ідэю, без якой немагчыма аб'яднаць насельніцтва дзеля нармальнага развіцця ў новых гістарычных умовах. Як нядаўна паведаміла "Літаратурная газета" (N 39, 97), прэзідэнт Барыс Ельцын нават даручыў аднаму са сваіх памочнікаў, Георгію Сатараву, падабраць групу адпаведных спецыялістаў, каб такую ідэю стварыць. Паколькі год працы не даў прыкметных поспехаў у гэтай справе, Сатараву давядося падаць у адстаўку.

Але ёсць і даволі значная група расійскіх палітыкаў, якая змагаецца за рэстаўрацыю ранейшай, практычнай імперскай ідэі. Вельмі прыкра, што ім падыгрываюць ідэялогія пэўнага кшталту і ў нас, імкнучыся ўцягнуць беларусаў у гэты небяспечны вір. Адзін са свежых прыкладаў. "Народная газета" рэкламуе дзейнасць і пазіцыю дэпутата Дзяржаўнай думы Расіі А. Падбярозкіна, які адначасова з'яўляецца старшынёй Усерасійскага дзяржаўна-патрыятычнага руху "Духоўная спадчына" ("НГ", 12.08.97). Вось ягонае крэда: "Галоўнай абшчэнацыянальнай задачай у бліжайшыя годы стане мирное восстанавленне великого русского государства в его естественных (?) границах, существовавших до 1991 года, объединение разорванной нации"... Параўнаем гэта з выказваннямі вышэйзгаданых аўтарытэтных расійскіх вучоных, не кажучы пра італьянца, каб зразумець, наколькі яно адпавядае сучаснаму стану рэчэй. А. Падбярозкін і ягоныя паплечнікі лічаць, што для таго, каб Расія зноў займела былую веліч, кожнаму яе грамадзяніну трэба дапамагчы тэрмінова "осознать себя русским". Задача, шчыра скажам, няпростая, улічваючы, колькі ў Расійскай Федэрацыі народаў. Марачы зрабіць "рускімі" і беларусаў, А. Падбярозкін у той жа час, аказаецца, разумее, што гэта адметны народ. У часе знаходжання ў Мінску Аляксея Іванавіча нават не без гонару прызнаў, што і ён сам "по меньшей мере на пятьдесят процентов точно, а может и больше" беларус. Бацька ягоны быў беларусам. Бабуля "до конца своих дней говорила больше по-белорусски, чем по-русски... И мама тоже, кажется, была наполовину белорусской". Эх, Аляксей Іванавіч, як прыкра, што вы і сваю такую бліzkую радню гатовы кінуць у імперскі кацёл! Здаецца, наадварот, павінны былі б паспрыць, каб і беларусы змаглі нарэшце распапрацаваць сваю нацыянальную ідэю ды ціха-мірна пахвіць ва ўласнай суверэннай краіне.

Але гадоўная сутнасць усяго вышэйзгаданага воль у чым. Ужо каторы год беларусы замест таго, каб жыць нармальным нацыянальным домам, знаходзяцца ў нейкай перманентнай стадыі "воссоєдинения" і стварэння новага саюза. А ніяк не атрымліваецца. Увесь час знаходзяцца новыя і новыя магутныя "ворагі", якія перашкаджаюць. Няўжо кіруючая алігархія ды транснацыянальная кампанія? Наўрад. Па прычынах, пра якія піша той жа Джульета К'еза. А не атрымліваецца хутчэй таму, што сама расійская нацыя дзеля выжывання і нармальнага развіцця ў новых гістарычных умовах у гэтым глыбока не зацікаўлена. Так што, відаць, хочам мы таго ці не, а давядзецца і нам распапрацаваць уласную нацыянальную ідэю і спрабаваць выжыць самастойна.

Эрнест ЯЛУГІН

Развітанне італьянца з Расіяй

заўважана ў Заходняй Еўропе, вакол яе ўзнікла палеміка ў асяродку інтэлектуальнай эліты Масквы. Не дзіва: яе аўтар — шматгадовы маскоўскі карэспандэнт уплывовай італьянскай газеты "Ла Стампа", пісьменнік-публіцыст Джульета К'еза — даўно вядомы сваімі сімпатыямі да СССР і яго рэпартажы пастаянна цытавалі, а то і перадрукоўвалі за савецкім часам у такіх маскоўскіх выданнях, як "Известия", "Труд", "Літаратурная газета". За гады журналісцкай працы ў СССР ён аб'ездзіў шмат якіх рэгіёны, займаў трывалыя знаёмствы з савецкімі палітыкамі, вучонымі, пісьменнікамі. Таму даследаванне найноўшай гісторыі Расіі, высновы, зробленыя італьянцам у развітальнай кнізе, яе першыя маскоўскія рэцэнзенты, у тым ліку акадэмік Мікіта Маісеў і доктар эканамічных навук Геннадз Лісічкін, пра воджкі якіх згадка ніжэй, не схільныя лічыць павярхоўнымі, нейкімі кан'юнктурнымі ці прадурзямі. Тым болей крыўдна і балюча, кажуць яны, што да высновы, нібыта канец XX стагоддзя азначае для Расіі канец яе вялікай гісторыі, прыйшоў менавіта Джульета К'еза.

Нешта ў меркаваннях італьянца імкнучца аспрэчыць, тым не меней зроблены ім аналіз маскоўскімі інтэлектуаламі ўспрымаецца вельмі сур'ёзна. Ды К'еза і не адзінокі ў сваіх прагнозах, зазначае, напрыклад, аналітык газеты "Труд", "усё часцей эканамісты з трывогай прадказваюць Расіі "аргенцінскі шлях", спаўзанне на ўзровень трэцеразграднай сыравіннай краіны, палітолагі з тым жа пачуццём гавораць пра бясконцы разборкі і крыміналізаваныя гора-палітыкаў, якія абскрочвалі краіну, вайскоўцы — аб развале арміі, бездапаможнасці абароны".

У кнізе К'езы яўна гуцаць ноткі шкадавання на нядаўнім былым краіны, якая прэтэндавала на тытул "трэцяга Рыма", духоўнага ў пэўнай ступені спадкаемца настрояў Рыма першага. Цікава, што ахоплены гэтым падвоеным настальгічным пачуццём, заходнееўрапейскі дэмакрат нават перастае заўважаць некаторую, так бы мовіць, імперскасць уласных настрояў.

Тым не меней... "Развітваюся, Расія!" — піша К'еза. Яго не надта сур'ёзна філасафічная развага, што гэта не апошні раз, калі краіны і народы знікаюць і не вяртаюцца. Вядома, пагаджаецца ён, Расія — не той выпадак, калі і вучоным пасля нялёгка згадваць гісторыю. Ад яе, заўважае ён, абавязкова "застаецца памяць, агромністая, — заўважае ён, — у якасці ў развіццё чалавечай цывілізацыі, як яе літаратура, тэатр і навука, як яе вайсковая магутнасць і бязлітаснасць, яе подласць і лютасць, як і некрутаная, дзікая прыгажосць і геніяльная авантурная схільнасць да ўтопіі, што ператварылі яе ў лабараторыю гіганцкага трагічнага эксперымента. Толькі вялікі народ мог стварыць усё гэта адначасова".

К'еза, які, здавалася б, мог выдатна вывучыць савецкую рэчаіснасць, тым не меней моцна ўражаны, што "усё гэта памірае многа хутчэй, чым можна было сабе ўявіць", што ўнутраная трываласць камуністычнага гіганта аказалася надзіва слабай. "Іншыя імперыі і цывілізацыі, — заўважае ён, — разбураліся стагоддзямі, губляючы аскабалкі сваёй велічы ў пыле часу. Але ў іхніх падданых быў час прытасавання да перамен, асэнсавання іх, змірыцца з няўмольнай ходою гісторыі". Цяпер увогуле адбываецца усё хутчэй, канстатуе К'еза, на швек да неверагоднасці "карачае ўсе падзеі і нават сам час, нават ідэі. Чалавецтва ніколі не развівалася так імкліва. А хуткасць усё ўзрастае"...

Ёсць ад чаго значнай колькасці насельніч-

экс-эсэсэраўскія) падзеі праз прызму пэўнай імперскасці, К'еза са шкадаваннем зазначае, што крывавае і пакутлівае трагедыя будзе працягвацца. "Спад і распад, — піша ён, — якім самі расійцы і спрыялі сваёй лянотай і неразумным перайманнем чужых узораў, толькі пачаліся. За стратай Сярэдняй Азіі наступіць чарга канчатковай згубы Каўказа. А потым расійцы не далічацца Сібіры, іх прычымне самы моцны з "азіяцкіх тыграў". Гэта адбудзецца само сабою, таму што Расія робіць харакыры на вачах у Азіі, і каласальны дэмаграфічны ціск кітайцаў хутка не будзе стрымлівацца ўжо нічым".

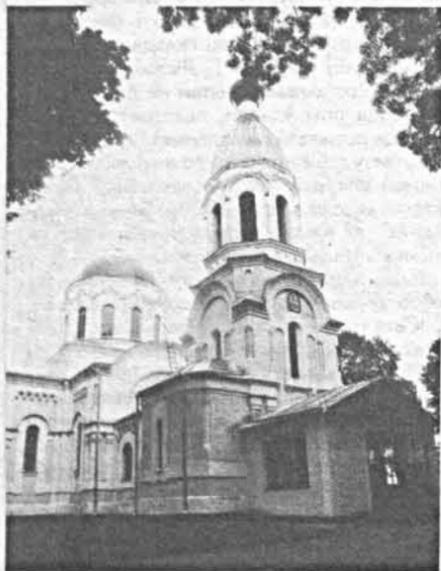
Чаму гэта усё адбываецца? К'еза паспрабаваў вылучыць канкрэтныя сілы ў Расіі, што садзейнічаюць яе знішчэнню, чамусьці не звяртаючы ўвагі на гістарычны вопыт непазбежнасці самараспаду імперыі увогуле. Адна з такіх разбуральных сіл, на ягоную думку, — бездухоўныя, але вельмі актыўныя сацыяльныя групы, для якіх краіна, народ — усяго толькі нічыёнае "палынічае поле", дзе можна пахвіцца. У расійскіх умовах, заўважае К'еза, яны дамагліся сваёй мэты і паспелі разбагацець з'яднацца, стаць часткай трывалага павуцінны, што ахапіла свет у канцы стагоддзя. Настае пара сапраўдных інтэрнацыяналістаў, якія прыйшлі ў эпоху глабалізацыі на змену пралетарскаму інтэрнацыяналізму, чый скон адбыўся па меншай меры паўсотні гадоў назад. "У любых іншых умовах, — піша італьянскі даследчык, — гэтую нешматлікую алігархію праз некалькі гадоў змялі б здаровыя нацыянальныя сілы. Але ў Расіі — наўрад. Таму ёсць значныя гістарычныя прычыны: расійцы не паспелі забяспечыць сабе час, каб асвойтацца ў дэмакратыі, абяцанай перабудовай, бо для гэтага патрэбны быў хоць нейкі вопыт жыцця ў грамадзянскім соцыуме, калі людзі навучаны разумець уласныя правы і таму не вельмі доўга церпяць іх парушэнне. Яшчэ трэба грамадзянска арганізаванасць, зазначае К'еза, каб супраціў даў станоўчыя вынікі. "У Расіі ж, — лічыць ён, — усяго гэтага ніколі не было, расіяне проста пра гэта не ведаюць. Ім спатрэбілася ўсё вынайсіці нанова, а часу не хапіла... Ды нават калі б ён у Расіі быў, яго б аказалася недастаткова", — з уяўнай горыччу заўважае К'еза, — зноў жа па гістарычных прычынах. Бо калі браць Еўрапейскі кантынент, дык "толькі ў Расіі ўлада заўсёды была настолькі далёкай і нябачнай, недасягальнай і варажэй простамоуду, што яе можна параўнаць толькі з царствам егіпецкіх фараонаў. Толькі ў Расіі народ настолькі распылены і раскіданы на агромністы прасторы, якую і ўявіць цяжка, і гэтым немагчыма знайсці параўнанне на ўсёй нашай планеце. Вітфогель называў гэта "гідраўлічным" грамадствам, іншыя — "азіяцкім" спосабам вытворчасці. "Мне, — заўважае К'еза, — здаецца зусім зразумелым, што толькі звыш усялякай меры даспаўтлівае, абагаўляемая Улада, толькі самадзяержца і мог утрымаць разам гэты "свет светаў" на такіх прасторах. Толькі так, — працягвае даследчык, — і мог нарадзіцца народ, настолькі адчужаны ад улады, настолькі безбаронны, настолькі схільны апраўдваць няправеднасць, што яна ўжо здаецца часткай ягонай уласнай прыроды. Народ настолькі "анархічны", каб час ад часу выбухаўца ў нікуды, і настолькі "камуністычны", каб задавальняцца мізэрнай доляй самакіравання ў "абшчыне", якую Улада не столькі дазваляла, колькі цярпела з-за немагчымасці пранікнуць ва ўсе куткі гэтай агромністай прасторы. Так што спатрэбілася б нашмат болей часу, некалькі пакаленняў, каб на самай справе ўступіць у новы этап

не толькі ў галіне фізікі хуткіх працэсаў, але і распацоўкамі навуковых сцэнарыяў узаемадзейнення біясферы і грамадства, перш-наперш адначыў сур'ёзнасць папярэджання італьянца. "Сапраўды, — піша ён ("Труд-7", 22.08.97), — Расія зараз апынулася на раздарожжы. Калі захавецца той рэжым, які можна называць кампардорскім (ці неак іначай — гэта ўжо іншае пытанне), то давядзецца пагадзіцца з аўтарам кнігі "Развітваюся, Расія!" і падрыхтаваць сябе да ролі жыхароў сметнікаў радыеактыўных экалагічна чыстых дэмакратычных вёсак Захаду. "У наш час, — адзначае М. Маісеў, — у выніку натуральнай звалюцыі на Зямлі ўзнік свет ТНК — транснацыянальных карпарацый, якія паступова ператвараюць планету ў адзіную эканамічную і палітычную сістэму. Гэта ўжо зусім не свет Рах Americana. У ім Амерыка — толькі адзін з дзеючых персанажаў. Больш таго: узнікае міжнародная фінансавая эліта, дзеянні якой далёка не заўсёды можна ідэнтыфікаваць з нейкімі нацыянальнымі інтарэсамі". Але адначасна нарастае разуменне таго, піша акадэмік, што такія інтарэсы ўяўляюць сабой жыццёвазначную каштоўнасць. Хто гэтага не ўлічыць, той рызыкуе ператварыцца з народа ў замбіраванае насельніцтва, якое будзе абслугоўваць эліту краін з так званым "залатога мільярда". Каб выратавацца, расіянам неабходна тэрмінова зрабіць "паварот на шлях развіцця нацыянальнай эканомікі, як тое адбылося ў Японіі". "Расіі і рускаму менталітату, — упэўнены М. Маісеў, — даўно чужыя любыя імперскія памкненні... тым не меней жыццёва важна, каб народ зноўв гэтую ісціну, поўнасцю зразумеў, што толькі ў добраўпарадкаванні сваёй нішы і арганізацыі ў ёй добраўпарадкаванага жыцця і ёсць ягоная будучыня. Гэта і ёсць наша асноўная нацыянальная мэта (падкрэслена аўтарам. — Э. Я.)". Высокая вытворчая кваліфікацыя, адукаванасць людзей, арыентацыя на вышэйшыя тэхналогіі і дапушчэнне да вышэйшай улады толькі разумных палітыкаў, якія любяць менавіта сваю краіну, — вось выхад з глыбокага крызісу, у якім зараз знаходзіцца Расія, лічыць вучоны.

У сваю чаргу доктар эканамічных навук, вядомы пісьменнік-публіцыст Геннадз Лісічкін, палемізуе з італьянцам, ("Труд-7", 26.08.97), звяртае ўвагу на тое, што К'еза не пазбег небяспечнага трапіць у "расійскую пастку". Якую Расію ён "хавае"? Ці бярэ ён пад увагу, што лепшыя яе сыны, такія, як Чаадаеў, Салтыкоў-Шчадрын, Дастаеўскі, Ляскоў, Л. Талстой і многія іншыя, з глыбокім болям падзялялі знішчальную характарыстыку Айчыны як "страну рабов, страну господ", "немтыю" (М. Лермантаў) і рабілі ўсё магчымае, каб такая Расія рухнула і "на обломках самовластия" расквітнела б вольная цывілізаваная краіна з нежандарскімі сувязямі са сваімі блізкімі і далёкімі суседзямі.

У 1917 годзе самадзяержцаў нарэшце рухнула, піша Г. Лісічкін, але так здарылася, што шляхам падману да ўлады дарваліся яшчэ адны самадзяержцаўнікі — бальшавікі. Зло Расіі яны зрабілі велізарнае. К'еза не заўважыў самай галоўнай бяды, якая яе спасцігла: за гады савецкай улады, як лічаць аналітыкі, было знішчана не меней чым 100 мільёнаў сацыяльна самых актыўных людзей — "кулакі", "падкулачнікі", інтэлігенцыя, гарадскія прадпрыемальнікі. Загубіўшы іх, натоўп разгубленых ад такіх бед расійцаў можна было весці куды заўгодна, на што заўгодна, бо, як заўважыў У. Высоцкі, "настоящих буйных мало, — вот и нету вожakov". Зараз становіцца мяняецца, лічыць Г. Лісічкін, і

Ацалелая да нашых дзён

Свята-Нікольская царква, якая была ўзведзена ў Петрыкаве ў 1830 годзе і захавалася да нашых дзён, з'яўляецца адзіным у сваім родзе архітэктурным помнікам на Палессі (пабудаваны тады ж у Тураве і Давід-Гарадку царквы былі разбураны). Тут адзін з лепшых на Гомельшчыне царкоўны хор, дзейнічае нядзельная школа, сабрана шмат старадаўніх абразоў, якія ў адзіным экзэмпляры засталіся на Беларусі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

Віленская "Рунь"

"Рунь" — гэта штомесячная газета, заснавальнікам і выдаўцом якой з'яўляецца Таварыства беларускай культуры ў Літве. Выйшла шэсць нумароў. Наклад газеты невялікі — усяго 500 асобнікаў, але палюбілі яе ўжо многія. "Рунь" імкнецца змяшчаць матэрыялы, якія закраналі б самыя розныя праблемы беларускасці. Рытуе іх невялікі, але дружны калектыў. У склад рэдакцыі ўваходзяць: галоўны рэдактар Таціяна Шміт, адказны сакратар Леанід Кароль, літаратурны рэдактар Алег Мінкін, мастацкі рэдактар Алег Аблажэй; Сяргей Вітушка вядзе пытанні гісторыі і этнаграфіі, Павел Саўчанка займаецца пытаннямі падпіскі і распаўсюджвання выдання.

Уяўленне аб "Руні" можна атрымаць па трох яе апошніх нумарах, што трапілі ў рэдакцыю "ЛіМа". Расказваецца ў іх пра сесію рады БНР, якая ўлетку прайшла ў Вільні, пра Другі з'езд беларусаў свету, які адбыўся ў Мінску. Шырока паведамляецца аб смерці Н. Арсенневай (публікуецца шэраг яе вершаў), аб развітанні з Лявонам Луцкевічам, які таксама нядаўна пайшоў з жыцця.

Цікавыя "Успаміны з працы ў Таварыстве беларускае школы ў Вільні (1924—1930 гады) Н. Шнаркевіч". Падборкі "Люстрадзён", "З Бацькаўшчыны" — інфармацыйнага характару, яны тычацца як віленскага жыцця беларусаў, так і таго, што адбываецца на Беларусі.

Газета вядзе гаворку аб тым, якой быць сучаснай беларускай мове, імкнучыся падаць розныя погляды. У прыватнасці, у пятым нумары змешчаны ліст К. Акулы "Асцярожна з ачышчэннем нашай мовы!", дасланы з Таронта. Не забывае "Рунь" і пра маленькіх беларусаў.

Н. К.

Валянцін Лукша — чалавек года

Прыемная навіна прыйшла са Злучаных Штатаў Амерыкі: дырэктар выдавецтва "Юнацтва", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь пісьменнік Валянцін Лукша ўключан у чарговае, пятнаццатае выданне біяграфічнага даведніка "Хто ёсць хто ў свеце", які выпускае вядомае выдавецтва "Маркіз".

У гэтым унікальным даведніку адзначаецца шматгранная кнігавыдавчкая дзейнасць В. Лукшы, змяшчаюцца звесткі аб яго літаратурнай творчасці. Не забыты і даведніку і актыўны ўдзел пісьменніка і выдаўца ў грамадскім жыцці. Сёння В. Лукша ўваходзіць у Савет спецыяльнага Фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, з'яўляецца членам Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь, рады Саюза беларускіх пісьменнікаў і Асацыяцыі кнігавыдаўцоў. Менавіта ўсё гэта і паслужыла падставай для амерыканскага біяграфічнага Інстытута надзяліць В. Лукшу прэстыжным тытулам "Чалавек года — 1997". Дарэчы, гэты тытул ён атрымаў і ў 1995 годзе.

КРЫТЫКА

Сёння мы друкуем два артыкулы маладых аўтараў, напісаныя на адну тэму — метафара ў сучаснай беларускай літаратуры. Але не настройвайся, шанюны чытач, на нудны літаратуразнаўчы аналіз. Таму што абодва аўтары — людзі з арыгінальным мысленнем, якія з уласцівым маладосці імпэтам імкнуча стварыць нешта новае, парушыць звычайныя каноны. Цікавая ўжо сама задума напісаць два паралельныя артыкулы — адзін "практычны", другі — "тэарэтычны". Абодва аўтары сыходзяць з таго, што ствараюць у так званую эпоху "пост", і спрабуюць

аперыраваць навейшымі здабыткамі сусветнага літаратуразнаўства на сённяшні дзень. Яны імкнуча разглядаць беларускую літаратуру ў кантэксце сусветнай. А таксама не паважаюць межаў між акадэмічным літаратуразнаўствам і інтэрпрэтатывнай крытыкай. Можна, таму іх творы злёгка "грашаць" пэўнай фармальстычнай эклектыкай. Аднак задума і ўвасабленне "партрэта метафары", або партрэта сучаснай беларускай літаратуры, убачанага праз "метафарычнае люстэрка", заслугоўвае і павагі і ўвагі, і, спадзяёмся, чытацкага водгуку.

Гульня ў бірулькі, або Страсці па пятай графе ў беларускім паэтычным пашпарце

Гнуткая фраза, звонкая рыфма, багатая метафара — магчыма, яшчэ ўчора гэтыя азначэнні гучалі б ухвалай, але сёння яны амаль што вінаваўчыя доказы, якія сведчаць пра пэўную падмену, пра тое, што "ўладу" ў вершы захапілі атрыбуты паэзіі.

...І, можа, нішто не прычыніла паэзіі гэткай шкоды, як спрактыкаваная кан'юнктура, як самамэтная фразеалогія, калі за верш выдаваўся сам спосаб вершавання, а ўменне пра ўсё пагаварыць у рыфму і ў метафару — за ўзор грамадзянскай актыўнасці.

Алесь РАЗАНАЎ

— Ці чуеш мяне? — прымаючы позу дарослага дзіцяці, пытаецца сёння наша Паэзія ў самога Часу.

— Сябе, — такі ёсць адказ.

— Ці пазнаеш? — неадступна цікавіцца Паэзія ў свае Гісторыі.

— Гісторыю...

— Ці бачыш? — выкручваецца перад Люстэркам, паказвае на сябе пальцам, смяецца з бесцялеснага адбітку, бо й не спадзяецца на адказ, прывыклая да безадказнасці...

...Аднак, калі гаварыць сур'ёзна, сённяшняя наша паэзія, зусім нядаўна як бы згубіўшы свой дыкурс, насамрэч надзвычай востра і не без пэўнай унутранай боязі адчувае на сябе пільны і недаверлівы позірк

свайго люстранага двойніка — разнявольнай і збуджанай пасля доўгага сну матэрыі, якая, ані не жадаючы зважаць на вонкавыя абставіны ўласнага быцця, усё больш актыўна заяўляе правы на самастойнасць і прыслухоўваецца адно да ўласнай Прыроды. Шматлікія знакі паэтычнасці (літаратурнасці), якія без цяжкасцяў апазнаваліся ў мінулых дыскурсах, павіслі сёння ў неадчувальнай прасторы паміж "паэтычным працэсам і літаратурным аналізам" (А. А. Рычардс), паміж паэтычным значэннем і яго літаратурным кантэкстам, урэшце, паміж Аўтарам і гэтак званай Традыцыяй, у выніку аказаўшыся непатрэбнымі і нават уцямлівымі як для паэта, так і для самога паэзіі. Так здарылася са шматлікімі прыкметамі-сведчаннямі добрай паэзіі ў мінулым, за якімі цягам доўгіх гадоў замацаваліся ўлюбёныя крытычныя клішэ кшталту "незвычайна малаўнічасць", "магутны лірызм", "публіцыстычны запал", "гранічная спавядальнасць", "інтанацыйна-сітаксічная завершанасць", "гукапісная зладжанасць" і г. д. Наўрад ці аказаўся б выключэннем у гэтым шэрагу знакаў-вартасцяў і яшчэ адзін дзіўны дый, мусіць, самы спрэчны феномен — найбольш вядомы ў нас пад простаю маркаю "метафарызм" (яшчэ: "абвостравана метафарызм", "мысленне вобразамі", "складаная асацыятыўнасць", "асацыятыўная канкрэтыка" і інш.), — калі б у свой "зорны" час не стаўся

гэтакім "загачыкам" формы, заканадаўцам паэтычнай моды, сведчаннем нат не якіх-кольвечы якасцяў, а ўласна прысутнасці яе вялікасці Паэзіі, якімсьці ўніверсальным вектарным полем для ўсіх магчымых і немагчымых яе вымярэнняў: змястоўнасці, мастацкасці, прафесійнасці, традыцыйнасці, складанасці, сур'ёзнасці, таленавітасці і нат, дайце веры, партыйнасці, народнасці і г. д.

Сёння, калі, здаецца, і ў дачыненні да нашай літаратурнай сітуацыі можна прыводзіць актуальныя ў свой час для еўрапейскай паэзіі высновы Ралана Барта аб тым, што "становіцца цяжкавата гаварыць пра існаванне паэтычнага пісьма" і "застаюцца адны толькі стылі", напэўна, крыху наіўнай выглядае ці не ўся папярэдняя крытычная барацьба за "паэтычную тэрыторыю", у тым ліку і разнастайныя літаратуразнаўчыя дыскусіі з іх універсальным пафасам і прыхаваным памкненнем зацвердзіць адзінае пісьмо (бясконцыя спрэчкі паміж "чыстымі" і "нячыстымі", наватарамі і традыцыяналістамі, "фізікамі" і "лірыкамі" і г. д.). Цяперка відавочна, што пераможцаў у тых баталіях быць і не магло. Маглі быць адно пераможаньня, якім і даводзілася пастаянна "ўлагоджываць" свайго пераможцу (у ролі якога якраз і аказалася тое адзінае на ўсіх пісьмо) жыццёва неабходнымі для яго і як правіла традыцыйнымі дарункамі: шматстайнымі наборамі вершаваных памераў, дзі-

Мая метафара

Чалавецтва значна менш ускладняла быццё, пакуль верыла Арыстоцелю, паводле якога метафара — усяго перанясенне слова са змяненнем значэння ці з роду на від, ці з віду на род, ці па аналогіі (у форме прапарцыі). Любая метафара, на думку Арыстоцеля, можа разгортвацца ў параўнанне — усё звычайна ў гэтым трывіяльнейшым з светаў. Праўда, за пару стагоддзяў да аўтара "Паэтыкі" метафара — гэты генератар адметнасці, ці, прынамсі, не-аднолькавасці — яўна раздражняла Канфуцыя, які ўпершыню ўвёў паняцце "выпраўлення імёнаў" (чжэн мін). "Выпраўленне імёнаў", па сутнасці, было патрабаваннем дэметафарызавання — ператварэння метафар ("незвычайных" слоў) зноў-такі ў параўнанні ("звычайныя", "зразумелыя" словы).

Аднак ужо стагоддзі праз тры пасля Арыстоцеля метафара, дзякуючы Цыцэруну, ізноў стала праблемай, а не чымсьці канчаткова выплумачаным. З таго часу праблема метафары паспела ператварыцца ў феномен, а патрабаванні "яснасці" ад метафары — у "манію нівеліравання" (Ф. Шальда). Для кагосьці метафара была ідалам, хтосьці ж бачыў у ёй "хваробу мовы": камусьці яна здавалася "бацькам-стваральнікам" свету, а нехта адводзіў метафары толькі ролю "гіда".

"Было б вельмі дзіўна, калі б хто-небудзь любіў Зеўса", — зазначыў нека Арыстоцель. Метафара, як і Зеўс, наўрад ці мае патрэбу ў нашай прыязнасці: мала яна траціць і ад нашай не-любавы. Становіцца чалавека (асабліва ў эпоху Пост) — усё больш няпэўнае, "нікое" (мы нібыта боўтаемся ў кісялі). А вось метафара сёння становіцца ці не адзінай пэўнасцю: яна з'яўляецца свайго роду "сферай", што не дае "расцягчыся" і кісялю сучаснага быцця, і нам самім.

"Навуку пра дух" даўно цягарныя метафарай, якая зрабілася для іх і тэхнікай (формай), і ідэалогіяй (зместам). З кожным годам павялічваецца легіён "метафаразнаўцаў" — апантаных, скрупулёзных следчых, што увесь

час імкнуча запхнуць метафару за краты аб'ектывізму, каб мець магчымасць немітусліва ў ёй "пакорпацца". Аднак я свой шанец пазбавіцца ад кашмару няпэўнасці бачу ў тым, каб паспрабаваць расказаць пра сваю метафару: яна, магчыма, і не падобная ні да чьёй іншай, але для мяне яна — адлюстраванне таго свету, што так незаўважна зліўся з літаратурай, са Словам (Логасам), сапраўднае імя якога, верагодна за ўсё, — Метафара.

Можна зразумець тых, хто не разумее выбару аб'екта неспакою, для каго метафара — усяго толькі троп, адзін з тропай, штосьці, ужывае ў пераносным значэнні. Ды насамрэч усё было значна складаней дадоўга да таго часу, калі В. Дыльтэй канстатаваў смерць паэтыкі, створанай Арыстоцелем, і паведаміў пра панаванне анархіі на паэтычных абсягах ва ўсіх краінах.

... Як сцвярджаюць біхевіярысты, свядомасць ёсць форма нячутных лінгвістычных паводзінаў. Няма неабходнасці, каб чалавек у думках поўнацю прамаўляў адпаведныя словы, аднак свядомая дыскрэтная думка (не эмоцыя!) эквівалентная слову. Той факт, што архаічны чалавек павінен быў у мове перадаваць агульнае праз асобнае і не меў сродкаў для выражэння агульных прадметных паняццяў, лічыцца сярод даследчыкаў устаноўленым. Калі мы стаім на парозе міфалогіі, то ў нас няма выбару паміж рацыянальным і трапічным выказваннем: у архаічнай мове адсутнічаюць (альбо прысутнічаюць у вельмі недастатковай колькасці) словы для выражэння абстрактных паняццяў (І. Дзьяканаў). Архаічнае мысленне павінна быць трапічным, бо сам факт узнікнення слова з'яўляецца доказам існавання здольнасці заўважыць штосьці агульнае ў рэчах і ўмення выразіць гэта агульнае.

Ю. Лотман вылучае тры асноўныя трыпы: метафару, метанімію і сінекдаху. Р. Якабсон лічыць, што іх два: метафара і метанімія. Згодна ж тэорыі Т. Хаўкеса, многія трыпы

могуць разглядацца як розныя версіі адзінага метафарычнага прататыпу (у класічнай філалогіі неаднаразова выказвалася меркаванне, што разнастайныя трыпы (выказваны ў пераносным сэнсе) — усяго толькі разнавіднасці метафары).

Дапусцім (пакуль — гіпатэтычна), што мысленне архаічнага чалавека было метафарычным: з'явы аднаго роду тлумачыліся ў тэрмінах з'яў другога роду. У эпоху Архаікі метафара **выражала** падабенства.

З таго часу шмат што змянілася, Мы, змушаныя жыць падчас эпохі Пост, разумеем гэта чамусьці выбарачна.

...Верагодна, кагосьці раздражняе сама лексема "пост" (асабліва ў дачыненні да літаратуры). Нягледзячы на гэта, неарамантыкам і сюррэалістам, сімвалістам і імпрэсіяністам, рэалістам і постмадэрністам рана ці позна, відаць, прыйдзеца змірыцца з тым, што ўсе яны — дзеці эпохі Пост. Трэба адзначыць, што ў нашым кантэксце маркіравальнае "імя" **Пост** звязана не з паняццямі "посткласічнага" ці "постіндустрыяльнага". Наша эпоха — "поствыбуховая".

Праблема выбуху ў гісторыі і культуры хвалявала ў свой час Ю. Лотмана (ён быў упэўнены, што жыве якраз у выбуховы "момент"). З выбухам у культуры і гісторыі звязана прычынавая непрадказальнасць падзей, якія пасля гэтага выбуху адбудуцца. Дык вось калі змясціць у "поле" згаданай тэорыі метафару, то можна зразумець, чаму сёння метафара **стварае** падабенства, а не адлюстроўвае яго (М. Блэк): чаму сучасная культура — "індустрыя мроў" — уяўляе сабою тэхналогію вытворчасці метафар; чаму раней міфы "выпраменьвалі" метафары, а зараз метафара — "маленькі", але атрутны міф.

Не так даўно жыццё метафары цурчала досыць аднастайна. (Тое, што паэтычныя трыпы **жывуць**: з'яўляюцца ў літаратуры, развіваюцца, а ў асобных выпадках паміраюць — адзначаюць многія даследчыкі). За "энны"

восными калекцыямі рыфмаў, багатымі букетами маляўнічых эпітэтаў, параўнанняў, метафараў і г. д.

У гэтым сэнсе пазычны метафарызм як асаблівы накірунак, трыумф якога прыпаў у нас на 1960-70-я гады, аказваецца для нашай традыцыйна-пісьма доволі нечаканым дарункам, бадай што нават вялікім "метафарычным сюрпрызам" (ёсць такі тэрмін датычна адной асобнай метафары) на фоне відочнай дэградацыі паззіі ў пасляваеннае дзесяцігоддзе. Самааддана, з нябачаным раней захваленнем, магчымым адно хіба ў момант першаадкрываўца невядомага, асобныя пазты з абвостраным метафарычным слыхам тварылі адмысловую эстэтычную ідэалогію, падчас умела хаваючы ў метафарах свае індывідуальныя міфалогіі ці натуральнае памкненне ўнікаць панылае рэчаіснасці. На пазычных старонках "падобнае радалася падобнаму" з імпатам, які назіраўся раней хіба толькі ў самых "кучаравых" радках маладнякоўцаў; літаратуразнаўства ўпершыню ўсупрэць заставарыла пра "суцэльную метафарызацыю свету" ў паззіі XX стагоддзя; крытыка не стамлялася смакаваць дзівосныя і непараўнальны метафары, праўда, звачаючы пры гэтым амаль выключна на іхнюю арнаментальную функцыю; ну, а ўжо самі пазты, здаецца, напярэдак былі паверылі ў тое, што атрымалі "прыладу тварэння, якую забыўся Бог" (Хасэ Артэга-і-Гасэт), тым самым забяспечыўшы сваёй творчасці жаданую вечнасць...

Між тым, усё тое, што было або, прынамсі, выдавала на сапраўдную рэвалюцыю ў Форме-паззіі, наўрад ці істотна закранула ў структурным плане само тагачаснае пазычнае пісьмо. І, нават больш за тое, удала ўлісаўшыся ў традыцыйную сістэму, метафарызм стаў страчваць арыгінальны адзнакі *стылю* і паступова дэградаваў у *пісьмо*. Няма чаго і казаць, што якраз да самой метафары, як найвышэйшай пазычнай ісціны, палегла ў пошуку сутнасці й дакладнасці называння, шматлікія гаворкі аб метафарызме і не маглі даходзіць наогул...

Сёння, калі ў часопісах ці газетах я спатыкаю адно што "прыгожыя", насычаныя дэкарэтыўнымі метафарами, вершы, мне некалькі ўспамінаецца дзіўнаватая прытча аднаго з магчыма, самых адданных прыхільнікаў метафары Юрыя Алешы. Прытча пра чалавека, які ў надзеі разбагацець адчыніў на старасці гадоў краму метафар, аднак пацярпеў поўны фінансавы крах, паколькі людзі не заўважалі і не куплялі унікальных і дарагіх твораў, расхопліваючы адно збітыя й танныя вобразы, нахкавалі "бледны, як смерць" або "зводзіць канцы з канцамі"... Сягонняшняя наша паззія, тая, што па-ра-

нейшаму робіць стаўку на арнаментальную метафарыку, чамусь нагадвае мне якраз таго недаўжлага прадпрыемніка, які, між іншым, змушаны быў зачыніць сваю краму, але не так з-за самога факту няўдалага бізнесу, як з-за таго, што і сам пачаў ужываць такія выразы, як "зводзіць канцы з канцамі"...

Падазраю, што сёй-той з аматараў пазычнага метафарызму абурана цяпер мне прычыцы: хіба не здзіўляюць багатымі метафарами сваіх чытачоў нашы майстры і сёння? Чаму ж не... Вядома, здзіўляюць. Магчыма, нат і больш, чым раней. Ды толькі менавіта — чытачоў, але наўрад ці саму істоту паззіі, даволі-такі ўжо зманіпаную пані, якая цымяна прыпамінае, як у далёкай маладосці, гадоў так трыццаць таму, ёй паспраўдному даводзілася здзіўляцца, напрыклад, вось гэтак:

Гэта позна ці рана?

Ад крыжавіны аконнай рамы

Адпылі маладзіст

Членам таварыства

Чырвонага Крыжа й Паўмесяца,

Якога

За няўплату членскіх узносаў

Выгналі.

Месіца на нябесным выгане.

У тэлефоннай кабіне

На пулавіне

шнура

Трубкі вісіць, як эмбрыён...

(З пазмы Р. Барадудзіна "Блакада", 1968 год)

Хацеў бы падкрэсліць: на месцы героя Алешавай прытчы я сёння ўяўляю зусім не пазта-метафарыста, няздольнага больш на дзівосныя вобразы, а менавіта самую "выключна метафарычную" паззію, якая калі яшчэ і жыве, дык адно шчаслівымі ўспамінамі даўномінулага адкрыцця. Бо як надумала наладзіць з таго адкрыцця вытворчасць, адразу ж і захлынулася праблемамі чыста вытворчага характара: як патанней прадаць, каму збыць, як прыгажэй запакаваць, да якіх патрэб прыстасаваць, як павялічыць тэмп і г. д. Бяда толькі ў тым, што ахвярай пры гэтакім перавытворчасці аказваецца нішто іншае, як Слова — бездапаможнае перад лінейнай (чытай: канвеернай) спарадкаванасцю сэнсаў, непатрэбнае ў жорсткім свеце рэальнага жыцця (чытай: камерцыйнага) сувязяў, бязмоўнае ў крыклівай інфармацыйнай (тут і чытай: інфармацыйнай) прасторы...

Зрэшты, дазволю сабе крышку наіўнае пытанне. Ці думаюць пра гэта ўсё нашы пазты, у тым ліку й тыя з іх, што здабылі сабе гэтае імя праз метафару?.. А каб пазбегнуць і адказу наіўнага, звярнуся да тых, хто думае.

Вось, і ў самога караля метафары нядаў-

на вырвалася, і мне, наіўнаму, тут бачыцца акурат "думанне" над праблемай Імя і Слова:

А я, пасівелы дзядоўнік,

Стаю пры апошняй вярсеце.

Яшчэ на зямлі я назоўнік,

А мне ўжо займеннік расце...

(Рыгор Барадудлін)

Вось нібы й замкнёны ланцужок асацыятыўных сувязяў — аказваецца насампярэдак адкрытым... І разам — пазту і чытачу — думаецца яшчэ лепей, калі, вядома ж, не перашкаджаць адно аднаму:

І змоўкла ты, як люціна адбалелая.

Я ўдзячны быў за гэтае прызнанне,

Як і за тое, што бяроза белая

Шумела, як метафара змяркання.

(Леанід Дранько-Майсюк)

Вось шчырае ахвяранне адной бальнай метафарай дзеля ейнага ж адмысловага ўваскрашэння:

То дрэва падобнае на жанчыну

То жанчына падобная на дрэва

Майму ўяўленню няма спачыну

Майму жаданню жанчына трэба

А дрэва падобнае на жанчыну

(Леанід Галубовіч)

Вось, бадай што, дзіцячае здумленне пазта ў аднаі ад таго, што здзіўляцца развучыліся дарослыя, даруйце, метафары:

Раскашуючы,

кот разваліўся на падваконні

І ўзіраецца, як кашаю робіцца снежань.

А мне падалася метафара зусім свежаю

Пра тое, што вокны у дамах — іконамі.

(Сяргей Вераціла)

Або яшчэ, ну вельмі ж "у кропку" ў таго ж аўтара:

Адчуць эмоцыяй

недастатковасць метафары.

Адчуць пальцамі

кроплі расы на кветцы.

Пераставіць словы мейсцамі.

Назваць гэта — творчасць.

Вось "строгая" філалогія спрачаецца з "несур'ёзнай" метафарай, і ў дзіўнай спрэчцы нараджаецца свая праўда — нейкі, скажам так, метафілалагізм:

І я з глыбіняў слоўным спехам —

каб не астыгнуць — скарб іясу:

метафар вехасць, каб над светам

забарудзіліся мехам,

як траваспеў пасля дажджу.

(Алесь Пашкевіч)

Падобных прыкладаў своеасаблівага метафарычнага "думаня" апошнім часам можна знайсці намала. Пры ўсёй разнастайнасці і шматпланнасці гэтых "думах" істотным падаецца на сутнасці новая для нашай

літаратуры функцыя пазычнай метафары — як інструмента рэфлексіі над Формай-паззіяй нат і пры знешняй дэкарэтыўнасці мастацкага твора. І, можа, у гэтым і толькі ў гэтым сэнсе метафара мусова становіцца субстанцыяй беларускай вершаванасці. Што ж да самога Формы, то, зразумела, у гэтакім разе яна вымушана маўчаць — каб вызваліць са свайго ўшчэнт заскарулага і ацвярдзелага яра літаратурнае Слова. Не будзем жа і здзіўляцца сёння гэтаму непазбежнаму маўчанню і спадарожнаму яму пацельванню з голага караля, я маю на ўвазе выкрытую і прысаромленую Форму. Нат самай радыкальнай і "несур'ёзнай" спосабы звесці рахункі з апошняй — напрыклад, праявы гарэзлівага метаметафарызму (заўважаецца, дарэчы, іронію ў самым гэтым слове?), дэманстратыўнае ўваскрашэнне мёртвых метафар, навязлівае пісьмо залішніх метафарычных удакладненняў, знарочыстая падмена традыцыйных асацыятыўных сувязяў чыстай пародыйнай на такія сувязі і г. д., і г. д. — усё гэта таксама ёсць адмысловымі кшталтамі рэфлексіі над літаратурай...

Зрэшты, досыць пра "дрэннае", як любіць усклікаць наша Паззія, падчас не вытрымліваючы галоднага і знебудзелага позірку з Люстэрка. Таму напрыканцы — адно пра "харошае".

Калі гаварыць наогул, то хай ужо й негалосна, але па-ранейшаму, "па традыцыі", боп топ у паззіі ў нас задаюць бразготкія метафаркі-бірулькі. Прычым у дадзеным выпадку я маю на ўвазе абодва значэнні слова "бірулька". Адно — "ўпрыгожаны" — у дачыненні да самога паззіі, і другое — цытую па тлумачальным слоўніку: "гульня, якая заключаецца ў тым, каб з кучкі дробных прадметаў выбраць кручком адно за адным, не пасунуўшы пры гэтым астатніх" — адносна распаўсюджанага абыходжання з метафарами нашай крытыкі (калі ласка, не блытаць з гульняй шклянных перлаў).

Калісь расійскі літаратуразнаўца Леў Озерай у сваёй "Одэзе эпітэту" назваў апошні "пашпарта самабітнасці творцы". Сучаснае жыццё-быццё нашай пазычнай метафары міжволі схіляе мяне да някітрай зусім аналогіі: яна ж, далібог, гледзіцца ганаровай пазнакай у пятай графе беларускага пазычнага пашпарта! Дарма што арнаментальнае пісьмо ў цывілізаваанай Еўропе даўно пацярпела крах, метафаркі-бірулькі і па сёння дазваляюць нашым пазтам бестурботна радніцца з Традыцыяй, Паззіяй, урэшце, з самою праўдзівай Метафарай...

...Але ці не час і нам адмовіцца ад гэтай графы на карысць сумленнага грамадзянства ў Беларускае Res Poetica?..

Мікола ВІЧ

прамежак часу яна "вырасла" ад "да-метафары" (паводле тэорыі В. Фрэйдэнберга, комплекснага зместу архаічных вобразаў) да "чыстай" (пазычнай) метафары. Далей можна было б жыць спакойна, калі б... Калі б чалавек не пачаў корпацца ў сабе самім.

Паступова высветлілася, што ключом да разумення асноў мыслення і працэсаў свядомасці з'яўляецца метафара: што наша жыццё працякае ў свеце метафарычных паняццяў, а ўсё каштоўнасці, якія рэальна існуюць і глыбока "ўкараніліся" ў культуры, дапасуюцца да метафарычнай сістэмы (Дж. Лакоф, М. Джонсан); што сусветная гісторыя, верагодна, — гэта гісторыя некалькіх метафар. Бадай, піку аўтарытэтнасці метафара дасягнула тады, калі Х. Артэга-і-Гасэт замацаваў за ёй статус "адкрыцця закона ўніверсума".

Як толькі ў метафары пачалі бачыць свайго роду сімвал "вышэйшай рэальнасці", адразу ж "асвятліліся" тыя шляхі, па якіх можна ў згаданую рэальнасць пранікнуць. Калі і магчыма трапіць у свет "ідэальных сутнасцяў", дык толькі праз літаратуру, шляхам літаратуры. Літаратура і ёсць той шлях, па якім мы (рэальна-для-сябе) ідзем упарта, каб стаць рэаліямі нейкай іррэальнасці: пра яе існаванне ўсе нібыта здагадваюцца, але наўрад ці хто ведае. Метафара ж многім здаецца "гідам", які здолее правесці чалавека праз літаратуру — шлях-лабірынт. ("Лабірынтпадобнасць" быцця антычнасць прадчувае (згадаем хаця б гісторыю Мінатаўра), а вось эпоха Пост змёрлыя з тым, што яна — эпоха Лабірынта). Аднак нельга траціць пільнасць — у адносінах да сучаснага чалавека метафара можа выступіць і ў ролі, так бы мовіць, "івана сусаніна": завесці — завядзе, а куды — невядома (хаця аналогіі трывожныя).

...Метафара "ўмяшчае" ў сабе сучасную літаратуру — як шар, што змяшчае ў сабе большы шар. Страта так званай магістральнай лініі ў літаратуры суправаджалася разбурэннем нейкага метафарычнага канону — той "мадэлі", што прадуцыравала, умоўна кажучы, "Арыстоцэлевы метафары" ("ўпрыгожаны мовы", "рытарычныя фігуры"). Метамарфозы, якія адбываюцца з метафарай зараз, становяцца крыху больш зразумелымі тады, калі параўнаць спосабы асэнсавання свету ў эпоху "давыбуховую" ("класічную") і ў эпоху

"поствыбуховую". Першай уласцівай "раздзелнай" погляд на свет, другой — сінкратычнае, "суцэльнае" разуменне быцця, з якога пачынаў калісьці архаічны чалавек і да якога вярнуўся чалавек эпохі Пост. У залежнасці ад таго, які погляд на свет "пануе" на тым ці іншым этапе гісторыі чалавечага духу, рух "сіносоіды метамарфозаў" метафары ажыццяўляецца то ў накірунку "Арыстоцэлева твора", то ў накірунку метафары "нематываванай".

У заходняй тэарэтычнай традыцыі метафара як бы "распадаецца" на два адрозныя феномены: эпіфара і дыафара. Так, паводле Ф. Уілрайта, эпіфара сыходзіць са звычайнага значэння слова: семантычны "рух" (rhoга) тут, як правіла, адбываецца ад больш канкрэтнага вобраза да таго (ері), што, магчыма, з'яўляецца больш няпэўным, сумніўным ці больш дзіўным. У якасці прыкладу эпіфарычнай метафары Уілрайт прыводзіць Кальдэронава "жыццё ёсць сон". Што ж тычыцца дыафары, то тут мае месца рух (rhoга) "праз" (dia) тыя ці іншыя элементы вопыту (рэальнага ці ўяўнага) па новым шляху: новае значэнне ўнікае ў выніку простага супалажэння. Словы валодаюць "прыхаванымі" сэнсамі, і хаця б некаторыя фрагменты гэтых сэнсаў знаходзяць водгук у чытача. У якасці прыкладу метафары дыяфарычнай ідэальна падыходзіць "бумбамлітаўскае": "Свабода мая — паліхромія!" (Зм. Вішнёў).

Ф. Уілрайт нават ва "Упанішадах" заўважае выкарыстанне "звязкі" эпіфара—дыафара: там дыяфарычная (быццам бы "хаатычная", "нематываваная") паслядоўнасць эпіфарычна зарыентаваных вобразаў выступае як сродка прымусіць розум "меркаваць" пра Брахму праз мноства падыходаў, кожны з якіх недастатковы сам па сабе. Тым не менш "ранейшая", "давыбуховая" літаратура (у тым ліку і мадэрнісцкая — за невялікім выключэннем) захоўвала вернасць менавіта эпіфары; дыяфара калі і пракідвалася дзе-нідзе, то была не сутнасцю (зместам), а прыёмам, які мог бы здзівіць ужо тады распешчанага чытача. Калі эпіфара ў той час "каралявала", то дыяфара — "блазнавала" пры ёй. "Выбух" унёс свае "карэктывы" ў апісаны status quo.

...Сёння ў літаратуры (якая сталася рэчаіснасцю, "асяроддзем бытвання") рэй вядзе дыяфара. (Паказальнае ў гэтым сэнсе выказ-

ванне П. Басінскага, які ў адным з артыкулаў у "ЛГ" назваў сучасную рускую прозу "вырошчваннем кактусу". (Гэта не азначае "смерці" эпіфары: маецца на ўвазе тэндэнцыя выцяснення "кананічнай" эпіфары яе, так бы мовіць, "саперніцай". З попелу "Арыстоцэлевай" метафары нараджаецца антыметафара.

Штосьці прадчувалася яшчэ да "выбуху". У IX стагоддзі н. э. індыйскі вучоны Анандавардхана разглядаў пазычную мову як актыўную сілу, што фарміруе і накіроўвае інтэлектуальную дзейнасць чалавек. Ён жа звярнуў увагу на магчымыя пранікненні твораў у рэчы і — што самае важнае! — адчуў верагоднасць перастварэння рэчэй пад уплывам пазычнай мовы (трактар "Дхаваньялока"). Заснавальнік сучаснай тэорыі значэнняў Г. Фрэге падкрэсліваў здольнасць метафары "асвятляць" сэнсы. Аднак калі раней літаратура шчыра верылі ў існаванне "прыхаваных" сэнсаў і ўпарта іх шукалі, то зараз "глыбіня" слова становіцца неістотнай. Пошукі сталіся гульняю: раней метафара выяўляла аналогіі — зараз антыметафара канструіруе іх, прымушаючы рэчаіснасць гуляць па новых правілах. Падабенства з'яў, якія супастаўляюцца, узрываецца дзеля таго, каб "сфармуляваць" новую сутнасць, што не мае патрэбы ні ў "абгрунтаванні", ні ў "матывацыі". Антыметафара — **прадукт** эмацыянальнага супалажэння. Літаратура эпохі Пост бачыць знакі прысутнасці ісціны ў праявах хаосу, іррэальнасці, нематываванасці. Спасцігаюцца гэтыя знакі ў працэсе анатаміравання эмоцыяў, бо "у думках, нягледзячы на ўсю іх лагіку, мы часта манім самі сабе, а пачуццё, нават самае цымянае і невыразнае, ніколі не здрадзіць" (А. Маравія, "Пагарда"). Менавіта эмоцыі дазваляюць мець ілюзію будучыні ў той "дурной бясконцасці", якой была гісторыя ўжо для Джойса.

...І ўсё ж метафара яшчэ змагаецца з антыметафарай, дарэчы, не без дапамогі "саюзнікаў" — сімвала, алегорыі ды інш.

Але ўсе лічыць, што "метафара паказвае толькі на саму сябе; сімвалічная вобразнасць багацейшая за метафару тую, што сведчыць пра штосяці іншае". Аднак ужо творы некаторых мадэрністаў "замешаныя" на творах, якія з роўнай ступенню ўпэўненасці могуць быць названыя і метафарай, і сімвалам. Гэта не барочная "сімвалічная метафара", а пры-

цыпова новая структура — абазначым яе як "метатроп". У дадзеным выпадку метатроп — спецыфічны спосаб канстрування прасторы мастацкага твора, які дазваляе разглядаць тэкст як свайго роду метарэчаіснасць, што выступае ў адносінах да рэчаіснасці адметным тыпам пазнання. Феномен метатропа, напрыклад, у "Скарбах жыцця" М. Гарэцкага можа быць выдатным аб'ектам як для даследавання тэндэнцый развіцця літаратурных твораў (і найперш — метафары), так і для назіранняў за міфалагізацыяй і рэчаіснасці, і літаратуры.

...Дж. Віко яшчэ ў пачатку XVIII стагоддзя заўважыў, што кожная эпоха канструіруе свой міф — розніца толькі ў метафарах (для Віко кожная метафара была "меншым міфам"). Зварот да праблемы так званых новага міфу — на жаль, не даніна модзе на гульні ў арыгінальныя тэорыі. Чалавек эпохі Пост адчуў патрэбу **расказаць** ("сфармуляваць") свой міф — магчыма, гэта дапаможа зразумець, да якіх метамарфозаў варта рыхтавацца.

А яны ўжо адбываюцца. У жыцці, якое стала літаратурай. Яшчэ Кафкава "Ператварэнне павіна было пераканачна чалавека, што сутнасць наступнага міфу заключана ў абсурдзе звычайнасці. Звычайны Рыгор Замза ("звычайны") звычайнай ноччу ператвараецца ў пачварную, гідкую, але ўсё ж звычайную жамію. (Гэтак жа трывіяльна звычайная малпа ператвараецца ў звычайнага чалавека — зноў-такі паводле Кафкі (апаўданае "Даклад у Акадэміі"). Трэба адзначыць, што ператварэнне "канстатуецца" — без "рытарычных фігур", аўталагічна. Метафара ў "Ператварэнні" ёсць не "слова, альбо выказанне, узятыя ў пераносным значэнні", а сума звычайнасцяў, што ўтварае тэкст-метафару. Ю. Лотман сцвярджаў: законы будовы мастацкага тэксту ёсць законы будовы культуры ў цэлым (культура тракуецца як сума паведамленняў). Верагодна, сучасная культура — тая ж "сума звычайнасцяў", што ператасоўваюцца, бы калодакарт, то метафарай, то антыметафарай.

Не вельмі важна, як называецца эпоха, падчас якой я жыю: мне, напрыклад, імкнуе словазлучэнне "эпоха Метафары". Важна, што колішняе **прадчуванне** "выбуху ў культуры" змянілася **ўпэўненасцю**: ён адбыўся.

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Подых даўніны

Кастусь Тарасаў, як вядома, адзін з тых пісьменнікаў, хто ў сваёй творчасці надае вялікую ўвагу асэнсаванню багатай нацыянальнай гісторыі. Таму зразумела, што яго творы карыстаюцца такой вялікай папулярнасцю ў чытачоў і не ў апошнюю чаргу — у школьнікаў. Ім найперш і адрасавана кніга К. Тарасава, якая выйшла ў выдавецтве "Вышэйшая школа" ў серыі "Школьная бібліятэка". Змест гэтага ладнага аднатомніка склалі аповесць "Тры жыцці княгіні Рагнеды" і гістарычны раман "Пагоня на Грунвальд".

"Першацвет", № 9

Маладая паэзія прадстаўлена імёнамі А. Бязрукавай, В. Дашкевіч, В. Драздовай, А. Чарнухі, з праявілі творами выступаюць Х. Курчанкова, М. Шахаўцова, Ю. Жамойдзіна, А. Ільюкевіч, А. Дубасва.

У раздзеле "Гасцеўня" змешчаны вершы П. Пранузы і Я. Гучка.

"Сумоёе пакалення" — гутарка дырэктара Мётчанскай сярэдняй школы Барысаўскага раёна У. Лайкова і яго сына, студэнта філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта І. Лайкова.

А. Восеньская рэцэнзуе зборнік прозы М. Сянкевіча "Усё як было" ("У святле адвечных ісцін"). Пра раман І. Шамякіна "Вялікая княгіня" дзеляцца ўражаннямі студэнты педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка А. Матусевіч і А. Мароз, тут жа змешчаны "Кароткі каментарый" рэдактара аддзела крытыкі "Першацвета" Н. Кузьміч. Яна ж рэцэнзуе кнігу прозы В. Адамчыка "Падарожжа на Буцафале" ("Вёз буланы... гісторыю і сучаснасць").

Пераклады антычных аўтараў на беларускую мову разглядае ў артыкуле "Антычнасць далёкая і блізкая" В. Валовка. С. Мандрык ("Хто ён?") па-новаму прачытвае аповесць М. Зарэцкага "Голы звер".

У раздзеле "Нам пішуць" прапануецца ліст С. Роўды і яе вершы.

"Жароўня" аб'яднала творы В. Лютай і французскі маладзёжны гумар у перакладзе А. Міхалені.

Чарговы раз прапануецца "Кніга ў нумары": А. Емяльянаў гаворыць слова пра маладую паэзію І. Сцяцко і публікуюцца яе творы.

Прысвячаецца Гродзенскаму тэатру

Чарговы, пяты нумар часопіса "Тэатральная творчасць" — тэматычны. Ён цалкам прысвечаны 50-годдзю Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. Адкрываецца ж нумар п'есай У. Рудава "Камедыя пра нешчаслівага селяніна, яго жонку Маланку, жыда Давіда і Чорта, які страціў сэнс існавання", напісанай паводле "Камедыі" К. Марашэўскага і "Птушкі шчасця" Ф. Аляхновіча. Яна — з рэпертуару гродзенцаў. Д. Стэльмах у артыкуле "Гродна тэатральны" прасочвае багатую тэатральную гісторыю гэтага горада. Змешчаны артыкулы М. Гарэцкай "Гісторыя і сучаснасць", Т. Гаробчанкі "Напярэдадні юбілею", матэрыял заслужанага дзеяча мастацтваў Расіі А. Струніна "З успамінаў". У раздзеле "Галерэя спектакляў і іх творцаў" падабраны вытрымкі з ранейшых публікацый у друку, якія дазваляюць лепш прасачыць шлях, пройдзены калектывам. Змешчана і шмат ілюстрацыйнага матэрыялу. Д. Стэльмах падрыхтавала рэпертуарны летапіс тэатра за ўсе гады.

За ўласныя сродкі

Апавяданні "Дзедва таксі", "Шчодрая кладоўка", "Кучараўчык", "Ласяне", "Цяжкі баравік", "Бабуля і ўнук ляцяць у космас" і яшчэ некалькі твораў увайшлі ў кнігу Васіля Гурскага "Кучараўчык". Гэты зборнік, падрыхтаваны да друку і выдадзены за сродкі самога аўтара, выйшаў дзякуючы ТАА "Скарына". Кніжка, думаецца, зацікавіць маленькіх чытачоў, якім у першую чаргу і адрасуецца. Асноўныя матывы апавяданняў В. Гурскага — любоў да прыроды, дабро, шчырасць, а якраз гэтага ў многіх сённяшніх хлопчыкаў і дзяўчынак, на жаль, не хапае.

Ніна МАЕЎСКАЯ

Быў дзень адзін...

Адзінеў, адкружыў лістапад.
Затоена сцяўся зажураны сад.

На галінах халодныя кроплі дажджу.
А я ўсё самотна між дрэваў хаджу.

І кожнае гладжу азяблаў рукой,
І кожнаму зычу зімовы спакой.

Мне кожнае хочацца моцна абняць
І так да вясны іх цяплом саграваць.

О, цётчкі яблыні, дзякую вам!
За вашы шчадроты — пшчотай аддам.

Нявестачкі вішні і груша-свякроў,
Хай Бог беражэ вас ад злосных вятроў:

Сяброўкі мае — сінявокія слівы,
Зімуйце... Зімуйце шчасліва!

Часцей надараюцца цяжкія зімы,
Адзін абярог — гэта неба Радзімы,

Зямля, у якую ўраслі мы карэннем,
Там ваша сіла і ваша насенне.

Няхай не пужае вас подых зімовы,
Накіне мяцеліца шалік пуховы

І цёплаю коўдрай захутае ногі...
А мне вы махніце — шчаслівай дарогі!

Паверце, да новай жаданай вясны
Пра вас буду бачыць я дзіўныя сны.

І прыспяшаць дарагую мне стрэчу:
Вы будзеце ў сукнях стаяць падвяненых.

Да цябе ж, арабіна — красуня залоўка,
Як бач прыляціць галасісты салоўка.

І зноўку адбудзеца вечнае дзіва.
Пакуль жа бываіце ды —
будзеце шчаслівы!

Маўчу і трываю, бо хто зразумее,
Што ўлетку бывае такая завя.

Я, можа, не тымі шляхамі хадзіла,
Што сэрца у спёку сваё застудзіла.

І песня заціхла, і пырхнула мара,
А думкі мае — гэта чорная хмара.

Трывацьму! Счакаю — мо сонца праб'еца:
Мне трэба так многа цяпла, каб сагрэца.

Цяпла чалавечай душы,
а не проста спагады,
А лепш аднаго — што кахае — пагляду.

Восень, восень, твой кароткі час
Успыхне золатам на далыняй выспе.
Мой любы, гэта песня не пра нас,
А новай без цяпла не выспець.
Стаю чаромхай ззяблаў на вятры.
Мне б зазірнуць, што там, за небакраем?
І што ты пра жыццё не гавары,
З вышынь гадоў яно здаецца раем.

Што не збылося — не збылося.

Расчараванне, як асцё,
У сэрца болям унілося,
І размяла на свеце восень
Надзею жоўтае лісцё.
Ды чуо — гэтак тонка-тонка
Трымціць, як ліст, душа мая
Нябачная нікому званку.
Ды перагорнута старонка
Кнігі вечнае быцця.
Стаю у роздуме над кручай
Гадоў. А высака ўгары
Шчэ зорка светлая гарыць.
Што меркаваць і гаварыць,
Яна сарвеца немінуча.
Мы над жыццём не ўладары.

О свет, — бясконца пустыня
Без характа і без цяпла.
Тут вочы меркнуць, сэрца стыне.
Навошта я сюды ішла?
Я прадзіралася між глогу,
Лясоў, завалаў і льдоў.
Шукала, торыла дарогу
На вышыню сваіх гадоў.
Тут вецер злы мяне хітае,
Як ліст на дрэве — воль сарвае,
Гружан раз-пораз узлятае
І холад сіцеле па траве.
І ўсё здаецца сном і пылам,
Усё, чым некалі жыла.
Ці ж птушка можа быць бяскрылай?
Хіба не птушкай я была?

Усё цяпер за небакраем,
І за мяжой маёй тугі,
Сябе ўжо нават не караю
За найвялікшыя грахі.
І раптам... О, ды гэтак ясна,
Нібы маланка зіхана —
О не, не ўсё ў жыцці дачасна,
Не ўсё забудзеца, міне...
Твой позірк — ён яшчэ са мною,
Тваю руку трымаю я.
О шчасце, простае, зямное,
Я ўсё ж заложніца твая.

Я цябе адшукаю ў наступным жыцці.
Я не веру, не веру, што гэта ўжо край,
Што за рукі узлётшыся, нам не ісці.
Можа, там дзесьці буду я вішній цвісці —
Да мяне ты чмялём прылятай.
Я знайду цябе, чуеш, знайду,
Пакуль сонца над светам гарыць,
Я на промніку тонкім прайду,
Вострым позіркам свет абвяду
З незямное высокай гары.
Я знайду цябе, чуеш, знайду!

І. А. МУРАВЕЙКУ

Фотакарткі ў раме — іканастас,
Жывых і намерлых партрэтаў.
Сябры, азірніцеся — сярод нас
Святлыя жывуць — паэты.
Свецяцца вокны у іх на начах,
Маякі, што ратуюць душы,
Пазнаць жа іх проста, адно па вачах,
Ні здрада, ні зман іх святла не патушаць.
А ў памяці снег той чырвоны ляжыць,
І майская кружыць завя.
Любоўю умеюць яны даражыць,
Бо сэрцы у іх — не старуюць.
А час так няўмольна кудысьці бяжыць,
Блакітная кружыць планета.
О божа, дай годна і праведна жыць
На грэшнай зямлі паэтам!

Пясок гадзін
праз пальцы сочыць годы,
бяжыць жыццё, што стане ўрэшце тлом.
Быў дзень адзін,
і пра яго заўсёды
ўспамін мне душу будзе грэць цяплом.
— Рахунак твой? —
ужо на краі згубы
спытае, мусіць, нейкі божы чын.
— У цемры той, —
прашпечуць ціха губы, —
быў дзень адзін. Быў дзень адзін...

За снягамі, за пылам дарожным
Засталіся шчаслівыя дні.
Час — стаеннік. Яго не стрыножыць,
Не суніць. Нават ні
Прыцішыць хаду. Толькі памяць
Цепліцца знічкаю ў шэрай начы.
Пазірае туды, у вішнёвую замець,
Ды тых дзён не вярнуць,
хоць ты крыкам крычы.

Усевалад ГАРАЧКА

"...Толькі жоўтае сонца..."

Яблыня

Расцвіла —
нібы голлем да зор
дастала.

Усю ноч
шукаў я цябе
паміж даўніх каханак,
сяброў,
якіх я адрокся,
якія цяпер
пасыходзілі ў сны.
Шукаў
па вакзалах начных

паміж вуліц,
адшукаў толькі ранкам.

Горад начны.
Лабірынтамі вуліц
іду да Наталлі
на каву —
на гушчы кафейнай
гадаю.

Плачуць
Аслеплыя вочы
Спілованых дрэваў.
Вясна.

Вораны —
душы забітых жаўнераў —
выдзёбваюць вочы
сабе.

Пашча
кіёска з цёплымі булкамі
глытае снег.

О дзіва!
Суседка,
якая галасавала
за майго ворага,
вярнула мне
бохан хлеба,
пазычаны ўчора.

Забылася грэбень,
губную памаду...
Знікла жанчына,
растала,
як снежная баба,
пакінуўшы венік

і морквіну-нос.

У парабалічным лютэрку лыжкі
бачу сябе
таўсцейшым.

Незнаёмай

Ты — паганскае капішча,
і ў руках твоіх — астры —
ахвяры астальмі сонцамі
мёртвым багам.

Дзяўчына ў ледзь бачнай спадніцы
ўтрапёна пілуе пазногці,
нібыта Венера,
што з каменю
сябе высякае сама.

Лісце —
люстэркамі стала,
у кожным з якіх —
жоўтае сонца,
а болей
нічога няма.
Паглядзіся
ў кожнае з іх:
толькі
жоўтае сонца.

За ноч электрычка
надушыць нямала
дзядкоў і бабулек,
пакінуўшы цэлымі торбы —
не трэба ісці на кірмаш.

...Нібыта бохан, што яшчэ дыміцца,
на загарэлай лысіне пушок.

Жыццё Міхася Пятровіча не пясціла. Ён не па кнігах ведае, што такое вайна. Са зброяй у руках абараняў радзіму. Удзельнічаў у баях на Паўднёва-Заходнім фронце. У маі 1942 года непадалёку ад станцыі Мікалаеўка, што на Украіне, быў кантужан, трапіў у палон. Зведаў усе жахі фашысцкага лагера, але ў сакавіку 1944 года змог уцячы. Працягваў службу ў арміі, настаўнічаў, завочна скончыў Гомельскі настаўніцкі інстытут, а з 1952 да 1982 года звязаў лёс з рэдакцыяй газеты "Гомельская праўда", дзе не толькі сам шмат пісаў, але і падтрымліваў маладыя таленты.

Надрукаваўшы сваё першае апавяданне яшчэ ў 1940 годзе, ён з цягам часу стаў цікавым апавядальнікам, ды і жанр апавесці яму не чужы. Гэта засведчылі такія кнігі М. Даніленкі, як "Мая песня", "Майская навалніца", "Маці Мар'я", "Журлівіца" і іншыя. Выдаў і некалькі зборнікаў для дзяцей.

Вішнем Міхася Пятровіча з 75-годдзем! Зычым юбіляру здароўя і творчых поспехаў!

Міхась ДАНИЛЕНКА

МАЛЕНЬКІЯ БЫЛІ

Кожны раз — амаль па паўгода — я живу ў вёсцы на роднай Лоеўшчыне. Назіранні за паводзінамі знаёмых і леглі ў аснову гэтых маленькіх быляў.

АМЕЛЬКА

Каб стопрацэнтны цыган ажаніўся на беларускай жанчыне — гэта сапраўднае дзіва. Ды вось жа Амелка ў нашай вёсцы яшчэ з даўніх пасляваенных гадоў атабарыўся. Прыстаў у прымы да Насці і сям'ю вялікую нажыў. Спачатку Амелка рабіў у калгасе кавалём. А пасля, як кузня невядома як расцягнулі (недзе згінула і накавальня са скуранымі мяхамі), пачаў лічыцца механікам. Але аднаго дзівацтва Амелка не пакінуў аж да старасці.

— Не сумуеш, дзядзька Амелка, па табары? — часам хто запытаецца з вяскоўцаў.

— А што мне сумаваць? Шацёр вунь на гарышчы складзены ляжыць.

І праўда. Недзе пад восень, калі ў нізкім небе пачынаюць звінець тужлівыя крыкі жураўлёў, Амелка запрагае каня (купіў перад выхадом на пенсію), дастае з гарышча латаны-пералатаны шацёр, ускладае на калёсы і гаворыць Насці: — Дык я, дарагуля, паеду. Хто са мною падахвоціцца?

Ехаць з бацькам выказваюць жаданне звычайна двое ці тое малодшых дзяцей са шматлікай сям'і. Амелка бярэ дваіх, якія ў апошнія дні выказалі стараннасць у вучобе.

...Колькі дзён на поймае, каля Сожа, гарышч касцёр. У дзіравым шапры на духмяным ахапку сена пасапваюць дзеці. А Амелка моўчкі сядзіць і глядзіць, як паступова пакрываюцца шызаватым налётам вугольчыкі. Аб чым ён думае? Што ўспамінае?

Паблізу пасеца конь. А ў далёкай адсюль вёсцы спіць яго дарагуля Насця. Ведае: праз пару дзён вернецца яе Амелка. І зноў загучыць у двары яго залівсты смех.

БАГАДЗЕЛЬНЯ

Запушчаны драўляны будынак. Абгароджаны тынам двор. Два кані, тры каровы. І яшчэ — чатыры гектары зямлі. Усё гэта дырэктар Дома састарэлых пачціва называе падсобнай гаспадаркай. Усюды пануе дух запустення і аб'якавасці.

На лавачцы ў альтанцы, што прытулілася ў садзе над рачулкай, сядзяць двое старых. Тарас Іванавіч — худы, падобны на фасолевы стручок — можа, у дзесяты раз расказвае суседу Рыгору Сідаравічу: — Не бралі, значыць, мяне ў гэты дом. Дык унучка — паверыш? — аж туды, у прэзідэнцкую адміністрацыю напісала.

Рыгор Сідаравіч скручвае цыгарку. Папраўляе акуллары на носе-бульбіне. Пыхкае дымам і адказвае: — Сволач твая ўнучка.

Тарас Іванавіч на паўслове спатыкаецца, быццам нечым папярхнуўся, здзіўлена ўтароплівае позірк у Рыгора Сідаравіча.

— А ну — паўтары! Што ты сказаў?! Рыгор Сідаравіч неахвотна падымаецца з лаўкі. Адыходзіць на два крокі ад альтанкі і паўтарае: — Сволач і дрэн.

Яму да чорцікаў абрыдлі ўспаміны суседа. Раней той расказваў, як дапамагаў некалі ў горадзе будаваць каапера-

тыўную кватэру дачцэ, як няньчыў і вучыў унучку. А цяпер вось расказвае, як аддзячыла яму яго любіміца.

— Гібець тут нам да суднага дня, — сам сабе мармыча Рыгор Сідаравіч і паціху спускаецца на бераг рачулки. — Сучкі яны — гэтыя ўнучкі, — у рыфму кажа ён.

МІЛЬЁНЫ Ў ЧЫГУНЕ

Зрэдку ў нашу глухую вёску прыязджае новая легкая машына. Тады з хаты ў хату беге дзядзька залатазубая кабета і прапаноўвае: — Матэрыял на сукенкі і занавескі не патрэбен? Прыгожы і зусім нядорога.

— Адкуль вы?

— Мы — малдаване, — тлумачыць яна. — Рабылі вось падзарабіць.

Машына, па меры таго, як увішняя жанчына перабягае ў другі канец вёскі, паволі прыязджае вуліцай. Ніколі я не бачыў, каб мужчына, што сядзіць у кабіне (мусіць, муж?), выходзіў дапамагаць таргаватца.

Купляюць мала. У вёсцы жывуць амаль адны нямоглыя пенсіянеры. Каму патрэбна тая тканіна? Ды ўсё ж нехта набыў адрэз на занавеску — спакусілі прыгожыя чырвоныя макі, раскіданыя па тканіне.

І раптам — па вёсцы пайшла пагалоска: у дзедка Лявона пыгане, што прадавалі абновы, грошы ўкралі. Аж чатыры мільёны! Ён ужо і ўчастковаму званіў.

— То ж — малдаване, — запярэчыў я. — Наўрад ці паквапяцца такія людзі (я ўспомніў ветліваю залатазубую жанчыну) на Лявонавы мільёны.

У вёсцы ведалі: дзед здаў цялушку, і яму выплацілі добрыя грошы. Пасля казалі, што ўчастковы нічога пэўнага старому не паабяцаў: хіба зловіш ветра ў полі? А потым зноў працяцела па хатах вестка: знайшліся Лявонавы грошы. Аказваецца, паклаў ён іх у чыгун на паліцы ды і забыўся. Ледзь не ўсю хату перавярнуў — не знайшоў. Ды і не дзіўна: дзеду даўно пайшоў дзевятая дзесятак гадоў.

І ўсё ж прыкра на душы, калі аблыгучь невінаватага чалавека.

ГУМАНІТАРКА

Каб убачыць, якую гуманітарную дапамогу прывозілі нашы далёкія суседзі, трэба толькі раненька падняцца ў гэтай вёсцы.

Яшчэ, здаецца, дрэмлюць хаты, вуліца, двары. Ды — не. Дзесьці бразнула даёнка. Зарыпеў над студняй журавель. Ляніва цяўкнуў на ланцугу сабака (на ноч гаспадары іх адвязаюць). За бліжнім борам паціху падымаецца сонца. Распаўзаюцца над гарадамі космы туману, пад вільчыкамі дамоў пачынаюць радасна шчэбятць ластаўкі.

З двароў жанчыны і мужчыны выганяюць кароў. Пасуць тут па чарзе — двароўка. Адна карова — адзін дзень. Калі ходзіць у чардзе цялушка — таксама дзень. Тры авечкі — яшчэ адпасвай дзень... — Ой, Марынка, — ускрыквае ўвіш-

ная, нечым падобная на асу, жанчына. — На табе зноў новы жакет.

Марына — тоўстая няўклонная кабета неахвотна паварочваецца на голас. На ёй у буйную клетку светлы пінжак з молдным разрэзамі па баках. Некалі яго насіў, можа, дзе ў Саксоніі які бюргер. Апражка ледзь не трашчыць на Марынінай постаці. Яна не звяртае ўвагі на словы, моўчкі хвосца лазінай карову і гупае цяжкімі гумовымі ботамі за чарадой.

Па адзенні тут хоць вывучай геаграфію. Камізелька, што на Міхайлу, мусіць, прыехала з Даніі; спадніцы і світэры на жанчынах — з Францыі, Швецыі,

АЎТАР

Швейцары. Жонка пастуха Максіма (ён пасе калгасную гавяду) уздзела белыя шорты.

— Ці не Максімавы ты споднікі, галубка, спрасонку надзела? — жартуюць мужчыны.

Максімава Паліна не адказвае. На галаве ў яе — нешта падобнае на шубецеюку. У такіх шапачках ходзіць у Ізраілі ў сінагогі маліцца...

Адным словам — гуманітарка. Якімі шляхамі трапіла яна ў гэтую мясную вёску — іншая гісторыя...

ДАНІК ВЯРНУЎСЯ З ГОРАДА

Даніку даўно пераваліла за шэсцьдзесят; ён — дзед, а яго ўсё роўна па прывычцы клічуць Данікам. Ледзь не ўсё жыццё ён пасвіў жывёлу, рэдка калі адлучаўся з роднай вёскі. Хіба толькі — калі служыў у арміі ды ездзіў на Каўказ — як праўленне прэміравала пуцёўкай на экскурсію.

І вось днямі Данік вярнуўся з Гомеля. Быў там некалькі дзён — ездзіў, каб купіць сабе алею, мукі, цукру, іншых прыпасаў. Іх звычайна не прывозіла аўтакрама, што раз у тыдзень наведвалася ў вёску.

— Ну, як там жыццё ў горадзе? — пытаюцца ў Даніка.

— Лепей жывуць, чым мы.

— Чым жа лепей?

— Ходзіць сабе, як паны. Усюды — асфальт. Ядуць розныя мармелады-памалы.

— Так ужо і мармелад? — не паверыў нехта.

— Сам бачыў, — перахрысціўся Данік.

— І амаль усе — у хромавых пінжаках.

Аж парываюць, калі ў аўтобус якая краля заходзіць. Мне б такую куртку — я б ладнае сядло для каня зварганіў.

— Ах, Данік, Данік, — падаў голас Чыгрынчык — мужчына, што часцяком прыязджаў да сваіх старых. — А ці бачыў ты чэргі ля цыстэрнаў з надпісам "Малако"? Я дык кожны раз на аўтавакзале сустракаю пажылых дзядзькоў — акуркібычкі ля сметнікаў збіраюць. Сорамна, а збіраюць.

— Усё роўна там лепей, — упарта матае галавой Данік. — Зойдзе якая фіфа ў тралейбус, дык за кіламетр ад яе духамі нясе. У мяне раз аж галава закружылася.

МАЧЫХА

Антон Серада з далёкай Зарэчнай вёскі прывёз новую жонку. Завуць яе непрывычным у гэтых мясцінах імем — Сынклетаю. Пасылалі туды Антона, лепшага камбайнера, дапамагаць суседзям убараць збожжа. Як бы там ні было, а Серада пазнаёміўся з малалод удавой. І вось ідзе яна першы раз да калодзежа. Нясе з сабой каромысел, што прывезла, Антонавы апынкаваныя ведры.

Сынклета крочыць, а за ёю раўніва сочаць з двароў некалькі пар жаночых вачэй. Позіркы ва ўсіх нядобразычлівыя, а то і варожыя.

— Бач, прыхарашылася. Ідзе — хоць

паўнюткую шклянку з вадой на галаву стаўляй.

— Дастанецца Антонавым бедным дзеткам. Ох, нагаруюцца! Мачыха.

У Серады з паўгода як не стала жонкі. Маўклівую, цягавітую жанчыну правялі ў незваротны шлях. Засталіся дзядзьчаткі-блізняткі. Света і Лара.

Сынклета, аднак, не чула, аб чым перагаворваюцца суседкі. Ведала, на што рапылася, калі ўзвальвала на свае жаночыя плечы нялёгкаю ношу. Абмявала і абшывала дзядзькатак. Заплатала ім коскі, калі збірала ў школу. Матлялася па гаспадарцы, бо Антон амаль цэлымі днямі карпеў пад сваім камбайнам. Круцілася, бы тая вавёрка. А ў суседчых вачах усё роўна няродным чалавекам была — мачыхай.

Неяк Света і Ларыска бавіліся каля свайго палісадніка. Антон з Сынклетай досвіткам паехалі ў Зарэчную вёску, каб раздаць Сынклетціны транты яе аднавяскоўцам. У палісадніку буялі калы, півоні, чарнаброўцы.

— Як жа вам, сірацінкам, жывецца? — падседа да сястрычак Марчыха.

Дзядзьчаткі здзіўлена ўтаропіліся на бабулю. Былі яны, як дзве кроплі вады, падобныя адна на адну. Марчыха, як і іншыя жанчыны, таксама не магла адрозніць, дзе якая.

— Мама ніколі нас не блытае, — пахвалілася Лара.

— І сукенкі вось гэтыя нам Сынклета пашыла, — дадае Света.

— От якая наша мама.

Марчыха бяздумна ківае галавой ды нешта шэпча сухімі вуснамі.

АДЗІНЕЦ

Ён паволі расплюшчыў вочы. Навокал, усюды на падлозе валяліся акуркі, спаленыя запалкі, шматкі паперы. Ля ложка стаялі запэчканьня ў гразь абрэзаныя гумовікі. Халявы ў іх Тодар паадразаў, калі распальваў грубку. Навошта было ісці шукаць смалістую шчапу: Тодар ведаў — яе няма. Ён працягнуў дрыжачую руку, абмацаў на століку флакон з адэкалонам. На дне заставалася зусім мала. Тодар узбаўтнуў і паднёс флакон да засмяглых губ. Усё нутро ўмомант апякло. Па жылах прывычна пабегла, як ток па правадах, п'якучая вадкасць.

Трэба было неяк падымацца. Тодар успомніў: ужо другі дзень нічога не еў. Але яму, як заўсёды, хапелася толькі наталіць вечную смагу. Разжыцца ён мог на кавалак якога сала ва ўдавы Мальвіны. Пакрэктаваючы, чалавек споўз з ложка, сям-так абую гумавыя ступакі і падаўся на другі канец вёскі.

— Добра, што прыйшоў, — сустрэла яго худая, быццам абгрызена таранка, Мальвіна. — Бяры сахар. Ачышчай гной. Карову я выпушчу з хлява.

Цэлы дзень Тодар шчыраваў — выкідаў спрасаваны, быццам яго ўцюжылі танкам, гной. А пасля, упрогшыся ў санкі, вазіў на Мальвіны сагкі. Унутры ўсё гарэла. "Хоць бы праклятая жмінда, — думаў ён пра Мальвіну, — якую шклянку падпаленай вынесла..."

Ён даўно жыў адзіночым. Зрэдку вясною хто са спагадлівых жанчын бяліў хату. Разоў колькі справаваў жаніцца. Але ці ж хто будзе жыць з алкаголікам, ды ў дадатак яшчэ і лайдаком? Недзе на свеце існавалі і дзве дачкі ад Тодара. Але ён ніколі пра іх не ўспамінаў і не любіў гаварыць. Ды і што расказваць?

Пра такіх у народзе кажуць: "Даўно прадаў душу д'яблу". Ад абгароджанага двара ў яго засталіся толькі шулы з варотамі, што ўраслі ў зямлю ды перакрываючыя вяснічкі. Жэрдкі ад плота даўно спаліў.

...Калі прыцемкі насунуліся на вёску, Мальвіна паклікала:

— Гэй! На вось табе, чалавеча.

Яна тыгнула ледзь не пад нос бутэльку з мутнай вадкасцю і загорнуў у газетніну пакунак. "Каб ты падалася тым сама", — палумаў Тодар, але бутэльку моўчкі ўзяў. Адаткнуў заткала — панюхаў. Нават ён, які неаднойчы глытаў тое, чым паліруюць мэблю і труціць прусакоў, зморшчыў нос. Але змоўчаў: не хацеў сабе растраўляць.

...Ноччу ён ляжаў на ложку. Тодару часам трывілася, што ён падымаецца па прыступках на неба. Усё вышэй і вышэй. І канца тым прыступкам не было відаць. Ён урэшце ачوماўся. Гарэла (ва ўсёй вёсцы ў адной яго хаце) цмяная электрычная лампачка. Пад печку шкребліся папукі. Недзе ў суседзях спаваў пеньвін. Тодар змружыў зноў павекі. І цяпер ён быццам пачаў апускання па прыступках ужо ўніз — у нейкае бяздонне. Дзесьці далёка пад ім штосьці кіпела, пузырлялася. І ўсё выразней адтуль вырываўся доўгія языкі полымя. Пахла серай, як з якога гейзера. (Тодар некалі служыў на Камчатцы). Ён дыхаў хрыпла, са свістам...

Роботнікі Скідзельскай гарадской дзіцячай бібліятэкі (загадчыца Н. Белая і бібліятэкар Р. Кузьміцкая) заўжды ў пошуках новага ў рабоце з чытачамі — вучнямі трох агульнаадукацыйных сярэдніх школ. Нядаўна ў бібліятэцы падрыхтавалі альбом "З любоўю аб родным краі", у якім сабраны фотаздымкі мясцовых краязнаўцаў, матэрыялы па гісторыі Скідзельшчыны, допісы пра людзей мінулага і сучаснага. Ёсць раздзел "Скідзельшчына літаратурная" і "Гродзеншчына літаратурная". Альбом экспануецца не толькі ў бібліятэцы, але ў сярэдніх школах, СПТВ-199, клубах, на грамадскіх сходах і іншых мерапрыемствах.

Ілья БАРЫСАЎ

Голас — і хор

Гэты канцэрт Дзяржаўнага камернага хору Беларусі быў не зусім звычайны. Як заўсёды пад кіраўніцтвам свайго маэстра Ігара Мацюхова ярка, пранікнёна, выразна ён выконваў праваслаўную музыку, а таксама творы І. Лучанка, Ю. Фаліка. Праграма прысвячалася... салісты хору Раісе Шытавай з нагоды 30-годдзя яе творчай дзейнасці.

Пасля заканчэння Гомельскага музычнага вучылішча яна працавала салісткай сталічнай філармоніі. На яе прыгожы голас звярнуў увагу Віктар Уладзіміравіч Роўда, які запрасіў Р. Шытаву ў хор тэлерадыёкампаніі. Не раз мне даводзілася слухаць гэты прывабны голас па радыё, тэлебачанні, непасрэдна на канцэртах.

У камерным хоры яна працуе з дня заснавання, дзевяць гадоў. І хаця ў гэтым калектыве сярэдні ўзрост артыста — 26, асаблівай розніцы ў гадах спявачка сярод калег не адчувае. Таму што іх аб'ядноўвае вялікая любоў да мастацтва. А яе, уладальніцу прыгожага мецца-сапрана з чароўным тэмбрам, любяць і паважаюць.

У той вечар Раіса Шытава была проста "на вышыні". Такое яркае захапляючае выкананне салісткі з хорам рэдка пачуеш. А як проста і не проста, ад усяго сэрца, прагучалі ў яе выкананні творы П. Чайкоўскага, Т. Талстой (партыя фартэпіяна — Юры Гільдзюк)!

Вечар у Зале камернай музыкі сабраў сапраўдных прыхільнікаў мастацтва.

Дарэчы, у праграме ўдзельнічала шмат выдатных музыкантаў. Сярод іх — трубака Андрэй Кавалінскі, флейтысты Яўген Віданаў, Сяргей Картэс, арганіст Аляксандр Рудніцкі. Яны дапамаглі рознабаковаму раскрыццю таленавітай спявачкі Раісы Шытавай.

Юбілярку літаральна засыпалі кветкамі...

Вера КРОЗ

Фота Я. КОКТЫША

Яго немагчыма не заўважыць

Два стрэлы... няма ні забітых, ні параненых. Толькі неўразумелыя позіркi людзей на сцэне і за кулісамі. А ў аркестры — бравурная музыка. Ідзе II акт балета "Кара-сар"...

"Я пачуў стрэлы, седзячы ў грывёрным цэху, папраўляючы грыв, — расказвае Аляксей Авецкін. — Потым музыка. Унутры ўсё абарвалася, за тры секунды я быў на сцэне..."

Тыя бутафорскія стрэлы трапілі ў самае сэрца. Спазніўся! Па словах Аляксея, боязь спазніцца на сцэну пераследавала яго пастаянна. "Жахлівае пачуццё: здаецца, спазняешся, спазняешся... І вось — спазніўся".

Такі вось кур'ёзны эпізод з жыцця артыста, які паспеў ужо звярнуць на сябе ўвагу прыхільнікаў Тэрпсіхоры.

Аляксей Авецкін — малады саліст Нацыянальнага тэатра балета Беларусі, выканаўца сольных і вядучых партый у класічным рэпертуары і ў пастановках сучасных харэографіаў. Прышоў у свет прафесійнага мастацтва, так бы мовіць, праз цэрні.

НАРАДЗІЎСЯ ў Брэсце, там жа атрымаў першыя танцавальныя і музычныя навыкі, займаючыся ў школе з харэаграфічным ухілам. Быў рэкамендаваны для далейшага навучання ў Беларускае дзяржаўнае харэаграфічнае вучылішча. Але першая спроба паступіць у адзіную на Беларусі "балетную школу" не ўвянчалася поспехам.

І будучы стваральнік яркіх запамінальных сцэнічных вобразаў, які ўжо тады вырашыў, што танец — гэта ягонае прызвание, паспрабаваў шчасця яшчэ раз, праз год. І яно ўсміхнулася яму. Алёша быў прыняты ў БДХВ па даборы, у II клас.

Першыя заняткі тут не тое каб расчаравалі, але разбурылі спадзяванні не па ўзросце сур'ёзнага, удумлівага хлопчыка, які прыехаў танцаваць, а не вучыцца танцу. Ды дзякуючы мудрым павучанням свайго пер-

шага педагога Галіны Сінельнікавай Аляксей зразумеў, што праца, сапраўды праца да сёмага поту, самааддача, самакантроль — нязменныя спадарожнікі тых радасных момантаў, калі артыст творыць на сцэне.

Кожнаму ў балете шанцуе па-свойму. Аляксей лічыць, што яму пашанцавала з педагогамі: Г. Сінельнікава, А. Мартынаў, У. Азімаў. Кожны з іх унёс значны вагі ўклад у развіццё яго прафесійных дадзеных, творчай індывідуальнасці.

ПЕДАГОГ, ён у класе педагог, а настаўнік — настаўнік па жыцці. Такім настаўнікам для героя гэтых нататкаў стаў Аляксандр Мартынаў. "Педагог ад Бога, — гаворыць Аляксей, — у яго можна вучыцца ўсё жыццё і не паспець узяць усё, што ён дае".

Цалкам аддаючыся балету, Аляксей не дазваляе сабе працаваць "на паўнагі". Аднак яго ніколі не ўбачыш замучаным "тяжелой неволей", "упрацаваным", да знямогі. "Таму што Мартынаў навучыў мяне працаваць разумна, не кідаць у вір з галавой, не грызці локці пасля першай няўдалай спробы, бо абавязкова будзе другая..." — тлумачыць ён.

Вядома, гэты педагог ведае і любіць сваю справу, шчыра аддае свае веды вучням, натхняючы іх на вялікую, сапраўдную творчасць. Бо не можа патрабаваць натхнення ад артыста, калі не гарыць ім сам. "За Аляксандрам Сяргеевічам можна ісці, заплюшчышы вочы..." — прызнаецца А. Авецкін.

Несумненна, вялікую ролю ў фарміраванні сцэнічнага густу Аляксея, яго акцёрскіх ідэалаў адыграла пляяда артыстаў, якія выступалі на беларускай харэаграфічнай сцэне, калі сам ён быў яшчэ вучнем. Гэта У. Камкоў, У. Іваноў, Ю. Раукоў, Т. Яршова, І. Душкевіч, Т. Шаметавец і іншыя. Пазней з некаторымі з іх маладому артысту пашчасціла працаваць, ствараць складаныя вобразы, быць партнёрамі. "Што да ідэалаў, — гаворыць А. Авецкін, — Душкевіч ды Іваноў

— эталон ва ўсім. Я нават зайздросціў Іванову, зайздросціў ягонай магчымасці танцаваць з такой партнёрай, як Інеса Душкевіч".

ПРЫЙШОЎШЫ на працу ў тэатр, Аляксей хутка засвоіў кардэбалетны рэпертуар. Высокі, стройны, прыгожы, праўда, вельмі худы, ён, нібы выпраменьваў любоў да балета, непадобнае імкненне дасягнуць вышэйняй у любімай прафесіі. Плюс працавітасць і працаздольнасць. Аляксея нельга было не заўважыць!

Паступова рэпертуар маладога артыста стаў напаяняцца больш значнымі ролямі.

"Дон Кіхот". Эспада — А. Авецкін. Прыгожы, смелы, ганарлівы, высакародны, строга. Да таго ж, кахае, і каханы. Так, менавіта яна, ягоная Мерседэс — Т. Шаметавец, абудзіла ў ім і страсць да гераіні спектакля, і страсць да сцэнічнага жыцця. Менавіта Т. Шаметавец дапамагла танцоўшчыку-пачаткоўцу адчуць сябе на сцэне. Бо нярэдка, нягледзячы на сваю цэнтральную ролю, артыст застаецца згубленым на сцэне як для сябе, так і для гледача, і для калег, якія яго акружаюць. Тым больш, калі ён яшчэ "малы ды недасведчаны".

"Я бясконца ўдзячны Таццяне Шаметавец — той партнёрыцы, якая па-сапраўднаму вывела мяне на сцэну, з якой я ўпершыню адчуў поўнае ўзаемаразуменне. Побач з ёй я адчуў сваю значнасць. Я быў неабходны ёй, і не мог дазволіць маёй Мерседэс усумніцца ў сваім выбары. Яна ж выбрала мяне..." Акрамя таго, ніякай недакладнасці ў харэаграфіі, ніводнага лішняга, пабочнага позірку, жэсту.

Так... Дасведчаны, добразычлівы педагог у зале, натхнёны, чулы партнёр на сцэне неабходны артысту, як паветра. Бо няма нічога больш страшнага для акцёра, чым адзінота на сцэне.

АТРЫМАЦЬ для развучвання новую партыю заўсёды радасна, ганарова не толькі для маладых перспектывных танцоўшчы-

"...А ў духоўнага мяжы няма"

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

Самы адданы і самы патрабавальны чытач вершаў — той, хто некалі пісаў іх сам. Гэта ж стасуецца і з балетам. Дагэтуль апыкае сэрца, калі чытаю жыццяпіс Айседоры Дункан ці Марго Фантэйн; калі згадаю першыя ўласныя заняткі ў балетнай студыі ленынградскага Дома вучоных, нядзельных школьных абанементаў ў Кіраўскі (так зывалася тады Марыінка) ды ў Малы оперны і пазней — наведанне спектакляў у Мінску.

Так, балет хваляваў з дзяцінства, хаця былі і перапынкі ў захапленні. А постаць балетмайстра зацямялася да часу танцораў, заставалася ў ценю.

Пішу гэты доўгі ўступ нібыта довад свайго права пісаць пра такую яркую, буйную, адзіную з'яву, як харэограф Валянцін Елізар'еў.

Спрадвек паззія бліжэй за ўсё да танца — і тое, і другое нарадзілася з шаманства, з чараўніцтва, з рытуальнага жэста, замоўнага слова, якое было роўнае дзеянню. Неждарма большасць паэтаў свае вершы нібыта сувымяраюць з крокам, чытаюць іх, разгойдваючыся, адбіваючы нагой ці адмахваючы рукой рытм, і не любяць чытання артыстычнага, сэнсавага. Балет і паззію родніць яшчэ й тое, што яны гранічна ўмоўныя, выразнасць дасягаецца толькі пераадоленнем (пасля выканання) чыста фармальнага правілаў.

Так, балет быў маёй першай любоўю, перанесенай на паззію. І тое, і другое перадусім выяўляюць адчуванні, не думку, — адчуванні вечныя: каханне, смерць. Але ж ёсць яшчэ і вострыя пытанні сучаснасці, не ў балете шукаць на іх адказу. Якраз тады з'явіліся рэжысёрскія драматычныя калектывы — тэатр Ю. Любімава, тэатр Г. Таўстанова. Але не зацямялі яны славу Ю. Грыгаровіча, абнаўляльніка мовы класічнага балета, — паламаная лінія танца Гаспадыні Меднай Гары была сугучная

пытанням разгубленай душы сучасніка. Змянялася эстэтыка, і шляхі перамен шукаліся недзе там, у Ленінградзе, у Маскве.

І раптам (а я ўпэўнена, што ўсё самае важнае пазнаецца ніадкуль, "з паветра", у якім носіцца штосьці заўсёды!) ужо зусім побач загучала спалужанне: "Стварэнне свету" — "Валянцін Елізар'еў".

Як? Не дзесьці там, далёка, а тут, пад носам? Недавер, прадурзятасць — прызнаюся, усё было, і вельмі моцнае. Гэта як у вершах: наватарства — добра, але ў меру.

Перагледзела днямі "Стварэнне свету" на відэакасеце — і зразумела: як жа ўсё тады супала! Патрэба самасцвярджэння, самарэалізацыі маладога мастака, новы, свежы, "з іголак" балет А. Пятрова: свет нараджаўся зноўку на нашых вачах! Як быццам усе ведалі легенду пра стварэнне свету, але "ажыўленыя" малюнкi Жана Эйфеля перажываліся як адкрыццё. Свядома ці паводле інтуіцыі, але талент таму і ёсць талент (ад Бога!), што выяўляецца ў тым самым месцы, у той самы час, дзе яму неабходна быць, дзе яго чакаюць. На Беларусі нараджаўся новы паводле светаадчування балет — балет думкі. І нават на відэакасеце "Стварэнне свету" (якое шчасце, што гэта магчыма!) працягвае хваляваць. Выключная чысціня ліній, высакароднасць танца Л. Бржажоўскай і Ю. Траяна даюць высокую эстэтычную асалоду. А ў момант жа самой прэм'еры — дзіўна ўспомніць — умоўна аголеныя целы Евы ды Адама, адсутнасць звыклых "пачак" ледзь не шакіравалі. Так, балет гэты цудоўны, і ніколькі не састарэў, наадварот, наша ўспрыманне дагнала, нарэшце, вострую, як выпад шпагі, задуму балетмайстра. Спектакль у актыве тэатра і дасюль. А ў папцы ў Валянціна Мікалаевіча тэлеграма ад сааўтара — кампазітар Андрэй Пятроў віншуе з двухсотым спектаклем: "Гэта для кнігі рэкордаў Гінеса" (дата 17.10.95).

Знарок абмінаю шэраг цудоўных паста-

новак і высноўваю сваю канцэпцыю творчасці Елізар'ева так: ад "Стварэння свету" А. Пятрова да славянскіх каранёў "Вясны свяшчэннай" І. Стравінскага і далей — праз прыняцце хрысціянства ў "Страсцах" ("Рагнедзе") А. Мдзівані, — новы зварот да "Вясны свяшчэннай", выбранай для пастановкі з нагоды юбілею.

"Рагнеда" — спектакль пра страсці, пра пасіянарныя Уладзіміра; тут сутыкаюцца мужчынскі і жаночы пачаткі, як і ў "Стварэнні свету", але не толькі. Гэта — як апазіцыя агню і вады, агрэсіўнасці і доўгацярпення, паганскага і хрысціянскага ў ствараўшчыні. Хаця дзеянне балета разгортваецца да часоў, калі старажытная Русь яшчэ не падзялілася на тры рэчышчы, але Рагнеда, Полацк, Беларусь — а міжволі і руска-беларускі супярэчнасці-процістаянні — тут працываюцца. Мы ж... Мы паводле менталітэту ёсць тыя, з кім самі сябе ідэнтыфікуем. Кім пачувае сябе Валянцін Елізар'еў?

МАНАЛОГ МАЙСТРА

"Я сфармаваўся як грамадзянін СССР. У Мінску — з 1973 года. Нарадзіўся ў Баку — да перабудовы гэта быў горад інтэрнацыянальны, шматмоўны, стракаты, як усе прыморскія партывы гарады. Вельмі энергетычны.

Займаўся ў дзяцінстве ў танцавальнай студыі Дома афіцэраў. Маці ў мяне ўкраінка, бацька — казак. Раней я пра гэта не задумваўся, але казакі заўсёды былі вольныя людзі, такім і я сябе заўсёды пачуваў. Вучыцца паехаў у Ленінград, спачатку — вучылішча, потым — кансерваторыя, у балетмайстра Бельскага. Адна з маіх першых, яшчэ студэнцкіх пастановак атрымала 2-ю прэмію на Усесаюзным конкурсе балетмайстраў.

Балет — гэта вялікае мастацтва ХХ

Узыходзячая зорка Арцёма Шышкова

Пяшчотныя гукі скрыпкі пранікаюць у нас гэтак жа лёгка і свабодна, як водар кветак, як спева птушак, як шум мора. Яе прыветны голас абуджае ў спакутанай душы любоў. Яна прымушае адчуваць сваяцкі трапятанне перад абліччам Стваральніка. Але калі яна распалеецца, то з пльвінню бліскучых пасажаў адносіць у завоблачны свет асалоды і прыгажосці.

каў, а і для знакамітых майстроў сцэны. Дакрананне, знаёмства, глыбіннае спазнанне героя, раскрыццё новых рысаў ягонага характару, пра якія ты не падазраваў дагэтуль. Дзе, як не ў балетах В. Елізар'ева, артыст можа знайсці тую шматграннасць вобразу, невычарпальнасць нюансаў, закладзеных у характарыстыцы кожнага персанажа спектакля!

"Стварэнне свету". Бог — А. Авецкін. Чалавеку ўвасобіць Бога — ужо ў гэтым ёсць непераадоўная перашкода. Аляксей цяжка ішоў да спасціжэння ролі. Магчыма, не хапала пэўных ведаў і жыццёвага вопыту. Спраўляючыся з тэхнічным бокам партыі, Аляксей ніяк не мог злавіць, адчуць унутры стан свайго незямнога героя. Даводзілася метадам спробаў і памылак шукаць, вяртацца назад, зноўку прабіваць нябачную сцяну перашкод, рухаючыся ўсё бліжэй да ісціны. Выходзячы ў "Стварэнні свету" ўжо каля двух гадоў, А. Авецкін толькі на апошнім спектаклі пачаў па-сапраўднаму ўжывацца ў ролю: крышачку наблізіў да патрэбнага настрою свайго героя, пачаў адчуваць атмасферу ўсяго спектакля.

У кожнага артыста ёсць мара. Гэта можа быць мара пра канкрэтную ролю, пра партнёра, дырыжора, пра спектакль увогуле. Да Аляксея Фартуна яўна павярнула свой пагляд. Яго запаветная, здавалася, недасяжна мара збылася.

"Жызель". Альберт — А. Авецкін, Жызель — І. Душкевіч. Любімы спектакль, любімая доўгачаканая роля і... абагуляемая партнёрка. "Такога проста не бывае! — смеецца Алёша. — Так, я марыў пра "Жызель", але пра "Жызель" з Душкевіч нават і не марыў..."

Ягоная работа над гэтым спектаклем працягвалася доўга. Паступова, крок за крокам, асвойвалася пластычная лексіка, шукалася сваё ўласнае прачытанне вобраза. Безумоўна, працуючы з такой партнёркай, як Душкевіч, немагчыма ў сваёй душы пакінуць, зберагчы тэматыку "напотым", г.зн. змалодушнічаць, паскупіцца на пачуцці.

Граф Альберт — Авецкін, вырваўшыся на свабоду з аднастайнага, напышлівага, сумнага вышэйшага грамадства, выглядаў сапраўды шчаслівым, радысным, бесклапотным. Воля закружыла яму галаву. І, убачыўшы мілую, непасрэдную сялянскую дзяўчыну Жызель — І. Душкевіч, Граф — А. Авецкін захаўся ў яе з першага погляду. Мяркуючы па тым, як ён глядзеў на Жы-

зель, залацаўся да яе, радаваўся яе радасцям і перажываў ейны боль, ён сапраўды кахаў і хацеў быць каханым.

Герой А. Авецкіна ні ў якім разе не іграў пачуццямі, не крывадушнічаў, толькі змірыўся са сваім становішчам багатага вяльможы, якому наканавана нявеста са знатнага роду. Смерць любай пакінула адбітак пакуты як на твары, так і ў душы Графа, які дагэтуль не ведаў гора і турбот. Журба, успаміны, пачуццё віны прыводзяць Альберта на магілу Жызелі. Дзіўна, але пры з'яўленні прывіду любімай, Граф — А. Авецкін раптам сам ператвараецца ў бязважкую, нязямную істоту. Яна лунае над зямлёй — ён паўтарае яе. Душа ў душы! І здаецца, ужо нішто не можа разлучыць іх. Але існуе жорсткая рэальнасць: ён жывы, яна мёртвая.

І вось, нарэшце, быццам прачнуўшыся, Альберт — Авецкін глядзіць у залу жывым, ясным позіркам. Ён вярнуўся ў рэальны свет, несучы ў сабе светлую памяць пра чалавека тонкай душы, пяшчотную, крохкую Жызель — Душкевіч, якая здолела дараваць і ўратаваць...

Нягледзячы на тое, што гэта "чыстая вада" рамантычны балет, Аляксею не пашкодзіла б часам "спусціцца на зямлю" і дадаць крыху рэальнага ў вобраз графа Альберта ў II акце балета. Занадта адкінутая галава, погляд, пастаянна скіраваны ў гару, не дае магчымасці ўбачыць вочы героя, а менавіта ж яны — галоўны "праваднік" настрою! Глядач губляе магчымасць убачыць натхнёнае аблічча артыста — адлюстраванне найдробных нюансаў яго душэўнага стану. Сцэнаграфія і асветленне, застаючыся нязменнымі на працягу ўсяго II дзеяння "Жызелі", абавязваюць саліста ў патрэбнай ступені разнастаіць вобраз і не даць глядачу прывыкнуць да героя спектакля, а значыць у нейкай меры страціць да яго цікавасць.

ТРЭБА ШМАТ працаваць у рэпетыцыйнай зале, каб, выходзячы на сцэну, артыст атрымліваў задавальненне і дасягаў уплыву на публіку. Бо сіла мастацтва — у поўнай аддачы з боку акцёра і стопрацэнтным успрыманні глядача. Толькі тады ўзнікае кантакт, і нябачная сцэна, што падзяляе людзей па адзін і другі бакі рампы, знікае. І застаецца ў памяці незабыўнае відовішча — мара кожнага сапраўднага артыста і кожнага сапраўднага глядача.

Дана БАКУНЧЫК

стагоддзя. Для ўзняцця яго статуса шмат зрабілі Чайкоўскі, Стравінскі, Пракоф'еў, Шостакавіч. Менавіта ў XX стагоддзі ў балет прыйшла вялікая літаратура і вялікая музыка. Правільнай, пачаўся іх рух насустрач адно аднаму. Што першааснае? Часам літаратура дае штуршок уяўленню: "Рагнеда" пачалася з чытання летапісу. Запікавіў Мдзівані сюжэтам. Здзіўляла жорсткасць Уладзіміра — чалавек без маралі залічаны ў лік святых? Захацелася зразумець, спасцігнуць тайну...

Любімы балет? Вядома ж, той, што нараджаецца цяпер. Гэта як дзіця... "Стварэнне..." — гэта быў вельмі добры перыяд. Сын Саша быў маленькі — "падглядзеў" у яго пластыку Адама. Гэта балет пра станаўленне чалавека ў чалавеку. Глядач прыняў маю канцэпцыю балета як мастацтва думкі... Мы тады мала ездзілі, прыязджалі глядзець да нас — знаўцы і аматары з Масквы, з Пецярбурга.

Ада Стравінскага ўсё вяртаюся. Гэта прыклад, калі штуршок зыходзіць не ад літаратуры — ад музыкі! У творах Стравінскага сфаксуваліся ўсе асноўныя тэндэнцыі музыкі XX стагоддзя. Ён жа, можна сказаць, наш зямляк! (Бацька Ігара Фёдаравіча нарадзіўся ў Мінскай губерні, вёсцы Новы Двор Рэчыцкага павета). Караці ягоныя — на Беларусь! Палякі або літоўцы даўно зрабілі б яго нацыянальным здабыткам, ганарыліся б ім! А на Беларусі толькі дзесяць гадоў таму была першая пастаноўка "Вясны свяшчэннай". Усе балеты Стравінскага павінны ісці на нашай сцэне. Як п'есы Чэхава ў МХАТе. Мы ў даўту перад геніяльным кампазітарам.

Для мяне важна вяртанне да тэмы славянства, да вытокаў, самых старажытных яго пластоў. Гэта час, калі фарміравалася светаўспрыманне, адбываўся пераход ў свядомы стан: "хто ты ёсць?" Наступнай пасля адноўленай "Вясны свяшчэннай" будзе пастаноўка "Жар-птушкі" Ігара Стравінскага.

Цяпер мы, наша трупы, шмат ездзім, пачалі зарабляць грошы. Цікавей за ўсё

мне — на Усходзе. Старажытная культура хвалюе фантазію. Адпачываецца ўтульней за ўсё ў Балгарыі, разам з маёй жонкай Маргарытай. Жыць не ў рускамоўным асяроддзі не змагу, хоць ёсць прапановы, выгадныя кантракты на Захадзе.

Прафесійныя праблемы? Балет, вядома ж, ставіцца на пэўнага выканаўцу. Апроч тэхнікі, вельмі важная адухоўленасць. Першы выканаўца найбольш дакладна нясе аўтарскі тэкст. З часам паступова ідзе "засмечванне" тэксту. Таму вельмі важная чуйная праца рэпетытара. І ёсць праблема рэпетытарства. Бо не ўсе, хто некалі сам зіхацеў на сцэне, пражываў на поўную сілу ролю, умеюць гэта перадаць, удыхнуць жыццё ў вучня.

Ёсць, вядома, праблема захавання лепшых кадраў у рэспубліцы. Праблема працы з творчай моладдзю. Наогул — праблема фінансавання мастацтва дзяржавай.

Беларускі балет — трупы адметная, гатовая на эксперымент, а гэта ж заўсёды рызыка. Ад артыстаў часам я патрабую чогосьці на мяжы фізічных межлівасцяў. Бо адкрыццё заўжды прыходзіць на мяжы сіл. Але і не павінна быць таго, што ўвесь час крычыць. У фізічных магчымасцях, гэта я добра адчуваю, ёсць свая мяжа. У духоўнага — няма мяжы...

Я глыбока ўдзячны сваім спадзвіжнікам у тэатры — салістам, артыстам, рэпетытарам, педагогам, канцэртмайстрам за працу, цярылігасць і натхненне ў супольнай рабоце".

Балетмайстар у тэатры — гэта капітан карабля. Праглядаючы на відэакасеце запіс рэпетыцыі Валянціна Мікалаевіча, зацвердзілася ва ўражаннях: мужнасць, улада, бясстрашнасць, уменне прымаць рашэнне і весці за сабой, — усё гэта складнікі таленту балетмайстра, таленту Асобы. Як не хапае нам у жыцці — не толькі ў тэатры — людзей, якія гэтымі якасцямі валодаюць!

Любоў ТУРБІНА

Упершыню я пачуў 12-гадовага Арцёма Шышкова на I Міжнародным форуме творчай моладзі, які праходзіў у Мінску. Уразіла ягоная не па-дзіцячы сур'ёзная ігра. Было адчуванне, што на сцэне — сталы музыкант з невялікімі вопытам канцэртных выступленняў.

Больш падрабязна пра Арцёма і ягонага настаўніка Эдуарда Віктаравіча Кучынскага даведаўся з радыёперадачы. Шчыра радаваўся іх творчай акрыленасці. І неўзабаве захапіўся ідэяй арганізаваць сольныя канцэрты юнага скрыпача ў Лідзе, Гродне і Мінску. Тым больш, што гэты беларускі хлопчык з дзевяці гадоў выступае за мяжой, а мы — тутэйшая грамадскасць, наша моладзь — незнаёмыя з яго цудоўным мастацтвам. Гэта несправядліва. Было крывядна за свой народ!

Аднак узніклі непрадбачаныя складанасці.

З раніцы да вечара бегаў па школах, па кабінетах вялікіх і малых начальнікаў. Хацеў з іх дапамогай запрасіць дзяцей на канцэрты Арцёма. На маё здзіўленне, ніхто не гарэў энтузіязмам дапамагчы. Чыноўнікі адмахваляліся ад мяне, як ад надакучлівай мухі. Або бездапаможна разводзілі рукамі: маўляў, мы не маем права кагосьці прымушаць ісці на канцэрт. Спасылаліся на адсутнасць залаў, раяля і да т. п. Помню, як адной высокапастаўленай даме даводзіў, што Арцём Шышоў — надзвычай таленавіты, што ён выступае ў многіх краінах Еўропы, што яму дапамагае сам Уладзімір Співакоў. Яна неўразумела глядзела на мяне і раптам спытала: "А гэты хлопчык-скрыпач на чым будзе іграць: на піяніне?" Вось табе і маеш! Падумаў: "Спатрэбіцца яшчэ 100 гадоў, каб народ стаў цывілізаваным!"

У Гродне абышоў 16 арганізацый, у Мінску — каля 20. Звяртаўся ў Міністэрства культуры, у Адміністрацыю Прэзідэнта. І што ж? Далёка не ўсюды сустракаў нават разуменне. Даводзілася выкладаць усё новае і новае аргументы. "Падумаіце, — гаварыў сваім субяседнікам, — за грошы, вылучаныя ад канцэртаў Арцёма ў Швецыі і Нарвегіі, прайшло курс аздараўлення 900 чарнобыльскіх дзяцей з Беларусі, Расіі і Украіны! Чаму ж мы ў знак удзячнасці не можам арганізаваць яму сольны канцэрт у Мінску?.. Як ён будзе думаць пра Беларусь, калі, барані Бог, пакіне яе?"

Часам здавалася, што мая задума нерэальная. Ды і ці трэба траціць столькі сіл і часу на зусім старонняе для цябе дзіця, няхай нават вельмі таленавітае? Але, з другога боку, калі ўрэшце ўбачыў, як публіка ўстае з месцаў і з захапленнем апладуіруе, — я адчуў сябе шчаслівым: бо не хто іншы, а менавіта сам арганізаваў першыя сольныя канцэрты маладой знакамітасці на радзіме!

II

У Арцёма русыя валасы, светлы твар, блакітныя вочы. Ён негаваркі, не спяшае выказвацца. Але калі бярэ ў рукі скрыпку, душа яго пачынае спяваць з такім пранікнёным, якое адразу скарае. У свой час Мсціслаў Растраловіч пісаў: "Адчуваю інструмент, як жывую істоту. Часам мне здаецца, што я складаю з ім адно цэлае". І Арцём душою зліваецца са скрыпкай. Ад нячутнага дакранання да струн адбываецца цуд: пяшчотныя гукі закрываюць нашы самыя патаемныя думкі і пачуцці.

Арцём на рэдкасць сціплы. Яму не ўскружылі галаву шматлікія перамогі ў конкурсах, узнагароды, прэміі. Яго святы абавязак — пастаянна ўдасканальвацца. У яго склаліся цудоўныя адносіны з педагогам. Усё гэта дазваляе верыць у шчаслівую будучыню юнага музыканта. Я цалкам згодны з думкай амерыканскага дырыжора Канстанціна Арбеліяна, што "гэтага хлопчыка праз два-тры гады будзе ведаць уся Еўропа".

Ужо цяпер Арцём дасягае значных вынікаў у выкананні класічнай і сучаснай музыкі. У ягоным Моцарце — бестурботная радасць жыцця, у ягоным Чайкоўскім — адухоўленая лірыка, у ягоным Масне — задуманная элегічнасць. У сферы ўзвышаных эмоцый ён магчыма дзейнічае на людзей. Дастаткова арыгінальныя трактоўкі твораў розных кампазітараў. Ягоны Вяняўскі — ганарлівы, вытанчаны; ягоны Саратэз — драматычны;

урыўкі з балета Пракоф'ева "Рамэо і Джульета" сведчаць пра наяўнасць у выканаўцы тонкага пачуцця стылю, а п'еса Крола "Банджо і скрыпка" — маладой веселасці і гумару. Пры гэтым у кожным творы Арцём імкнецца да класічнай завершанасці, да гармоніі і прыгажосці. І ў гэтым ён суладны з Валерыем Клімавым ды Уладзімірам Співаковым. Лічу, што ўсе тры — і Клімаў, і Співакоў, і Арцём Шышоў (не пабаюся паставіць ягонае імя побач з імёнамі славетных артыстаў!) — адносіцца да светланоснай апалонавай галіны скрыпачняй школы.

Што датычыць знешніх абставін жыцця Арцёма, то яны такія ж адметныя, як і яго ўнутраны свет.

У сакавіку Арцём споўнілася 13 гадоў. Перайшоў у 8 клас Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі. Двойчы становіўся лаўрэатам міжнародных конкурсаў: заняў I месца на конкурсе імя Яна Кацярына (Чэхія) і II месца на конкурсе імя Баліса Дварыёнаса (Літва). На конкурсе ў Класцер Шанталь (Германія) выйшаў на IV месца (трэцяе не прысуджалася, нягледзячы на тое, што конкурс быў прадстаўнічы і сабраў скрыпачоў з 20 краінаў свету).

Арцём — стыпендыят Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы творчай моладзі і Міжнароднай праграмы "Новыя імёны" (ягонае імя занесена ў Залату кнігу "XX стагоддзе — XXI"). А яшчэ ён — стыпендыят фонду Співакова. Не раз сустракаўся з мастра, бачыў у ім свайго куміра. З дапамогай фонду Співакова была набыта скрыпка, на якой цяпер іграе юны беларускі музыкант.

У 1996 годзе выступаў з Маскоўскім камерным аркестрам у краінах Скандынавіі. Паўсюль яго прымалі захапленна. Вышэваліся транспаранты са словам: "Прывітанне, Арцём". Выходзілі газеты з ягонымі фотаздымкамі на першых старонках. Запісваліся відэакасеты, каб аматары музыкі маглі паслухаць ягоную ігру ў сябе дома. Шведы нават сабралі грошы на набыццё прыватнай скрыпкі для таленавітага юнака. У суправаджальным пісьме сказана: "Сабраныя грошы — гэта дарунак народа Швецыі для набыцця інструмента, дастойнага ягонаму таленту". Арцём даў тады 15 канцэртаў, пасля чаго атрымаў заказ яшчэ на 16. У гэтым годзе гасцінныя шведы зноў запрасілі выступіць з серыйні канцэртаў. Сёлета восень для яго — гэта таксама турнэ па Германіі і, верагодна, па Іспаніі.

III

У таленавітага вучня павінен быць як мінімум таленавіты педагог. У маіх вачах Эдуард Віктаравіч Кучынскі — педагог выбітны! Акрамя Арцёма, у яго ёсць яшчэ некалькі цудоўных вучняў. Даўно не пачатковец у канцэртным жыцці ягоная вучаніца лаўрэат Міжнароднага конкурсу Лідзія Дабрынец. Мне давялося таксама слухаць ігру 10-гадовай Каці Дзяругі, якая ўпэўнена выканала Санату Гендэля і Канцэрт Вяняўскага. Яе здольнасці адначасна мітрапаліт Філарэт, выдаткаваўшы сродкі на пакупку скрыпкі.

Эдуард Кучынскі займаўся ў Малдаўскай кансерваторыі разам з Юрыем Цемірканавым, Марыям Бішу, Яўгенам Догам. Яны належалі да слаўнай плеяды шасцідзясятнікаў, якія ўзялі мастацтва на новую вышыню. За плячамі Эдуарда Віктаравіча 41 год музыканцкага стажу: ладная частка аддадзена працы ў аркестры, дзе быў канцэртмайстрам і дырыжорам, шмат гадоў прысвечана педагогіцы. Дык ці не стаўся падмуркам яго багаты вопыт працы з аркестрам для дасягненняў у выкладанні? Натуральна, што чалавек, які мае тры амплуа ў прафесіі, дасць больш сваім вучням, чым прадугледжана праграмай. Ён мысліць шырока і перспектыва. Для яго важна, каб вучань быў гарманічна развіты. Невыпадкова Кучынскі мае намер у бліжэйшы час навучаць Арцёма дырыжорскаму майстэрству. І, вядома, зусім невыпадкова Арцём марыць (як ён аднойчы сказаў на адным з канцэртаў!) мець, як у Співакова, свой аркестр і дырыжываць ім!

Педагог адкрывае перспектыву вучню, вучань увасабляе задуманае педагогам у жыцці.

Віталь РАДЗІЕНАЎ,
старшыня Асацыяцыі кампазітараў
Гродзеншчыны

Родам з вёскі Гасцілавічы Лагойскага раёна. Працаваў токарам і наладчыкам на Мінскім трактарным заводзе, служыў на Балтыйскім ваенна-марскім флоце, быў вадзіцелем тралейбуса ў Мінску. У 1971 годзе завочна скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Яшчэ з 1969 года пачаў працаваць рэдактарам на Беларускай радыё. З 1971 па 1975 год — літаратурны супрацоўнік аддзела мастацтва і крытыкі часопіса "Нёман", з 1975 па 1982 год загадваў у "Ліме" аддзелам крытыкі і бібліяграфіі. Затым працаваў у рэдакцыі часопіса "Родная прырода", быў рэдактарам выдавецтва "Юнацтва".

У 1965 годзе У. Анісковіч выступіў у перыёдыцы з першым нарысам. Але прызнанне (займаецца таксама крытыкай) знайшоў у перакладчыцкай дзейнасці. На беларускую мову ім перакладзены раманы І. Давыдкава "Белы конь за акном", А. Гуляшкі "Вандроўнік блукае па свеце", апавесць С. Страціева "Кароткае сонца", Г. Мішава "Зроблена ў правінцы", П. Вежынава "Вышэй за ўсё" і "Бар'ер", П. Незнамава "Таямнічы карабель" і іншыя творы. Акрамя таго, пераўвасобіў па-беларуску шэраг твораў для дзяцей, сярод якіх "Жыў-быў хлопчык" А. Стянава, "Цмок" Н. Хайтава, "Мы, верабейкі" І. Радзичкава, "Пан Трымай Мой Парасон" І. Мілева...

За ўдзел у падрыхтоўцы "Бібліятэкі дзіцячай літаратуры народаў СССР" У. Анісковічу нададзена годнасць лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

З 65-годдзем, шануюны Уладзімір Ігнатавіч! Няхай Вам і надалей лёс даруе здароўе, шчасце і творчы плён!

Даследчык Якуба Коласа

АЛЕСЮ НАЛІВАЙКУ — 75

Манаграфія Алеся Налівайкі "Аповесць Якуба Коласа "Дрыгва" ў свой час стала першым даследаваннем, прысвечаным гэтаму знакамітаму творцу народнага песняра. А папярэднічала ёй кандыдацкая дысертацыя А. Налівайкі пад гэтай жа назвай. Увогуле, Алесь Міхайлавіч з тых літаратуразнаўцаў, хто паслядоўна і мэтанакіравана асэнсоўвае творчую спадчыну Я. Коласа. Аб гэтым сведчыць і яго артыкул "Стыль і мова аповесці Я. Коласа "Дрыгва", "Выяўленчыя сродкі аповесці Я. Коласа "Дрыгва", кніга аповесці Я. Коласа "Дрыгва", кніга "Проза Якуба Коласа".

А з першымі артыкуламі А. Налівайка выступіў яшчэ ў 1956 годзе. Нарадзіўся ён 20 кастрычніка 1922 года ў вёсцы Вязычын цяперашняга Асіповіцкага раёна. Скончыў мясцовае пачатковую школу, Свіслацкую сямігодку, у 1937 годзе паступіў на Беларускі педабрафак, які ў 1940 годзе быў рэарганізаваны ў педагагічны курс. Пасля заканчэння вучобы А. Налівайку накіравалі ў Беластоцкую вобласць, дзе настаўнічаў у Вышонкаўскай НСШ. У гады вайны быў у партызанах, у студзені 1944 года ўвайшоў у спецгрупу, якая выконвала заданне ў раёне Вільні, а потым злучылася з часамі рэгулярнай арміі.

З 1946-га па 1947 год А. Налівайка — выкладчык Свіслацкай сямігодкі. У 1951 годзе з адзнакай скончыў філалагічны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута і быў накіраваны ў аспірантуру пры Мінскім педагагічным інстытуце. З 1953 з'яўляўся выкладчыкам, дацэнтам на кафедры беларускай літаратуры.

А. Налівайка — аўтар дапаможніка "Беларуская савецкая літаратура", адзін з аўтараў падручнікаў "Беларуская літаратура", "Гісторыя беларускай савецкай літаратуры" для студэнтаў педагагічных інстытутаў. Поруч з іншымі ўклаў "Хрэстаматыю па беларускай дзіцячай літаратуры" і "Хрэстаматыю па беларускай савецкай літаратуры".

Віншuem Алесю Міхайлавіча з 75-годдзем! Жадаем доўгіх год жыцця, поспехаў!

"Каўчэг" плыве і збірае сваё

Каўчэг, зрэшты, утварэнне вядомае, — са сваёй наўнай задачай сабраць ды ўратаваць кожнага стварэння па пары. Кіраўнік беларускага "Каўчэга" Юрый ЦЫБІН мяркуе, што задача не такая ўжо наўная; усё, што фірма выдае, збірае, здымае, друкуе, натуе ды распаўсюджае, падтрымлівае ды кіталіць беларускі культурніцкі асяродак, уплывае на сацыяльна-культурны кантэкст. "Каўчэг" ужо не ўяўляе сябе без звязку з дзяржаўнымі структурамі, перад усімі — з Міністэрствам ды раённымі аддзеламі культуры.

— Толькі за апошнія тры-чатыры месяцы, — удакладняе Юрый, — мы рыхтавалі рэкламнаю прадукцыю да шэрагу фестываляў і конкурсаў. Пра якія я, шчыра кажучы, часам і не падазраваў, Першы рэспубліканскі фестываль песні і танца ў Лідзе, або Міжнародны музычны фест у Паставах, або імпрэза з назвай "Спявае Палессе"... Вядома, "Каўчэг" надае гэтым падзеям, мовім так, рэкламны выгляд (запрашаем самых розных мастакоў, улічваем іхнія схільнасці да абазнанасць — каб утварыць рэкламны стыль свята). Пам'ятам, што ўзровень ды выгляд свята — усё адно як аблічча часу...

— Прадукцыя "Каўчэга" заўважная. Можна стацца так, што праз гады калекцыянеры ды музеі пачнуць мэтанакіравана шукаць вашы значкі, постэры, плакаты, касеты, у хуткім часе — кампакт-дыскі...

— Касеты — ці не ў першую чаргу. Мы ўсё часцей сутыкаемся з тым, што людзі, шукаючы беларускія запісы, так ці іначай даведваюцца пра "Каўчэг" ды з'яўляюцца асабіста. З просьбаю прадаць сама менш увесь камплект касет, а іх каля ста назоваў. І будзе яшчэ і яшчэ... дзякуючы Міністэрству культуры, якое звязала, злучыла нас з органамі культуры на месцах. Каб пісаць канкрэтныя праграмы. Напрыклад, пасля фестываля "Іграй, гармонік" выдалі касету, якая праз пасрэдніцтва нашага Міністэрства культуры трапіла туды, куды раней аніяк не трапіла, — ва ўсё ўстановы культуры, ад раённых аддзелаў у выканках да дамоў культуры. Ужо спецыяльна для ўстаноў культуры падрыхтавалі касеты, — з аднаго боку з беларускай эстраднай музыкай, з другога боку — з народнай. Каб у клубах ды ДК і яно, нарэшце, загучала. Бо гэта вядомы парадокс: толькі на маёй памяці гадоў пятнаццаць абмяркоўваюць, як беларусам дапамагчы да сваёй музыкі. Кажуць, што беларускай музыкі няма дзе ўзяць, а мы, выдаючы касеты, не заўжды ведаем, куды іх

везці. Гандаль катэгарычна адмаўляўся браць нашы запісы, пакуль мы не паразумеліся з пэўнымі гандлёвымі пунктамі. Але папершапачатку і там меркавалі, што нічога не прададуць. Між тым нават у Міністэрства гандлю трапілі лісты з просьбамі падказаць, дзе ж набыць беларускія касеты, адзін ліст трапіў нават у Адміністрацыю Прэзідэнта. Адтуль, па ланцужку, дайшлі да Міністэрства культуры, якое, на шчасце, не забылася пра нас. "Каўчэг", дарэчы, ужо ў стане дапамагчы гандлю асталываць базавыя крэмы (крамкі, шапікі) ці не ў кожным раёне Мінска, каб прывучыць людзей, што ёсць месцы, дзе ўсе аўдыёскарбы можна набыць. Заўважу, што вялікія фірмы, выпускаючы па адной-дзве беларускія касеты, ды яшчэ эпізадычна, паміж іншым, толькі губляюць. Бо ў плыні расійскай папсы ды замежных шлягераў ніхто не будзе пільнаваць беларускую касету. А мы няблага супрацоўнічаем з крамай "Ноты" ды "Гандлёвым домам на Нямізе" (яны таксама спачатку нічога не хацелі браць), — для іх часам не паспяваем запісваць, бо бракуе магутнасцяў.

— А вашы новыя праекты — кампакты?

— На жаль, Беларусь усё яшчэ не мае сур'эзнага рынку кампактаў. Выпускаючы іх, мы не разлічваем на беларускі попыт. Беларускую музыку на кампактах (сёння іх выйшла тры) купляюць, у асноўным, госці, ды вязуць дыпматы, значыць, за мяжу. Праўда, можна лічыць, што прапагандуецца беларуская музыка такім чынам няблага.

— Але ж век касеты нядоўгі...

— Так, менавіта кампакты — той музычны архіў, які можа захоўвацца для нашчадкаў нашых нашчадкаў. І рана ці позна будзе запатрабаваны.

— Ёсць яшчэ адзін архіў для нашчадкаў — кнігі выдавецтва "Каўчэг"...

— Цяпер мы аднаўляем нашу паэтычную серыю, хутка з'явіцца зборнік вершаў

Міхала Анемпадзістава ды зборнік Паўла Саковіча "Эпіграмы як рэкламы". Удзельнічалі ў выданні "Усяго беларускага кіно" — праз нашага мастацтвазнаўцу і супрацоўніка Алега Сільвановіча. Выпускаем нотныя зборнікі ("ЛіМу" дзякуй за рэцэнзіі), часам у пары з касетами (як у выпадку з беларускай гітарнай музыкай).

— Тое, што прапануе "Каўчэг", трапляе ў сучасны культуралагічны кантэкст, але любы кантэкст рана ці позна мяняецца, знікае. Ці займаецеся вы самі яго ўмацаваннем — хоць бы зборам усяго выдадзенага ды створанага, спраектаванага?

— Вось Рускі тэатр Беларусі быў на Шылераўскім фестывалі са спектаклем "Браты Маор", дзе наш рэкламны плакат зрабіўся лепшым сувенірам для немцаў. Так што ў немцаў сёе-тое застаецца. А калі зусім сур'эзна, калі вестці гаворку пра калекцыі, архівы, музеі, дык дай ім Бог хоць скарбы мінуўшчыны сабраць. З намі не працуюць ні архівісты, ні музейшчыкі, ні калекцыянеры, ні аматары, ні куратары галерэй сучаснага мастацтва. Сам "Каўчэг", вядома, пакідае ўзоры сваёй прадукцыі, — у маім пісьмовым стаце, у шафе, у сейфе. Для цяперашняй працы, вядома, дзе ўжо дбаць пра будучае працытанне сённяшняга кантэксту. Я асабіста займаюся зберажэннем ды захаваннем музычнага архіва, які ўжо (збег абставін!) мае безумоўную і вялікую каштоўнасць: беларуская музыка канца другога тысячагоддзя ды самых розных жанраў! Яшчэ з часоў радыёстанцыі "Беларуская маладзёжная" мы з Віталём Сямашкам пачалі збіраць гэты архіў з аднаго пэўнага кірунку — рок-н-рольнага, цпер у архіве прадстаўлена амаль усё... У Саюзе кампазітараў знайшліся старыя плыткі з беларускімі запісамі, — яшчэ тыя, што б'юцца, самыя першыя, — наш новы праект будзе мець на ўвазе перазапіс ды выданне гэтых рырытэаў. Сярод найноўшых — аўдыё-і відэазапісы "Рок-караначый".

— А кіно?

— Пасля таго, як наш "Аазіс" атрымаў некалькі прызоў, я шукаю магчымасці рабіць кіно вельмі добра. Але часта такую магчымасць не знойдзеш.

З Юрыем ЦЫБІНЫМ
гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ

Будучыня ў падручніка — ёсць

Разгортваючы кнігу, заўсёды жадаеш сустрэць нешта новае, незвычайнае, цікавае. На жаль, мы не заўжды спраўджваем свае чаканні, будзь то мастацкі твор, навукова-папулярнае выданне ці інаша. Што ж да падручнікаў, то добраахвотна-прымуковае іх выкарыстанне традыцыйна звязваецца ў большасці з аднастайнасцю і надакучлівасцю.

Пачатак 90-х гадоў выклікаў да жыцця стварэнне шэрагу беларускамоўных выданняў, у тым ліку дапаможнікаў па роднай мове. Не ўсе з іх адназначна можна назваць удалымі, змястоўнымі ў адпаведнасці з прызначэннем, тым больш арыгінальнымі. Разам з тым заўсёды хочацца, каб у падручніках рознага тыпу спалучаліся строга навуковасць і даступнасць выкладання матэрыялу, адпаведнасць узроўню навучэнцаў і нетрадыцыйнасць падачы моўных фактаў і з'яў.

Спраўды цікавым, змястоўным і нетрадыцыйным можна назваць падручнік "Курс беларускай мовы", што быў выдадзены ў 1996 годзе ў выдавецтве "Універсітэцкае". Аўтары гэтага дапаможніка Л. Сямешка, І. Шкраба і З. Бадзевіч імкнуліся папулярна, займальна, глыбока, сістэмна адлюстраваць і прааналізаваць моўныя з'явы сучаснай беларускай літаратурнай мовы, даць магчымасць не толькі засвоіць пэўны матэрыял тым, хто будзе карыстацца падручнікам, але і абудзіць цікавасць да глыбінных пільнаў моўнай стыхіі. Гэта, на мой погляд, аўтарам удалося зрабіць.

Перш чым перагарнуць старонкі гэтага цікавага дапаможніка, зраблю некалькі агульных заўваг наводле яго структуры,

пабудовы. Паколькі ўвесь курс звязаны ў адну кнігу, аўтарам давялося падаваць матэрыял кампактна, у выглядзе блокаў, якія адлюстроўваюць спецыфіку асобных моўных узроўняў. Да кожнага з блокаў даюцца кантрольныя пытанні. Пры гэтым агульная схема падачы тэарэтычнага матэрыялу строга вытрымліваецца. Кожны раздзел курса цэласны, закончыны. Пасля тэарэтычнага раздзела і пытанняў да яго падаюцца практычныя заданні.

Першыя старонкі падручніка знаёмяць нас з агульнымі звесткамі пра беларускую мову, яе паходжанне і развіццё. Улічваючы апошнія меркаванні гісторыкаў, этнографіаў, аўтары тактоўна распавядаюць пра складаны шлях беларускай мовы ад старажытных часоў да нашых дзён, асвятляюць найважнейшыя этапы яе гісторыі. Лаканічна і зразумела вырашаюцца пытанні дыялектнай і літаратурнай мовы — форм беларускай нацыянальнай мовы.

"Курс беларускай мовы" — падручнік, напісаны проста, даступна. Разам з тым матэрыял у ім падаецца не спрощана, а сістэматызавана, глыбока навукова. Многія прыватныя пытанні беларускага мовазнаўства раскрываюцца і тлумачацца ў коле шматлікіх паняццяў і праблем агульнага мовазнаўства. Адсюль і больш дакладная і складаная тэрміналагічная база падручніка, адсюль і шырокі дыяпазон яго выкарыстання. Наогул жа дапаможнік такога тыпу з'яўляецца ўніверсальным кампактным даведнікам як у вышэйшай, так і ў сярэдняй школе. Тэарэтычная аснова падручніка (звесткі па фанетыцы і граматыцы, лексіцы і фразеалогіі) з поспехам

могучь выкарыстоўвацца пры вывучэнні беларускай мовы студэнтамі як спецыяльным, так і неспецыяльным факультэтаў ВНУ.

Падручнік мае шмат грунтоўных табліц. Гэта дапамагае сістэматызаваным ведаў і зрокаваму засваенню тэарэтычнага матэрыялу. Умела і дасціпна дапасуюцца гістарычныя каментарыі да тых ці іншых тэм, як, напрыклад, гістарычныя каментарыі пра род і лік назойнікаў.

Аднак найбольшая каштоўнасць гэтага падручніка — у практычнай частцы. Так, падыход у выкладанні тэорыі мовы новы, свежы, нетрадыцыйны для сучаснага беларускага мовазнаўства. Практычная ж частка, можна з упэўненасцю сказаць, распрацавана настолькі шчыра і цікава, што, бадай, ніводны падручнік сёння не можа параўнацца па глыбіні, сістэмнасці, актуальнасці практычнага матэрыялу з рэцэнзуемым.

Такім чынам, дапаможнік не толькі змястоўны, цікавы, арыгінальны, але і патрэбны, неабходны ў практычнай працы выкладчыка, настаўніка. Ён дапамагае навучэнцам не толькі атрымаць пэўныя веды і паглыбіць іх, але і прымушае думаць, шукаць, аналізаваць.

Зразумела, хацелася б, каб у некаторыя пытанні аўтары больш заглябіліся, пашырылі тыя ці іншыя тэмы. Як гэта зрабіць, думаецца, падкажа практыка, бо будучыня ў падручніка ёсць.

С. БЕРДНІК,
дацэнт кафедры беларускай мовы і метадыкі яе выкладання БДПУ імя М. Танка

Кантaminaцыі

Запісы, зробленыя падчас чытання максімаў Люка дэ Клап'е дэ Вавенарга...

ПРА СЯБРОЎСТВА

Поспех аддалае знаёмых, адганяе ворагаў і пазбаўляе сяброў.

Нязмушаная размова з сябрам — найлепшая школа для розуму... Тут нельга не пагадзіцца з мэтрам Вавенаргам.

Каб сябраваць, неабходна пакінуць заганы звычку патрабаваць ад сяброў ахвяраў такіх, якія ты прыносіш на алтар дружбы. Кожны ахвярае колькі можа, і сябрае як умее.

Выдатна прыбраны, сытны, поўны тонкіх напойў стол лепей за грошы мацуе сяброўства... Не стамлюся паўтараць.

ПРА СТАРАСЦЬ

Мудрасць і свабода не сумяшчальныя са слабасцю... Кажы Вавенарг. А як быць са старымі мудрацамі і дзецьмі? Яны ж самыя нязмушаныя і найбольш свабодныя ў выказваннях і паводзінах. Дый наогул, мудры — гэта вопытны, абазнаны ў жыцці і, адпаведна, пажылы чалавек.

Не трэба чакаць вялікіх паслуг ад старых людзей... Запэўнівае Вавенарг. Пагаджаюся. На старых нельга ўскладаць спадзяванні, знітанія з доўгатэрміновымі перспектывамі, але спакойна выслухоўваць іх крытычныя заўвагі адносна дня сённяшняга варта заўсёды. Крытыка цверазіць.

Парады старых людзей — нібыта зімовае сонца: свеціць, але не грэюць... Маркоціцца Вавенарг. Дарэмна. Праўда і не павінна саграваць. Яна больш падобная да промня, які асвятляе шлях.

Калі на схіле гадоў мы страчваем таленты і прыгажосць, замяніць іх могуць, дый тое з цяжкасцю, толькі добрае імя і багацце... Спадзяваўся Вавенарг. Вядома, хацелася б верыць. Але нават мой саракагадовы вопыт падказвае, што спадзяванні Вавенарга дарэмна, але не пазбаўлены практычнасці, асабліва ў пункце пра багацце.

І на схіле гадоў не зашкодзіць складаць

доўгатэрміновыя планы. Як паўтарае бацька: "Паміраць збірайся, а жыта сей".

Сумная праўда... Здароўе чалавецтва вызначаецца па колькасці хворых.

ПРА СМЕРЦЬ І ВАЙНУ

Зайздрасць заўсёды дзейная ў адрозненне ад спагады ці спачування. Ведаючы гэта, варта скіроўваць уласную зайздрасць на здзяйсняльную дзейнасць, а не на руйнаванне аб'ектаў, што спарадзілі яе. Пазайздросці і пераўздызі.

У нас няма ні сілы, ні выпадку здзейсніць усё добра і зло, якія мы намерваліся зрабіць... У гэтай максіме Вавенаргу не стае кроплі аптымізму. І дзякуй лёсу. А так бы панішчылі адзін аднаго з самымі добрымі намерамі ў сэрцы.

Назіраючы за паляўнічым, якога папрасілі застрэліць хворага на лішай сабаку, я ўбачыў як ягоная душа выцела разам з куляю і, уварваўшыся ў голаў навазанага да плота цюціка, разнесла яе. Потым шмат разоў даводзілася чуць пра душу забойцы, якая ляціць да ахвяры разам з куляю. Але ва ўсіх тэстах не ставала паззіі, яны чыталіся і прачыталіся як танная містычная белетрыстыка. Іншая рэч абаць з Вавенарга... Вось перад вамі душа рыбалова, яна нібыта адлучылася ад цела і пераследуе рыбу пад вадой. Падштурхоўвае яе да сеткі, заціснутай у ягонай руцэ. Ці магчыма паверыць, што гэтая душа зойдзеца ад радасці, убачыўшы паразу няшчаснай рыбіны і залікуе, апынуўшыся ў сетцы! Але ж, менавіта так яно і адбываецца.

За смяротнае пакаранне галасуюць баяліўцы, а такіх у грамадстве большасць. Таму смяротную кару трэба адмяняць валявым рашэннем, такім як вяршыцца суд.

Мір — кароткі час паміж войнамі, які прывесчаны пераўзбраенню і рэформам у арміі.

Той, хто імкнецца да вядомасці, багацця і славы, а ў выніку не займае іх, ніколі не выкліча спачування. Наадварот, з такіх няздараў дзеюцца і насміхаюцца як найбольш.

Добрага заўсёды замала, а злага — зашмат. І чаму ўсе спадзяюцца на казачны фінал, дзе добра ўсё ж перамагае зло.

Недаацэннаваць сектар рэлігіі нельга. Змагар з адной канфесіяй, абавязкова патрапіць у лагер іншай канфесіі. Так хрысціяне змагаюцца з іудаістамі, іудаісты з мусульманамі, мусульмане з хрысціянамі... Атазізм гэтакама адна з формаў рэлігійнай думкі, пабудаванай на доказах ад процілеглага.

Адмяніць смяротнае пакаранне значна лягчэй, чым забараніць права асобы на самазабойства.

ПРА ПАЛІТЫКУ

Ілжывы чалавек імкнецца кампенсавать уласную лісліваць і прыніжанаць квяцістай іроніяй і пыхлівай фанабэрыстацю.

Калі палітыкі пачынаюць гаварыць шчыра, я нічога не чую, акрамя бруднай ляянкі. І гэта не асабліваці майго вуха, а якасці іх языкоў.

Хто ведае, можа быць, менавіта страцям абавязаны розум самым бліскучым сваім заваёвам... Падтуньвае стоікаў і аскетаў Вавенарг. Можа, і так, толькі словазлучэнне "заваёвы розуму" выдае акупанта, які ўвесь час прамалёўваецца ў постаці мараліста Вавенарга.

Большасць людзей нараджаюцца і застаюцца па жыцці пасрэднымі, таму старанны, паслухмяны, пасрэдны працаўнік хутчэй знаходзіць прызнанне ў народзе, чым асоба геніяльная. Каб зразумець генія, трэба самому нарадзіцца таленавітым.

Адсутнасць, альбо недастатковая колькасць гонару, самасці, ягамосці ў кіраўніку дзяржавы, вядзе да гнюснага пароку, да вяласці. Праз тую вяласць уладара вяне, чэзне, марнее ўся дзяржаўнасць цалкам.

Так, Людовік XIV вялікі кароль, я ў захапленні ад яго, але не хацеў бы нарадзіцца сярод ягоных падданаў... Вавенарг так сказаў толькі пра аднаго з караляў, а я ўпэўнены

так гавораць пра ўсіх вялікіх уладароў, што адышлі, і думаюць пра тых, хто жыве і правіць.

ПРА ТАЛЕНТ

Дзяржава прыўлашчвае заслугі генія, якога паслядоўна, педантычна, скрупулёзна зневажала.

Не наракай на Фартуну. Лёс даруе шмат розных магчымасцяў і людзям бяздарным, яны проста не заўважаюць і не скарыстоўваюць іх. Злавіць шчасце можна толькі таленавітай рукою.

Праца пазалотчыка заўсёды карыстаецца большай увагай, чым праца дойдліва... Крыўду мараліст. І дарэмна. Па-першае: кожны дойдлі пры жадаванні можа працаваць пазалотчыкам. Па-другое: Вавенарг у літаратуры больш ювелір і пазалотчык, чым дойдлі.

Геніяльнае не падрабіць... Скажаў Вавенарг. Так. Ніхто і не спрабуе падрабляць геніяльнае Падрабляюць творы, падрабляюць прадукцыю геніяльных працасаў, а яна хоць і адбівае ў сабе, як люстэрка, постаць генія сама па сутнасці геніяльнай рэччу не з'яўляецца.

ПРА ЛІТАРАТУРУ

Пра геніяльны твор гаворыць не многа людзей, але на працягу стагоддзяў.

Нішто так хутка не псуе рэпутацыю і добрае імя літаратара, як праўдзівія выказванні пра суайчыннікаў і супляменнікаў.

Людзі пасрэдныя могуць быць разважлівымі ў меры сваёй здатнасці, аўтары невялікіх кніжак — таксама. Гаварыў Вавенарг, пэўна, працягваючы думку Эклізіяста... Не складай шмат кніжак. А таму, запісаючы і складаючы развагі ў кніжку, кампанаваць твор варта як мага шчыльна.

Шліфоўка, удасканальванне, аздабленне формы пры кволай ідзі выглядае непатрэбна.

Лепш не спрачацца пра якасці мясцінаў, у якіх не быў і пра вартасці звычайна ўсіх не бачыў. Кожны з нас і так шмат дзе пабываў і многае паглядзеў, каб цікава расказаць.

Не варта чакаць удзячнасці за пахвальбу. Ведаючы пра гэта, крытыкуй, іранізуй, кажы праўду і галоўнае — не бойся, што ў адказ атрымаеш жорсткія словы, а тым больш дзеянні.

Барселона. Ліпень, жнівень 1997 г.

Яшчэ раз пра любоў...

Герой адной з вядомых песень Уладзіміра Высоцкага сцвярджаў, што пісаць у лістах да яго пра любоў не трэба, маўляў, ён усё роўна не паверыць... Былі сумненні і ў аўтара гэтых радкоў наконт такой тэматыкі. А раптам не павераць... Але, улічваючы вастрыню і маштабнасць праблемы любові, яе надзвычайную актуальнасць у межах уласна Беларусі, тыя сумненні удалося нейтралізаваць. Праўда, размова пойдзе не пра банальныя ўздыхі на лаўцы пры сонцы або пры месячыку, а пра вялікую ўсенародную любоў, якую жыве люд на нашай краіне ўжо не першы год. Любоўю гэтай прасякнута ледзь не ўся атмасфера грамадскага і асабістага жыцця беларусаў. З ёю мы кладземся спаць і ўстаём зранку, яна ад нас ні на крок. Нават калі б і хацелі на нейкую хвіліну ад яе адчліцца (вядома ж, што празмерная любоў тэрарызуе страшней, чым самая палкая нянавіць), то гэта не ўдаецца. Усё скрозь уладарна нагадвае нам пра яе. Разгарніце любую газету (нават апазіцыйную, якая таксама нямае робіць для распальвання яе нязгаснага кастра!), часопіс, уключыце тэлевізар, радыё, сядзьце, нарэшце, у любы тралейбус ці аўтобус — усюды вы так ці інакш сутыкнецца з правамі гэтай любові. Яна можа быць у рознай форме, нават у выглядзе выкрывання і абурэння, але яе пазнаеш усюды...

Так, мы амаль усе любім палка і беззаветна... сваю ўладу... Гэтае нашае глыбокае пачуццё не параўнаць з самай вялікай страсцю любові арыентацыі, любога адцення. Бо ў гэтай даволі "страннай" любові мы літаральна купаемся, забываючы пра ўсё на свеце, не надта звачаючы на ўзаемнасць. Гэтая чалавечая страсць, як вядома, даволі "злая", і ўсялякім, часам надзвычайна вядомым для ўсіх на свеце хібы суб'екта любові мы не жадаем заўважаць. І трэба сказаць, што было

б дзіва, каб мы сваю ўладу не любілі, бо, акрамя нейкіх падсвядомых і містычных імпульсаў, пра якія нам некалькі гадоў запар сцвярджаюць як пара-, так і самыя звычайныя псіхологі, мы маем штодзёны зусім рэальныя сведчанні тытанічных, падчас проста нечалавечых па сваім аб'ёме клопатаў пра кожнага з нас...

Найперш, безумоўна, рэгулярнае павышэнне нашай заробтнай платы некалькі разоў на год. Ну дзе, скажыце, у якой краіне з такой няўхільнасцю і энергічнасцю займаюцца ўлады гэтай архіважнай праблемай? Наша ўзбагачэнне па сваіх тэмпах не мае ніякіх аналагаў у свеце. З пачатку года мы "ўзбагачэлі" ледзь не ўдвая, але, мяркуючы па ўсім, не зусім разумеем сёння тое шчасце, што нам прываліла. Бо знаходзяцца некаторыя ("жалкіе адзіныцы", вядома), якія нават застаюцца незадаволенымі. Ім, бач, усяго не хапае, усё кепска, жыць цяжка. Але згадаем слушную выснову яшчэ аднаго вядомага героя (на гэты раз анекдота) дасціпага Абрама, які мудра даводзіў: "А каму цяпер лёгка?"

І ўвогуле, звычайная арыфметыка, якой нас добрасумленна вучылі ў школе, наўрад ці можа патлумачыць нам самую што ні ёсць вышэйшую матэматыку нашых правадзроў. Адкуль, напрыклад, ведаць тую складаную навуку звычайным працаўніцам нейкага "Мегума", якія задаюць на старонках "Народнай волі" абсалютна недарэчнае пытанне: "Як нам жыць далей ва ўмовах "эканамічнага прагрэсу" нашай дзяржавы?" Ну як жыць? Як і раней, жылі ж некай да гэтага. У тым лісце гэтых маладасведчаных жанчын шмат яшчэ розных, скажам прама, бязглуздых пытанняў, якія проста абурваюць. Напрыклад, як карміць дзяцей, атрымліваючы зарплату 400—500 тыс. рублёў у месяц і г.д. Быццам бы яны самі не ведаюць як. Абы вадзі муціць. А безумоўна

наш эканамічны прагрэс яны, бач, у дужкі бяруць — намкаюць, што наадварот...

Але што нам гэтыя намёкі, відавочна правакацыйныя? Хай сабе гавораць! Ды і вельмі ж акцэнт у іх гаворцы знаёмы... Нас не правядзеш, вучаныя ўжо. Пранімаюць сёння зласліўцы нават у святых святых — у пралетарскія шэрагі. І бударажаць народ, не даюць яму адказа і гераічна працаваць. Добра яшчэ, што на вёсцы ў іх агенатура нязначная — не ўдалося вольна пасягнуць у ўборачны сарваць... Бо нашыя даяркі і камбайнеры ідэалагічна і палітычна народ устойлівы — іх не правядзеш! Але хай гавораць! Нават фільм такі быў калісьці, здаецца, іспанскі — "Хай гавораць!" І ў тым фільме, і ў нашым жыцці любяць размовы нічога не змяняць... Сабака, кажучы, брэша, а караван ідзе... Куды ідзе? Наважна куды, галоўнае — "правільнай дарогой"... І нічога страшнага, што мы гэтыя словы ў дужкі бяром!

Ох ужо гэтыя дужкі! Вядома, і без іх нельга, і аўтару гэтых радкоў часам без іх не абыйсціся. Але не так, як адзін вядомы публіцыст у газеце "Свабодныя новыя", што недзе страціла свой "плюс", які, распавядаючы пра даяркі, выразаў "народныя гуляні" таксама ўзяў у дужкі! Гэта ж трэба! Самы празрысты намёк на тое, што яны, маўляў, не вельмі народныя. Думаў, не заўважаеш. Ад нашага пільнага вока нічога не схаваш! Сумняваецца "пісачель" гэты ў нашай любові да родных уладаў. Пра "эйфарыю" нейкую піша. Нікай эйфарыі, а нармальныя рабочы працэс — народ павінен радавацца і веселіцца, мець і трохі хлеба, і многа відовішчаў, бо калі наадварот, то даражэй, відаць, абдызецца. Пра народ наш клопаюцца і турбуюцца на ўсіх франтах!

Напрыклад, законна аблапошылі палову насельніцтва (а мо і болей) на пачатку 1990-ых "ізыяў" у яго практычна ўсе зберажэнні.

Народ ужо і надзею страціў, што калі-небудзь нешта вернецца. Мо, праўда, той народ і спытаць: Хто? Хто тую "розыцку" ў мільярды (!) долараў сабе ў кішэню паклаў? Дзяржава? Гэта быў бы, мусіць, ці не найлепшы варыянт. Але вельмі падобна на тое, што і самую дзяржаву прыгожа "абшылі на павароце". Прычым вельмі рэальныя людзі. Во быў бы моцны ход сённяшніх уладаў, калі б назвала яна імёны сваіх "герояў", якіх, безумоўна, добра ведаюць. На руках да канца дзён насілі б... Але наўрад ці назаве... Затое абяцае вуснамі свайго кіраўніка страчаныя грошы хоць часткова, але кампенсавать... Карайце кажучы: "Будет сделана и делается уже!", як прароча пісаў яшчэ адзін класік савецкай літаратуры Уладзімір Маякоўскі. Барацьба, вядома, чакае напружаная і цяжкая, ды справы ўжо нават сёння зрушыліся з месца — найбольш паважаным ветэранам явчэным парадкам па пары соцець тысяч кампенсавалі. Ну як тут не любіць ад усёй душы ўладу і асабліва ініцыятара і "вдохновителя" гэтай акцыі!

Такіх прыкладаў кранальнай турботы пра нашае жыццё-быццё вельмі шмат, і ўсе яны звязаны, як няцяжка здагадацца, з імем аднаго і таго ж чалавека, любімага нам найбольш за ўсіх. А ён парадак забяспечыць, няма чаго сумнявацца. Нават указ спецыяльны хутка будзе — нешта нахталт: "О мерах па ўмацаванні парадка і дысцыпліны на рабочых месцах". Памятаеце, калісьці ўжо падобны быў... А калі такі указ будзе, то тады парадку нікуды не дзецца. Яго ўжо ніхто ў двукоссі не возьме. Нездарма ж не толькі пралетарыят і працоўнае сялянства, а і многія з нашай інтэлігенцыі (без ніякіх двукоссяў!) вераць і даволі шчыра, пра што даводзіць і ў прыватных размовах, што парадка і дысцыпліна вольна будзе, і тады ўжо мы зажывём чудова. Тады і загнуць над нашымі прасторамі яшчэ адзін класічны твор, на гэты раз песня: "Песнями любви и изобилия славится советская страна!" Скажаце, не "савецкая"? А якая ж?

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКІ

Бруіла "Беларуская крыніца"

Такую назву мела газета, орган Беларускай хрысціянскай дэмакратыі. Першы нумар яе пабачыў свет 80 гадоў назад — 8 (21) кастрычніка 1917 года ў Петраградзе, трэці за 1918 год быў выдадзены ў Мінску, а з 7 верасня 1919 па 12 ліпеня 1940-га яна выходзіла ў Вільні. Усяго да чытачоў прыйшло 768 нумароў. Праўда, у выхадзе газеты быў некаторы пералынак (з 15 красавіка 1937 года да 16 лістапада 1939-га), ды і не заўсёды яна называлася "Беларуская крыніца" — да 1925 года і з 17 лістапада 1939 года была проста "Крыніца". І ўсё ж заўсёды заставалася менавіта "Беларуская крыніца", таму пад такой назвай увайшла і ў гісторыю.

"Беларуская крыніца" працягвала лепшыя традыцыі, што былі выпрацаваны газетамі "Наша Ніва" і "Беларус". Яна арыентавалася на ўсё беларускае, нацыянальнае, карыснае роднаму народу. Газета яшчэ ў першым нумары за 1919 год засведчыла: у час, калі "развалілася царская імперыя, калі ўсе прыгнечаныя, загнаныя і паняволеныя народы пачалі будзіцца да новага жыцця і з надзеямі спазіраць у будучыню, калі сыны вёскі нашай і места, пакінуўшы даўгавечны сон, заявілі, што і яны хочуць людзьмі звацца, а народы, стогнучыя пад чужакім ярмом, сказалі, што хочуць быць вольнымі, — нарадзілася на свет "Крыніца".

"Беларуская крыніца" адыграла вялікую ролю ў кансалідацыі лепшых сіл беларускага грамадства. Прынамсі, яна мэтанакіравана праводзіла думку, што беларускія католікі і праваслаўныя — гэта сыны адной нацыі. Шмат увагі ўдзяляла развіццю беларускай літаратуры, мастацтва, выступала за тое, каб набажэнства ў царквах і касцёлах вялося па-беларуску, падтрымлівала дзейнасць гурткоў Таварыства беларускай школы. Разлічаная ў асноўным на сялян, інтэлігенцыю і ўвогуле жыхароў Заходняй Беларусі, яна не забывала і пра беларусаў у эміграцыі.

В. ЗУШЧЫК

"Падарожнае" — кніга пасмяротная

Выйшла гэтая кніга ў 1982 годзе, калі яе аўтар Іван Калеснік ўжо тры гады не было ў жывых: ён нечакана памёр 10 ліпеня 1979 года. А нарадзіўся Іван Іванавіч 65 гадоў назад, 9 кастрычніка 1932 года. Апошнія гады працаваў рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура". Першыя вершы надрукаваў у газеце "Піонер Беларусі" ў 1951 годзе. Паспеў выдаць кнігі "Белыя каштаны", "Пяць сузор'яў", "Калі разам мы", "Інтэрнат". А лепшае прадстаўлена якраз у томіку "Падарожнае", у які ўвайшлі таксама і пераклады. З гэтай кнігі відаць, што І. Калеснік належаў да паэтаў, якія пішуць шчыра, па-свойму прывабна.

Каваль з Пастаў

Каваль Юрий Фурс прывёз з Пастаў на выставу ў Віцебск дэкаратыўныя рамкі і рашоткі, падсвечнікі, іншыя вырабы з металу. І трэба сказаць, што яны карыстаюцца ўвагай не толькі аматараў мастацтва, але і тых, хто жадае зрабіць пакупку.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Гэтых людзей ядналі не проста пачуцці зямляцкай таварыскасці і прыязнасці, што ў жыцці здараецца досыць часта і само па сабе абгрунтавана і зразумела. Ніколі не перабольшым, калі скажам: яны з'яўляліся духоўна-светапогляднымі супольнікамі, абое заключалі ў сабе тую асноватворную і характаралагічную якасць, што былі дарэшту інтэлігентныя беларускай інтэлігентнасцю — ціхай, вынашанай, зацятай.

Ён неаднакроць чуў пра яе яшчэ ў падлеткавую пару, а ў канцы 30-х гадоў у сваіх Гудзевічах бачыў, як яна прыязджала з недалёкіх Жлобаўцаў да сваякоў, сустракалася з сялянамі. Як і многія, паважаў і любіў яе як асобу, захапляўся літаратурнымі талентам.

Ён — у будучым выбітны педагог і краязнаўца, арганізатар і дырэктар Гудзевіцкага дзяржаўнага літаратурна-этнаграфічнага музея, заслужаны работнік культуры Беларусі Аляксей Мікалаевіч

Белакоз, яна — выдатная беларуская паэтка Ларыса Антонаўна Геніюш.

Як вядома, чалавечая і пісьменніцкая доля Л. Геніюш склалася няпроста. Непасрэднае яе таварышаванне з А. Белакозам распачалося толькі ў сярэдзіне 60-х гадоў. Але ж якім яно было шчырым, мацавітым, і высокім!.. Ва ўзаемных разуменні і падтрымцы, гэтаксама як і ў сумоўі з іншымі сябрамі і аднадумцамі, ім спадзеўнай і ямчэй думалася і летучэнцалася, лягчэй перажывалася тымчасовая цяжарэча.

Усё гэта і перадумовіла зварот да Алясея Мікалаевіча з просьбай падзяліцца ўспамінамі пра Ларысу Геніюш. Спадзяёмся, што яны зацікавяць не толькі вузкае кола спецыялістаў, але і ўсіх прыхільнікаў таленту выдатнай паэткі, аматараў беларускага мастацкага слова.

Мікола МІКУЛІЧ

"Я з зямлі беларускай..."

УСПАМІНЫ АЛЯСЕЯ БЕЛАКОЗА ПРА ЛАРЫСУ ГЕНІЮШ

У 1938 ці, магчыма, у 1939 годзе летам аднойчы матуля мне сказала: "Усё недзе бегаеш, а да крамы прыходзіла Міклашова ўнучка Ларыса" (тады мае бацькі мелі невялічку краму). Я ўжо ведаў, што дачка Антона Міклашэвіча заўсёды з усімі размаўляе па-беларуску, што яна піша патрыятычныя вершы. Мая родная сястра Вера тады ўжо вучылася ў Віленскай беларускай гімназіі і мяне выхавала ў духу глыбокай пашаны да ўсяго роднага, беларускага. Жыла сям'я Антона Паўлавіча Міклашэвіча ў Жлобаўцах. Гэта кіламетраў з 10 ад Гудзевічаў. Давялося ў дзяцінстве сустракацца з яе братамі, бацькам. Хоць мелі яны фальварак, але жылі па-сялянску: на парабкаў ды служанак грошай не мелі, бо адны працэнты ад пазыкі ў банку перавышалі гадавы даход гаспадаркі. Такая і маёмамая, і працоўная, і духоўная блізкасць да сялян дала магчымасць Ларысе зведаць да цяжкасці побыту сялян, і прыгажосць іхніх узаемаадносін, і духоўнае багацце старэйшага пакалення і моладзі. Яна ўсё жыццё была закахана ў беларускі народ, а мы, дзеці, былі закаханы ў яе, хоць бачылі рэдка і толькі на прыстойнай адлегласці.

Міклашэвічаў шанавалі ў навакольных вёсках. Калі 17 верасня 1939 года Савецкі Саюз далучыў Заходнюю Беларусь да Усходняй, бывалі выпадкі помсты сялян мясцовым абшарнікам. У нас нікому не прыйшла думка, каб крыўдзіць ці здэкавацца з Міклашэвічаў. Дзядзька Ларысы Антонаўны Уладзімір Міклашэвіч да таго дажыўся, што за даўгі аддаў апошняю карову, а ягоныя дзеці не мелі шклянкі малака. Калі ў сакавіку 1940 года міліцыянты прыйшлі яго арыштоўваць, то ён не меў чаго абуць. Пайшоў у чосанках (валёнках) без галёшаў, хоць ужо раставаў снег. А ён жа быў гаспадаром Гудзевічаў, меў каля 180 гектараў зямлі, лесу, сенажаць, тарфянікаў (у нас тарфянікі называлі багон). Людзям аддаваў лес, торф, сена, салому за бясплату.

Зайшоў ён аднойчы да нас. Тата пытаецца:

— Пане Міклашэвіч, як гэта ў вас купіць з воз саломы?

— Гэтага добра хапае. Вось вып'ем бутэльку — і справа зроблена.

Выпілі адну бутэльку, другую. Пан падзякаваў ды пайшоў дахаты. Тата назаўтра пайшоў да яго, каб па-цвярозаму дамовіцца пра салому. Падвёў пан тату да стога ды кажа:

— Вось з гэтага стога і бяры, колькі дасі рады, але — на воз.

Тата папрасіў класці воз аднавяскоўца Андрэя Шайногу, які вазы клаў, як ніхто. Андрэй узяў у суседа фургон, запрог пару коней і пад'ехаў раненька да нас. Тата падаваў, а Андрэй клаў воз. Так здарылася, што Андрэй увесь стажок упакаваў у воз.

Падышоў Уладзімір Паўлавіч. Нечога захваляваўся. Аббег раз вакол воза, другі. Здаўлена запытаўся:

— А дзе стажок?

— На возе, — весела паведаміў Андрэй.

— Але ж і маладзец ты, Шайнога! Такі стог упакаваў у адзін воз. Ну й майстар!

— То што будзе, пане Міклашэвіч? — са скрухай запытаўся тата.

— Што будзе? Што будзе? Нічога не будзе. Вязіце салому. Толькі асцярожна, бо з такім возам лёгка кульнуцца.

Міклашэвічы былі людзі дасціпныя, гасцінныя і фізічна дужыя.

Мой цесць Ігнат Сырэі расказаў, што

бацька Ларысы Геніюш браў зубамі за край дубовы стол і падымаў яго разам з закускамі, бутэлькамі, шклянкамі.

Яўген Петрашэвіч з Радзівонаўцаў Мас-тоўскага раёна апавядаў, што калі яны рабілі магазін Міклашэвічаў, то не маглі падняць бэльку на мур. Папрасілі Антона, каб дапамог. Ён узяўся за камель, а яны ўтрох — за верх. І падняў, нават даволі лёгка. Гэта быў волат, з сялянамі просты і шчодры, з панамі ганаровы і бескампрамісны. Ягоныя браты былі такія ж.

Аднойчы ў нас у пакоі частаваўся з

Здавалася б, дробязь. Падумаеш, сто каласкоў лепш вырастуць. А вось так каласок да каласка, жменька да жменькі, сявенька да сявенькі — і малазямельны селянін стаў фальваркоўцам, а пазней — заможным панам. Ён усю энергію свайго таленту, працавітасці накіраваў на збіральніцтва. Меў чатырох сыноў і кожнаму пакінуў па маентку.

Ларыса Геніюш, ягоная ўнучка, пайшла далей: ёй захацелася, каб кожны беларус жыў, як пан, каб кожны быў заможны матэрыяльна і багаты духоўна. Мэтай яе

Удзельнікі VIII з'езда пісьменнікаў Беларусі. В. Коўтун, Д. Бічэль-Загнетава, Н. Мацяш, Ул. Караткевіч, Л. Геніюш. 1981г.

войтам родны дзядзька Ларысы Геніюш Павел Паўлавіч Міклашэвіч з Антонам Сямашкам. Зайшоў у пакой камандант паліцыі Купчак, скандаліст ды хабарнік. Сустрэў яго Павел не надта ветліва, але кілішак наліў і яму. Аднак, калі Купчак сказаў штосці абразлівае пра беларускі народ, Міклашэвіч схваціў яго за каўнер ды за дзюгу і так шпурнуў у дзверы, што яны адчыніліся, і камандант урэзаў у бочку з газаю, якая стаяла ў складзе — бочка перавярнулася, а камандант страціў прытомнасць.

Чалавечую годнасць, моц духу перадалі Ларысе ў спадчыну бацька Антон, дзядуля Павел, пра якога і цяпер ходзяць легенды. Ён, малазямельны селянін, дзякуючы працавітасці, ашчаднасці, прыроднаму розуму, здолеў купіць фальварак Астпакаўшчыну, а пасля вялікі маёнтак Гудзевічы, а гэта больш за 550 гектараў зямлі. Гасцінец праз Гудзевічы быў вельмі ажыўлены. Тут за дзень праяжджала многа падвод, а таму на дарозе было шмат конскага гною. Дык вось, бывала, стары Міклаш, ідучы па дарозе, не прапусціць ніводнага конскага яблыка. Усе пазбірае ў палу кажуха. Каб цяпер старшыня калгаса ці брыгадзір так дбалі пра зямельку, то збожжа мы прадавалі б за мяжу, як у трыццатых гадах. Часам жартам хтосьці запытае:

— Што знайшлі, паночку, можа, золата несяце?

— Так, браце, гэта і ёсць золата, толькі не кожны яго бачыць. Занясу на стайню, кіну гэтыя конскія яблыкі ў гной. Вясной вывезем на поле — і каласоў з сотня дасць столькі збожжа, што за адзін раз не укусіш. А на дарозе гэты гной зусім непатрэбен.

жыцця было данесці да народа праўду пра Беларусь, даць нам свядомасць, чалавечую годнасць і, вядома ж, дабрабыт, духоўную прыгажосць. Як яна цешылася, калі заўважала каля сялянскай хаты прыгожыя кветнік, буйную гародніну, лад на падворку!

Прыгожыя каменны помнік у 1908 годзе ў Гудзевічах на скрыжаванні дарог паставіў Павел Францавіч Міклашэвіч. Гэты помнік у 80-х гадах атэісты скінулі. Вернікі паставілі яго на месца, але актывісты зноў скінулі яго на дарогу. Помнік магла разбіць сучасная магутная тэхніка. Мы схавалі яго ў музейным складзе. У 1990 годзе помнік пры дапамозе майстра Івана Дзямбіцкага паставілі каля кржывой дарогі. На помніку выбіты словы:

"Господи, заступи и спаси насъ и наши земли отъ града и всехъ напастей. П. Миклашевич, 1908 г."

Пахаваны дзядуля Ларысы Антонаўны Геніюш (памёр ён у 1929 г.) на Гудзевіцкіх могілках каля самага гасцінца. На магіле — каменны помнік у выглядзе двух ствалоў дуба, з сукамі, з шурпатай карой. Ларыса Геніюш часта наведвала магілу дзеда, ганарылася ім. Верш "Гудзевічы" яна заканчвае словамі:

Гудзевічы! Род мой незабыты!

Беларуская мая сям'я!

Дождж змывае з надмагільнай пліты

Дарагое дзедава імя.

У 1965 годзе мяне выклікалі ў Мінск на курсы павышэння кваліфікацыі кіраўнікоў раённых секцый беларускай мовы і літаратуры. Там сабраліся лепшыя настаўнікі Беларусі. Мне ўдалося арганізаваць сустрэчу 46 пісьменнікаў з нашымі курсантамі.

Ёсць у музыкантаў даўняя мара...

Гэта было кепска ўспрынята Міністэрствам народнай адукацыі. Мяне і яшчэ двух настаўнікаў выклікалі ў Міністэрства народнай адукацыі. Там нас пратрымаў загадчык аддзела кадраў Якімовіч амаль чатыры гадзіны. Дамагаўся ад нас, каб адклікалі запрашэнні Крапіве, Танку, Скрыгану, Бачылу (на першай сустрэчы яны не былі, яе я выпрасіў у Броўкі, арганізоўвалі яе з Шамякіным). Мы катэгарычна адмовіліся адклікаць другую сустрэчу. І яна адбылася ў актавай зале Інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Гэта нарабіла многа шуму ў Мінску — і нас датэрмінова з курсаў разагналі. Гэта было ў траўні 1965 года. З гэтага ж навучальнага года я пачаў актыўнае супрацьдзеянне знішчэнню беларускай мовы.

Раней нам усюды казалі, што беларусы самі адмаўляюцца ад роднай мовы, аднак у Мінску я пераканаўся, што ЦК КПБ і Міністэрства народнай адукацыі ўсім імімі і гаворкамі знішчыць усё беларускае. Трэба было неяк супрацьстаяць. Я даў заданне вучням старэйшых класаў пісаць патрыятычным пісьменнікам і прасіць у іх выказванні пра значэнне роднай мовы, іхнія творы з пажаданнямі для вучняў Гудзевіцкай школы, чарнавікі твораў, свае фатаграфіі і інш. Тады на нашы просьбы адгукнуліся Ларыса Геніюш, Іван Мележ, Уладзімір Караткевіч, Сяргей Грахоўскі, Ніл Гілевіч, Арсен Ліс, Васіль Быкаў, Мікола Прашковіч, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Аляксей Карпюк, Данута Бічэль-Загнетава, Ніна Тарас, Васіль Вітка, Янка Скрыган, Сцяпан Александровіч і шэраг іншых беларускіх патрыётаў. Ларыса Геніюш не толькі прасіла лісты, фатаграфіі, рукапісы сваіх вершаў, але і запрасіла прыехаць у Зэльву на сустрэчу.

Мая жонка Вера Ігнатаўна і я паехалі да Галавача, дырэктара Зэльвенскай школы-інтэрната, даўняга майго сябра, які ўжо крыху ведаў Ларысу Геніюш. Спадар Галавач разумее, што кантакты з патрыятычнай адпаведнымі органамі кантралююцца. Таму пайшлі ўчатырох: ён з жонкаю і мы, на сутоначку. Геніюшы нас чакалі. Стол быў засланы саматканым абрусам. Па дыяганалі ляжаў саматканы доўгі і прыгожы пояс. Стол сервіраваны на шэсць асоб. Нас уразіла велізарная колькасць кніг. Я таксама захапляўся літаратурай і сабраў некалькі тысяч кніг мастацкай і навуковай літаратуры, аднак бібліятэка Ларысы Геніюш у некалькі разоў пераўзыходзіла маю. На сценах виселі партрэты Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і інш. Мне ўжо перад гэтым пашчасціла блізка сустрасца з Арсенам Лісам, Нілам Гілевічам, Максімам Танкам, Іванам Мележам, Сяргеем Грахоўскім, Васілём Віткам, Янам Скрыганам і іншымі. Кожны з іх здзіўляў сваёй прастотай, спагадай да нашай задумкі, аднак спадарыня Ларыса і спадар Янка зачаравалі нас сваёй гасціннасцю, энцыклапедычнымі ведамі, начытанасцю. І хоць я адразу адчуў, наколькі яны пераўзыходзяць нас сваёй эрудыцыяй, яны так паводзілі сябе, што здавалася, быццам і мы няблага разбіраемся ў літаратуры, мастацтве, культуры і гісторыі Беларусі. З вуснаў чалавека энцыклапедычных ведаў спадара Янкі часта зрываўся выраз: "То вы і гэта читалі, і з гэтым сустракаліся, і яго ведаеце..." І на гэтай сустрэчы вельмі кінулася ў вочы гасціннасць Ларысы Геніюш. Я з дзяцінства прывучаны посуд у час абеду ці вячэры пакідаць чысты. Аднак у Геніюшаў давлялося парушыць гэтую традыцыю, бо гаспадыня так настойліва падклала гасцям усё новае і новае закускі, што я зразумеў: тут пустой тарелку не пакінеш.

Гэта быў час, калі Хрушчова змяніў Брэжнеў, які ў многім вяртаўся да традыцый сталінскага рэжыму. Гаварылі пра задушванне беларускай мовы, пра цкаванне патрыётаў, пра фальсіфікацыю гісторыі, пра зацуглянасць літаратуры, пра тое, што ў Гудзевічах разбураюцца ўсе помнікі мінулага: разбураныя каменныя сцены вялізнага склада, двухпавярховага каменнага свірна, каменная гумна і інш.

У 1966 ці 1967 годзе ездзілі да Геніюшаў Аляксей Пяткевіч і я. Ён папрасіў, каб я пазнаёміў яго з таленавітай паэткай. Зноў самы гасцінны прыём і самая даверлівая размова. Часта Ларыса Геніюш бывала ў Гудзевіцкім музеі, у нас у хаце.

Аднойчы прыехала да нас сп. Ларыса з настаўнікам Дзярчэўскай сярэдняй школы Марціновічам і пісьменнікам Т. Ён, калі мы засталіся толькі ўтрох, пачаў непрыстойна выказвацца пра яе. Я сказаў, што нельга штосці двухсэнсоўнае гаварыць пра такую патрыётку, святую жанчыну і параіў яму для такіх разоў пашукаць іншай кампаніі, у якой ацэняць ягоньня антынацыянальныя памкненні. Т. абурыўся і пайшоў да цягніка. Пад раніцу з'явіўся і адразу пайшоў прасіць прабачэння ў Лары-

сы Антонаўны. Я ж ёй нічога не казаў. Яна дапытвалася, што сказаў Т. Я прыкінуўся, што забыўся пра якусьці там недарэчнасць. Часам бывала, што Ларыса Антонаўна прывозіла па 10—15 чалавек гасцей. Была са сп. Янкам на хрысцінах майго наймалодшага сына Міхася ў 1967 годзе. Праўда, на вяселле старэйшага сына не прыезджала, а толькі прыслала вершвінаванне.

Ездзіць у госці да Ларысы Антонаўны было небяспечна: прабудзеш суткі — не пускае, двое — тое ж самае, на трэція — ад'язджаю, а яна:

— Не маглі б пабыць яшчэ з дзень, — кажа, пакрыўджана.

Напісала аднойчы, што мае падвойны дыван, вытканы ў 1900 годзе. Ткала яе сваякрук. І запрасіла:

— Прыезджайце, то аддам дыван для музея.

Я ўсё кінуў ды ў Зэльву. Прабыў дзень. Не дае дывана зямлячка, прабыў другі — не ўспамінае пра дыван. На трэці дзень ні з чым паехаў дахаты. Праз два дні атрымаў ліст:

— Забылася аддаць Вам дыван. Прыезджайце, то аддам.

Зноў паехаў, прабыў тры дні, а пра дыван ні гуку. Паехаў дахаты.

Зноў ліст:

— Забылася пра дыван. Прыезджайце.

— Не, — пішу, — больш да Вас не паеду, бо дывана Вы не аддасце.

Праз нейкі тыдзень сама прывезла. Кажа:

— Я хацела, каб вы ў нас больш пабылі.

А, між іншым, на дыване, які цяпер красуецца ў музеі, выткана: "1900 рок". Па сваёй даўнасці гэты дыван займае другое месца ў музеі і ў Беларусі, бо маем яшчэ падвойны дыван, на якім выткана: "1898".

Праўда, на выставе ў Мінску былі дываны, якія датуюцца больш раннімі гадамі, але на іх нічога не выткана. Так і мы маглі сказаць, што дываны вытканы 200 ці нават 300 гадоў таму.

Часта прасіў Ларысу Антонаўну, каб падабрала экспанаты для сваёй залы ў нашым музеі, бо не вечна бальшавікі будуць. Пісьменніца адказвала:

— Як буду паміраць, то пакіну вам шмат экспанатаў.

Памірала яна ў Гародні, у анкалагічным шпіталі, у 1983 годзе. Мне было дзве тэлеграмы, каб ехаў па спадкі для музея і на пахаванне Ларысы Геніюш, але я тады сам ляжаў у шпіталі, і лекары мяне не адпусцілі. Тады ўсё, што пакінула для Гудзевічых пісьменніца-зямлячка, забрала адна асоба, але ў наш музей экспанаты не патрапілі...

Праўда, нявестка Ларысы Антонаўны Геніюш Валянціна перадала нашаму музею 159 экспанатаў, у асноўным кніг, але там і пішучая машынка, на якой Ларыса Геніюш друкавала свае вершы, партрэты Кастуся Каліноўскага, Максіма Багдановіча, паяскі, ікона на драўлянай дошцы XIX стагоддзя, фігуркі, бочачкі, збаночки і многае іншае.

Вельмі шанавала беларускіх патрыётаў, аднак сумленныя людзі, якія хоць і не дараслі да патрыятызму, таксама карысталіся пашанай у Ларысы Геніюш. Яна, можа, як ніхто іншы, разумела нацыянальную трагедыю беларускага народа і вельмі перажывала з-за гэтай трагедыі.

Часта ў Геніюшаў бываў Уладзімір Караткевіч. І адзін, і з матуляй, і з Мікалаем Прашковічам. Нават Ларыса Антонаўна хацела прывезці на хрысціны майго сына Уладзіміра Караткевіча, але той заўпарціўся, што без запрашэння не паедзе. Я выслухаў запрашальную тэлеграму, але абставіны ў яго склаліся так, што ўсё ж тады ён у Гудзевічы не прыехаў, хоць абяцаў наведаць наш музей. Ларыса Антонаўна часам учувала яго, як маці, як старэйшы сябра. І ён да Геніюшаў ставіўся па-сыноўска.

Вельмі шанавала Ларыса Антонаўна Васіля Быкава, Пімена Панчанку, Івана Мележа, Аляксея Пяткевіча, Ніла Гілевіча, Сяргея Грахоўскага і іншых пісьменнікаў-патрыётаў. Асаблівае месца ў яе займаў Максім Танк. Яна ўдзячна была Яўгену Іванавічу за клопат пра пісьменнікаў, пра яе, але як функцыянеру, чалавеку, які ў партыйнай наменклатуры займаў значную пасаду, Ларыса Геніюш яму не давярала. Раілася са мной, ці паслухацца Максіма Танка ды прыняць савецкае грамадзянства. Я казаў, што ёсць у гэтай справе і плюсы (афіцыйнае прызнанне, паляпшэнне матэрыяльнага становішча) і мінусы (абавязак служыць верай і праўдай тагачаснаму рэжыму, быць больш залежнай ад праўлення Саюза пісьменнікаў, страціць сваё выключнае месца ў беларускай літаратуры). Спадарыня Ларыса згаджалася, што на кампрамісы з рэжымам ісці нельга, а таму ні грамадзянства, ні членства ў Саюзе пісьменнікаў вырашыла не прымаць.

Кожны з нас пра нешта марыць. Наколькі дазваляе фантазія і, безумоўна, магчымасці. Кожнаму трэба ў нешта верыць — без гэтага жыццё можа зрабіцца нават бессэнсоўным. У мяне, як музыканта, фантазія — дзякуй Богу, а вось з магчымасцямі... Але ж мара заўсёды застаецца марай — своеасаблівай жыццёвай мэтай, якую ўвесь час хочацца ўвасобіць.

На працягу навучання ў музычным ліцэі і Акадэміі музыкі я быў і застаюся адданым прыхільнікам музыкі Рыхарда Вагнера. Я ведаю, што ў нямецкім горадзе Байройце, дзе пабудаваны тэатр спецыяльна для пастановак ягоных опер, штогод праходзіць оперны фестываль. Пабываць на ім і ёсць мая мара. Памятаю, як на лекцыях Анатоль Васільевіч Багатыроў расказваў пра свае ўражання ад такога фестывалю, і я, як зачараваны, слухаў і шчыра зайздросціў.

А сёлета пры канцы жніўня я даведаўся, што струнная група студэнцкага сімфанічнага аркестра Акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам рэктара, прафесара Міхала Казінца знаходзіцца на гэтым фестывалі! Вось гэта была навіна. Я нават не ведаю, які калектыў з Беларусі быў калі-небудзь запрошаны на імпрэзу такога ўзроўню.

З нецярпліваасцю я чакаў сустрэчы з Міхалам Антонавічам, каб запытацца ў яго пра ўсё, што мяне цікавіла. І вось што пачуў:

— З сёмага па дваццаць дзевятага жніўня ў Байройце праходзіў 47-ы маладзёжны музычны фестываль у межах 125-га Вагнераўскага опернага фестывалю. Гаварыць пра ягоную значнасць можна многа і доўга, але скажу так: у музычнай Еўропе ёсць два выбітныя фестывалі міжнароднага ўзроўню: фестываль Моцарта ў Зальцбургу і фестываль Вагнера ў Байройце. І ўдзел у іх — гэта, безумоўна, гонар. Калі наш аркестр быў мінулым летам на фестывалі "Бонскае лета", майстэрства нашых студэнтаў атрымала вельмі высокую адзнаку, і арганізатары фестывалю ў Боне парэкамендавалі пані Тамер, фундатару фестывалю ў Байройце, запрасіць на чарговы маладзёжны наш аркестр. І мы нават туды самастойную праграму — творы Баха, Чайкоўскага і нашага кампазітара Аляксандра Літвіноўскага. Акрамя гэтага, мы павінны былі граць у складзе маладзёжнага аркестра творы Мендэльсона, Брамса і Стравінскага. Пасля выканання дырыжор з Германіі пан Пяле сказаў мне: "Маэстра! Мінск — фантастыка!" Безумоўна, гэта заслужаны камплімент.

Акрамя канцэртаў, праводзіліся майстаркласы з удзелам лепшых музыкан-

таў Еўропы. Аркестранты былі занятыя з 10 гадзін раніцы да 6 гадзін вечара. Мноства знаёмстваў, уражанняў...

Наведалі мы, безумоўна, і сам Вагнераўскі фестываль. Паслухаўшы ў "жывым" выкананні "Тангейзера", "Золата Рэйна", "Парсіфалю", я, як ніколі, ясна зразумеў, якой выдатнай асобай быў Вагнер, якой тытанічнай фігурай на музычным небасхіле. Нават у тым, каб пабудоваць тэатр, прызначаны толькі для ягонай музыкі.

Зала славу тага тэатра змяшчае ў сабе 2000 месцаў і пабудаваная ў форме амфітэатра. Так вырашчыў сам кампазітар пасля наведвання рымскага Калізея. Сцэна адначасова змяшчае 80 чалавек, а дэкарацыі могуць змяняцца з хуткасцю 8—10 секунд, што, безумоўна, сведчыць пра высокую тэхнічную аснашчанаасць тэатра. Аркестравая яма разлічана на 120 музыкантаў і з боку глядзельнай залы зусім не бачная — нічога не перашкаджае ўспрымання музыкі і дзеяння.

У ліпені ў тэатры ідуць рэпетыцыі, а ў жніўні — спектаклі. Увесь астатні час тэатр не працуе. На што ён існуе? 10 працэнтаў — датацыя дзяржавы, 30 працэнтаў — спонсара, а 60 (!) — уласны заробак.

Жадаючых трапіць на фестываль так шмат, што самі немцы па 8—10 галоў стаяць у чарзе па білеты. Ну, а нам, як удзельнікам, пашчасціла наведаць яго амаль што дарма.

Вышэйшы клас — так я ахарактарызаваў бы ўзровень гэтага мерапрыемства. Гучанне аркестра лёгкае і адначасова моцнае, збалансаванае. Галасы насьцяжаны і "свежыя", непаўторнага, "вагнераўскага" тэмbru.

Дарэчы, ганарары для выканаўцаў не вельмі высокія, але гэта не галоўнае — сам удзел у гэтым фестывалі каштуецца больш за грошы. Ды і Вагнер гаварыў: "За ісціну спяваць, а не за грошы!"

Я, вядома, быў на экскурсіі ў тэатры і некалькі хвілін пастаяў на месцы дырыжора, каб адчуць той дух, якім прапітаная сцэна гэтага тэатра. Аркестранты, можа, яшчэ і не зусім зразумелі, дзе яны былі, але прайдзе час, і ўсё стане на сваё месца...

І тут я падумаў — такое ж можа быць толькі раз у жыцці, можа, гэты раз у мяне яшчэ наперадзе, можа, калісьці і я наведаю фестываль Вагнера, можа, і мне пашчасціць убачыць тое, пра што я пакуль толькі чуў? Я спадзяюся на гэта, я ў гэта веру, гэта — мая мара!

Георгій САСНОЎСКИ

МУЗЫКА

Лаўрэат пакідае радзіму?

Буйнейшую прэмію "Polinger Foundation" атрымаў на Міжнародным конкурсе віяланчэлістаў імя Леанарда Роуза ў Вашынгтоне (ЗША) студэнт 3 курса Беларускай акадэміі музыкі Мікаэл Самсонаў. (Клас прафесара Я. Ксавер'ева, канцэртмайстар Ю. Гільдзюк).

На жаль, таленты, якія нарадзіліся на спрыяльнай музычнай глебе беларускай зямлі, атрымалі сапраўднае прызнанне і поспех у іншых краінах свету. Абодва — і прафесар, і ягоны студэнт — пакінулі межы сваёй радзімы. Застаецца толькі спадзявацца, што не назаўсёды.

Іхнія шляхі пралеглі ў розныя бакі. У прафесара Ксавер'ева з'явілася магчымасць працаваць у Югаславіі, а Мікаэла Самсонава лёс закінуў у сталіцу Вялікабрытаніі. Сярод 315 прэтэндэнтаў ён быў абраны для вучобы ў Лондане з гадавым забеспячэннем стypендыяй. Магчыма, што паспяхова ўдзел Мікаэла ў конкурсе імя Л. Роуза паспрыяе далейшаму яго навучанню ў Англіі.

Конкурс, які праходзіў у ЗША, — адзін з самых прэстыжных і вельмі складаных, таму што праграма ўключае ўвесь сучасны віяланчэльны рэпертуар ад Бакерыні да Пракоф'ева, а паведамляецца яна кожнаму ўдзельніку літаральна за тры гадзіны да выхаду на сцэну.

Сёлета на папярэднім адборы журы праслухала 40 прэтэндэнтаў, сярод якіх 18 — прадстаўнікі выканаўчай школы ЗША, астатнія — з Еўропы і Азіі. Прысутнічала практычна ўся віяланчэльная эліта, выканаўцы з Токіа, Парыжа, Гановера.

Вашынгтонскі конкурс — не адзіны ў творчым жыцці юнака. Раней ён таксама шмат удзельнічаў у разнастайных музычных спаборніцтвах. Віяланчэльныя творы ў ягоным выкананні гучалі ў канцэртных залах розных краін Еўропы — Чэхаславакіі, Балгарыі і іншых. Выступаў ён і ў Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі на конкурсе імя П. І. Чайкоўскага; у праграме "Новыя іменны". Вялікі творчы талент М. Самсонава праявіўся не толькі ў сольным выкананстве: ён арганічна спалучае асабісты выступленні з удзелам у розных ансамблях. Цікава, што да сваіх прафесійных заняткаў Мікаэл далучае захапленне спортам. Асабліва апантаны баскетболам.

...Хацелася б спадзявацца, што малады музыкант, калі ўдасканаліць сваё майстэрства за мяжой, зноў парадзе землякоў высокім мастацтвам.

Ірына СЫРЫЦА,
студэнтка Акадэміі музыкі

Калектыў Аб'яднання дзяржаўных літаратурных музеяў РБ смуткуе з прычыны заўчаснай смерці былой супрацоўніцы ШАРАХОЎСКОЙ Іны Паўлаўны і выказвае шчырыя спачуванні яе родным і бліжкім.

ШАМЯКІН ГАВОРЫЦЬ З МІНСКАМ

З Варшавы Іван Шамякін загаў тэлефонную размову з Мінскам, каб пагаварыць з жонкай.

Пачуўся званок, тэлефоністка сказала: "Злончылі з Мінскам", а затым пачулася жаночае: "Але". Абрадаваны Іван Пятровіч заўгаў:

— Маша! Маша!..
— О, свента Марыя! — пачулася ў трубцы.

— Ага, мне, калі ласка,

позіркам, у якім адчувалася гатоўнасць дапамагчы. Грыша пачынае журыцца:

— Толькі вы можаце памачы мне, Іван Гаўрылавіч, больш няма да каго звярнуцца. Хіба хто паможа, акрамя вас. Пасылаюць у Амерыку, а ўжо спаць не магу. А вы ж маеце вопыт, працавалі ў ААН.

— Слухаю цябе, Рыгор, — Іван Чыгрынаў адчуўшы, што Рыгорава справа не з цяжкіх, вальяжна расцеўся ў сакратарскім крэсле.

— Кажуць, калі прыедзеш у тую Амерыку, то трэ-

ве там усплыла новая неспадзяванка. У Нью-Йорку, на авеню, ён нечакана для сябе, сустрэў Уладзіміра Карыану. І хоць побач галоўнага кансультанта Івана Гаўрылавіча не было, Рыгор не разгубіўся:

— Ты што тут робиш? Уцёк? Назусім?..

"БЕЛЫ НАЛІЎ"

У Саюз пісьменнікаў прымалі новых сяброў. Абмеркавалі творчасць Сымона Белага, яго кнігу пра Якуба Коласа. Вырашылі ўключыць Сымона Белага ў спіс

лач" разам з Алесем Письмянковым і Анатолям Зэкавым. Штодня яны хадзілі на рэчку: Алясь купаецца, Анатоль сядзіць на беразе, курыць, у халодную ваду не лезе.

— Слухай, — кажа Алясь, — што ты за мной толькі ходзіш услед, а не купаешся. Можна, табе пляшку паставіць, каб ты акунуўся?

— А ў цябе ёсць? — абрадаваўся Зэкаў.

— Калі акунешся, ёсць, — адгукнуўся Алясь.

Анатоль нагнуўся, крануў рукою ваду і нясмела зайшоў у рэчку па калені, тады прысеў.

— Бачыш, акунуўся, — усклікнуў ён.

Акунуўся ці не, але адно месца падмачыў, таму Алясю давлялася пляшка з ім распіць.

Назаўтра зноў ідуць на рэчку. Алясь купаецца, Анатоль па-ранейшаму сядзіць на беразе, курыць.

— Слухай, лезь у ваду, што ты сядзіш? — гукае Алясь.

— А што, у цябе і сёння пляшка ёсць? — усхапіўся Анатоль.

ГОРШЫ ПІСЬМЕННІК

Алясь Письмяноў прыехаў у родную вёску са сваім сябрам Анатолям Зэкавым. Намерыліся Алесевым бацькам дапамагчы.

— Якія з вас памочнікі? — замахнуў рукамі бацька. — Гуляйце, а я праедуся, возік саломы прывязу.

Аднак Анатоль настаяў паехаць разам.

— Хочаце прагуляцца, давайце, — пагадзіўся стары.

Прыехалі на месца. Таптаць салому палез на воз Алясь. Таптаў, таптаў, пакуль бацька ні сказаў:

— Злазь, тапун, я лепей сам. А то вунь як зваліцца пасярод вуліцы, — сораму не абярэшся.

— А можа, я? — напросіўся Анатоль.

Бацька не мог запярэчыць госьцю:

— Давай, адзін ужо на-

рабіў.

Воз расце. Толя стараецца. Стары тымчас заўважае:

— Цяпер відно, што ты горшы пісьменнік, чым мой хлопец.

Алясь схамянуўся:

— Як гэта горшы?

Бацька:

— Воз добра стаптаў, не раўня табе.

ХТО НАРОДНЫ

Ехаў я з Алесем Ставерам на выступленне ў школу. Алясь і кажа:

— У нас званні народных пісьменнікаў дае дзяржава. Але не кожны народны вядомы ў народзе. А вось мяне людзі на Беларусі ведаюць. Як зойдзем у школу, я табе дакажу.

У вялізнай прасторнай зале сабраліся старшакласнікі. Алясь звярнуўся да іх: — Ці ведаеце вы песню "Жураўлі на Палессе ляцяць"?

Падняўся лес рук.

— Гэта я напісаў яе словы, Алясь Ставер.

І да мяне:

— Вось, бачыш, як мяне ведаюць, і гэта ўсюды. Я — сапраўдны народны паэт!

ДЫПЛАМАТЫ ЎСТАЛІ...

Па заканчэнні працы Уладзіміра Скарыніна над перакладам "Боскай камедыі" Дантэ на беларускую мову, у ДOME літаратара адбыўся вечар, на якім прысутнічалі італьянскія дыпламаты. Вечар меў і своеасаблівы працяг: слова беларускім пісьменнікам давалі яшчэ і за сціплым бяседным сталом. Калі чарга дайшла да мяне, то Алясь Письмяноў, ведаючы, што ў Саюзе пісьменнікаў я займаюся міжнароднымі літаратурнымі сувязямі, жартам аб'явіў: "Слова мае наш міністр замежных спраў". Як толькі я ўстаў, італьянскія дыпламаты таксама падхапіліся. Давялося тлумачыць гасцям у тоне, абраным маім малодшым сябрам: "Я то міністр замежных спраў, але ўсяго толькі Саюза пісьменнікаў". Дыпламаты тут жа селі.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ

Бываліцы

Марыю, Марыю Філатаўну, маю жонку.

— У нас няма Марыі Філатаўны. О, матка Боска!

Адчуўшы, што з ім гавораць па-польску, Шамякін спытаў:

— А куды я трапіў?
— То ест Мінск-Мазавецкі, — адказалі.

— А мне трэба Мінск беларускі, — расчаравана адказаў Іван Пятровіч.

РЫГОР ЗБІРАЕЦЦА Ў АМЕРЫКУ

Рыгор Барадулін не часта заходзіць у Саюз пісьменнікаў, таму запаміналася, як прыйшоў і пытае:

— Святлейшы ў сябе?

Ці не з лёгкай рукі Рыгора Іванавіча быў узведзены калегам у гэты высокі тытул сакратар нашага саюза пісьменнік Іван Гаўрылавіч Чыгрынаў.

— У сябе, — адказаў я.

— То пайшлі разам.

Адчуваючы, што Рыгор нешта задумаў, іду з задавальненнем.

Іван Гаўрылавіч сустрэў Рыгора Іванавіча цікаўным

ба адразу класціся спаць?

— Праўда, Рыгор, праўда, бо тут ноч, а там дзень. Другі пояс, сур'ёзна тлумачыць яму Іван Гаўрылавіч. — Трэба легчы і заснуць, каб увайсці ў той геаграфічны рэжым.

— Вось, цяпер я, нарэшце, зразумеў, так-так, — ківае галавой Рыгор. — Яшчэ адно пытанне, з-за якога я не магу заснуць. Я чуў, калі ў Нью-Йорку спыняць на вуліцы рабаўнікі, то не трэба лезці ў кішню.

— Ні ў якім разе, бо яны могуць падумаць, што ты палез за пісталетам і тады апярэдзяць цябе.

— А як жа грошы ім аддаць? — хвалюецца Рыгор.

— Ты спакойна стой, яны самі ўсё зробіць, — навуцае больш вопытны сакратар праўлення менш вопытнага пісьменніка.

— Дзякуй, дзякуй, Іван Гаўрылавіч за падказку. Цяпер я ведаю, як сябе там паводзіць і спакойна магу тут спаць. А то ўсё яшчэ вагаўся, ехаць у той Нью-Йорк ці не ехаць.

— Ехаць, Рыгор, ехаць, — пачуў ён ад Чыгрынава. Рыгор паехаў. А неўзаба-

для тайнага галасавання. Затым прыступілі да Івана Карэнды, аўтара зборніка лірыкі "Белы наліў". Нехта з прысутных паспрабаваў даць характарыстыку паззіі Карэнды, як Ніл Гілевіч, гартуючы яго кнігу, сказаў:

— А што тут абмяркоўваць. У спіс для галасавання Івана Карэнду можна загадзя ўключыць: ён жа напісаў, што ўжо Белы наліў нам.

ЭКСПРОМТ БУРАЎКІНА

Канстанціна Ваншэнкіна прымалі ў нашым Саюзе пісьменнікаў. Ён прыйшоў разам з Генадзем Бураўкіным. На сустрэчу крыху запозніўся Сяргей Законнікаў. Як толькі ён увайшоў у кабінет, Бураўкін прывітаў яго:

*Была доўгая дарога,
Затрымаўся лімузін.
Беззаконнікавых многа,
А Законнікаў — адзін.*

ЯК ХУТЧЭЙ НАВУЧЫЦЬ КУПАЦЦА

Супала аднойчы мне быць у доме творчасці "Іс-

Кажуць, што...

Па чутках ад грамадзян, якія маюць перапіску з далёкім замежжам, у апошнія часы яны не могуць дачакацца адтуль адказа. Лісты не то асядаюць у "адстойніку" нейкага таёмнага ведамства, не то чакаюць сваёй чаргі на перлюстрацыю. Праз гэтыя чуткі міжволі ўзнікае пытанне: ці не пачала ў нас кавацца беларуская "жалезная заслона"?

Па чутках з БНФ, у кіраўніцтве народным фронтам працягваецца перададзены улады. Бо што рабіць намеснікам, калі адсутнічае старшыня? Найбольшы поспех нібыта мае В. Сіўчык. Ці не ў сувязі з усім гэтым Л. Баршчэўскі прызнаўся, што "ненавідзіць палітыку"?

Па чутках з юбілейных колаў, слаўна адгуляўся юбілей пісьменніка Мікалая Чаргінца. Была вечарына, было багатае застолле, на якім разлівалі афіцыянткі і, кажуць, без разгону, бо прытрымлівалі для сваіх патрэб. Сярод гасцей заўважаны тры намеснікі С. Лінга. Саюз пісьменнікаў таксама быў прадстаўлены на ўзроўні трох намеснікаў і прафкама. Старшыні СП альбо ніхто не заўважыў, альбо яго зусім не было.

У літаратарскіх колах ходзяць чуткі, што герой публікацыі "Поэт уходит" у

газете "Свободные новости" ідзе не куды-небудзь, а на працу ў Саюз пісьменнікаў. Найначай, яшчэ адным намеснікам... А паэт Леанід Дранько-Майсюк названы ў матэрыяле "Поэт уходит..." дзеля канспірацыі Валерыем, надумаў займаць яшчэ і канспіратыўнае прозвішча, перакінуўшы Дранько праз дэфіс за Майсюка...

Па чутках з БДУ, студэнты працягваюць пратэставаць супраць узросшага кошту навучання для платных груп. Перш ладзілі пікеты, пасля перакінуліся на збор подпісаў. Падпісаліся не толькі "платнікі", але і "бюджэтнікі", што не спадабалася начальству. З гэтай нагоды быў скліканы сход, але на яго з 70-ці "падпісантаў" журфака з'явілася ўсяго 6 чалавек. Цяпер ад кожнага парушальніка дысцыпліны патрабуецца тлумачальная цыдулка на імя рэктара. З тлумачэннямі, хутчэй за ўсё, можа быць тое самае, што і са сходам...

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Майстроў экранна бэсцілі па Жданава, цяпер вітаюць новае кіно. Няма тут анічога нечаканага: яны ўсё тыя ж — не ідуць на дно. Агідныя прыслужнікі заганага, ды шчэ маячыць цень самога Жданава.

Дзівосы (паводле Фазіля Іскандэра). Дзівосы веры і бязвер'я мнагалікія, адна ў другім пільнуе свой улоў. І той жа камунізм не болей чым рэлігія атзістычна мыслічых галоў.

—Нясцерпны твой здзек, — гавораць з дакорам. А для мяне гэта гонар, а не сорам. Іду ад фальклору, услед за фальклорам, і буду шчаслівы, як стану фальклорам. Абарона чалавека — патрабаванне века, і крыўдны мой здзек — ці не ў абарону чалавека?

У краму заскакваю пасля працы. Мяне сустракае плакат: "Пакупнік заўсёды мае рацыю". Калі на паліцах не ствала тавару, і плакаты былі адпаведныя: "Пакупнік і прадавец, будзьце ўзаемна ветлівымі". А якімі плака-

тамі адгукнецца кааперацыя на безупынны рост інфляцыі? Маўчыць пакуль што наглядная агітацыя.

Завяшчанне. Надрукуйце дачасна на мяне некралог, раскажыце, сябры, як мяне любілі, каб шчэ да таго, як спачыць у магіле, я вам аддзякаваць мог.

Выраслі дзеткі, паехалі з дому, разляцеліся па ўсіх накірунках. І ўжо іх імёны добра знаёмы, і партрэты на стэндах... ля пастарункаў.

— Міліцыянты на ўсіх прыпонаках, з замежнымі тэлефонамі і дубінкамі. — Няпраўда, дубінкі ў нас айчынным, вырабленым на Бабруйскім шынным, можам нават у іншыя краіны. А што мафіёзі кругом запанавалі, дык каб яны як маніфестанты выступалі, з плакатамі, выклікамі, адкрыта, а то ўсё шытакрыта, праніклі аж у вышэйшыя сферы, не ведаеш, каго хапаць, каму колькі дубінак адмераць. А што міліцыянт можа зрабіць, як не хапаць, валачы і біць?

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Уладзімір
НЯКЛЯЕУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Мікола ГІЛЬ —

намеснік галоўнага

рэдактара

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,

Жана ЛАШКЕВІЧ,

Алясь МАРЦІНОВІЧ,

Барыс ПЯТРОВІЧ —

першы намеснік

галоўнага рэдактара,

Юрась СВІРКА,

Віктар ШНІП —

адказны сакратар

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,

вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —

2332-461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 2332-525,

2331-985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 2332-525

пісьмаў і грамадскай

думкі — 2331-985

літаратурнага

жыцця — 2332-462

крытыкі

і бібліяграфіі — 2331-985

пазіі і прозы — 2332-204

музыкі — 2332-153

тэатра, кіно

і тэлебачання — 2332-153

выяўленчага мастацтва,

аховы помнікаў — 2332-462

навін — 2332-462

мастацкага

афармлення — 2332-204

фота-

карэспандэнт — 2332-462

бухгалтэрыя — 2682-667

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка кам'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.

Наклад 5647

Нумар падпісаны ў друку

23.10.1997 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 6248/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12